

Літаратура Масштава

Год выдання 39-ы
№ 51 (2512)
ПЯТНІЦА
18
верасня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 8 кап.

Фотаздым Г. ВЯЛІЦКАГА.

Пажаўцелі сцяблінкі
Травы-муравы,
Адцвілі верасы на узлессі.
Журавы, журавы,
Ці сумуеце вы,
Пакідаючы наша Палессе?

Што шукаеце вы —
Цеплыні? Сінявы? —
У прастуджанай волкай шьры?
Журавы, журавы,
Што панеслі ад нас
Вы з сабою на крылах у вырай?

Ну, а нам — зімаваць,
Сумаваць да цяпла,
Слухаць сцюжы завейныя скокі
І чакаць, покуль зноў
Палыве з-пад крыла
Ваша песня у небе высокім.

М. ПРАКАПОВІЧ.

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

РАБОТНІКІ КУЛЬТУРЫ— З'ЕЗДУ ПАРТЫІ

Калегія Міністэрства культуры БССР абмеркавала і адобрала сацыялістычны абавязальныя работнікаў культуры Нясвіжскага раёна Мінскай вобласці і калектыву Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы ў гонар маючага адбыцца XXIV з'езду КПСС.

Падрыхтоўка і правядзенне 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, гаворыцца ў абавязальствах культасветработнікаў Нясвіжскага раёна, азнаменаваліся новымі дасягненнямі ў культурным жыцці раёна. За кошт сродкаў калгасаў і саўгасаў у раёне пабудавана 10 клубаў і бібліятэк. У новых добраўпарадкаваных дамах культуры адзначылі ленинскі юбілей працаўнікі калгасаў імя Калініна, «Новае жыццё», «Ленінскі шлях», рабочыя саўгаса «Гарадзейскі» і іншыя. У 60 з 64 будынкаў культасветустановаў праведзены капітальныя рамонт. Калгасы і саўгасы раёна выдаткавалі больш як 200 тысяч рублёў на набыццё культывентару, абсталявання, музычных інструментаў, тэхнічных сродкаў прапаганды, тэатральнага рэківізіту. Павысіўся ідэйны змест і мастацкі ўзровень праводзімых мерапрыемстваў, узбагаціўся рэпертуар калектываў мастацкай самадзейнасці.

Разглядаючы падрыхтоўку да маючага адбыцца XXIV з'езду КПСС як працяг ленинскай працоў-

най вахты, работнікі культуры раёна прынялі на сябе новыя сацыялістычныя абавязальствы. Яны абавязаліся да дня адкрыцця з'езду партыі здаць у эксплуатацыю памяшканне Хвоеўскага сельскага клуба, пачаць узвядзенне тыпавых будынкаў палцаў культуры ў калгасах «1 Мая», «Зара». Калгасы і саўгасы ажыццявіць вялікі аб'ём работ па капітальнаму рамонту культасветустановаў. Да 10 кастрычніка ўсе ачагі культуры будуць падрыхтаваны да работ у звычайных умовах. Пры 16 устаноўках намечана азелены тэрыторыі ў калгасах «Радзіма», імя Дзяржынскага, «Ленінскі шлях», закладзі мемарыяльныя паркі, а пры радзе клубаў і дамоў культуры пасадзіць алеі, добраўпарадкаваць месцы масавага адпачынку працоўных.

Будзе прадоўжана работа па стварэнню новых самадзейных калектываў, у радзе месц адкрыюцца музычныя лекторыі, а ў народным універсітэце пры раённым ДOME культуры — факультэт музычных ведаў.

Бібліятэкі правядуць эстафету пад дэвізам «XXIV з'езд КПСС — натхнёну працу». Дадаткова да 39 навуковых перасоўных бібліятэк намечана стварыць 11 галіновых перасоўных палепшыць прапаганду літаратуры. Бібліятэчныя работнікі будуць змагацца за тое, каб прыцягнуць да чытання бібліятэчных кніг усё насельніцтва, палепшыць абслугоўван-

не дзяцей. Кніжны фонд кожнай сельскай бібліятэкі папоўніцца не менш як 500 экзэмплярамі новых кніг.

Абавязальствамі прадоўжываецца палепшыць работу па падбору і вучобе кадраў культасветработнікаў. Пры Нясвіжскай і Гарадзейскай дзіцячых музычных школах будзе арганізавана курсавая падрыхтоўка будаўніцтваў. Палепшана будзе метадычная дапамога культасветустановам.

Калектыву акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы, які адзначае ў гэтым годзе сваё 50-годдзе, у сацыялістычных абавязальствах ставіць галоўнай задачай далейшае павышэнне ідэйна-мастацкай якасці рэпертуару, стварэнне новых значных спектакляў, якія праўдзіва адлюстравалі б барацьбу партыі і народа за перамогу камунізму. Да дня адкрыцця з'езду тэатр паставіць тры новыя спектаклі па п'есах беларускіх драматургаў. Напярэдадні і ў дні работ з'езду будзе арганізаван паказ лепшых спектакляў тэатра.

Калектыву расшырыць паказ сваіх спектакляў сельскаму гледачу. Будзе аказана дапамога калектывам мастацкай самадзейнасці. Тэатр створыць у сельскай мясцовасці свой «спадарожнік».

Намечаны меры па падбору, вучобе і выхаванню кадраў.

Калегія Міністэрства культуры БССР рэкамендавала ўсім работнікам культуры і творчым калектывам рэспублікі падтрымаць ініцыятыву культасветработнікаў Нясвіжскага раёна і калектыву тэатра імя Я. Купалы і ўключыцца па іх прыкладу ў спаборніцтва за дастойную сустрэчу XXIV з'езду КПСС.

БЕЛТА.

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...ЗАКОНЧЫўСА

У ДOME культуры Мінскага ордэна Леніна трактарнага завода конкурс эстрадных аркестраў III Усебеларускага фестывалю моладзі, прысвечаны 50-годдзю Ленінскага камсамола Беларусі. У конкурсе ўдзельнічалі эстрадныя калектывы Мінска, Гомеля, Брэста, Віцебска, Магілёва, Кобрына, Барысава, Навабеліцы, Рэчыцы і іншых гарадоў рэспублікі.

Лаўрэатам фестывалю стаў эстрадны аркестр Дома культуры салігорскіх гарнякоў.

...АДКРЫЛАСЯ

У Мінску ў памяшканні Саюза мастакоў выстаўка твораў беларускай графікі з фондаў саюза. На выстаўцы — каля 100 работ беларускіх мастакоў. Сярод аўтараў — М. Гуціей, Л. Асецкі, М. Бельскі, А. Волкаў, М. Макараў, М. Чэпкі і іншыя.

...ЗАНАЧВАЕЦЦА

распрацоўка конкурснага праекта сталіцы ўкраінскіх гарнякоў Данецка ў інстытуце «Белдзяржпраект». Беларускія архітэктары выяздзілі ў Данецк і азнаёміліся з тэрыторыяй забудовы. Беларускі варыянт Данецка распрацоўвае аўтарскі калектыв архітэктараў у складзе Ю. Глінкі, Я. Ліневіча, М. Гардзіенкі, Г. Пальчэўскай, інжынераў А. Носава, Белякова, Э. Арцёмчыка, Л. Каўчынскага.

...АДБЫўСА

У Беларускай дзяржаўнай тэатры імя Я. Купалы п'яцсоты спектакль па п'есе Андрэя Макаёнка «Лявоніха на арбіце». Ролю Лявоніхі ўсе п'яцсот разоў выконвала арыстка БССР Галіна Макарава.

...ДЭМАНСТРАЦЫЯ

новага дакументальнага савецка-польскага фільма «Вацыма сябра» ўчора ў Мінску ў кінатэатры «Партызан» адкрыліся Дні польскага кіно.

На адкрыццё дзён у Мінск прыехала польская дэлегацыя ў складзе рэжысёра фільма «Вацыма сябра» Людвіка Перскага, кінарэжысёра Алісіі Вісьнёўскай і Рышарда Філіпскага.

У час летніх гастролёў адбылася прэм'ера сучаснай лірычнай камедыі «Мядовы месяц» К. Губарэвіча. Ставіла гэты спектакль малады рэжысёр тэатра Галіна Кандрашова. Відцаў, у кастрычніку пакажам камедыю і мінскаму гледачу.

Калі нагадаць наш мінулы сезон, то не ўсё ў ім, вядома, рэдавала. Няма было і засмучэнняў. На гэта многа прычынаў. Галоўнае — не вырашана ў нас праблема кадраў. Тэатру юнага гледача вельмі патрэбна таленавітая творчая моладзь. Сёлета сезон «адкрые», відаць, некалькі новых акцёрскіх імёнаў...

Паслязэтра, як кажуць, усё і пачнецца на вачах гледача — пошукі, здыскі, пралікі, пануны і творчая радасць...

ВІНШУЕК.

3

УЗНАГАРОДАЙ!

За паспяхова работу ў Саюзе мастакоў Беларускай ССР, актыўны ўдзел у ваенна-патрыятычным выхаванні працоўных і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Героя Савецкага Саюза Зялёнкіна Міхаіла Міхайлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ЗАРУБЕЖНЫМ ЧЫТАЧАМ

Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па друку прыняў рашэнне аб стварэнні ў кніжным выдавецтве «Беларусь» сектара па выпуску літаратуры на замежных мовах (англійскай, нямецкай, французскай). Будуць выпускацца брашуры, альбомы, буклеты, праспекты і іншая літаратура.

Упраўленне кніжнага гандлю рэспублікі пачало збор заканадаўчых акт міністэрстваў і ведамстваў, у тым ліку міністэрстваў замежных спраў, Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. Упраўлення па турызме пры Саўеце Міністраў БССР, Беларускага таварыства па культурных сувязях з сусветнымі тата маладзёжных арганізацый.

НАПЯРЭДАДНІ АДКРЫЦЦЯ ЗАСЛОНЫ

ПАЧЫНАЕ ЧАРГОВЫ СЕЗОН ТЭАТР ЮНАГА ГЛЕДАЧА

Паслязэтра тэатр юнага гледача ўзімае заслону — будуць паказаны першыя спектаклі сезона: «Цудоўная дудка» В. Вольскага і «Юнацтва рыцара» В. Зуба. Галоўны рэжысёр тэатра Барыс Ганага раскажа нашаму карэспандэнту:

— Цяпер у нас вельмі напружаны час — і раніцай, і вечарам ідуць рэпетыцыі. Да 50-годдзя камсамола Беларусі рыхтуем новы спектакль па гераічнай драме Аркадыя Маўзона, прысвечанай барацьбе камсамольцаў-падпольшчыкаў Бе-

ларусі з фашысцкімі акупацыйнымі паліцыянтамі.

Якім атрымаецца спектакль — сваё слова скажа гледач, наша прэса. Адно зазначу: працуе калектыв з захваленнем. У працэсе рэпетыцый рэдагуецца п'еса, ствараюцца новыя сцэны. Так заўсёды бывае ў тэатры... Афармляе спектакль мастак Юрый Тур, музыка Яўгена Глебава, танцы ставіць галоўны балетмайстар Беларускага тэатра оперы і балета Атар Дадзішкіліяні, рэжысюр — мая.

Для самых маленькіх гледачоў рыхтуем спектакль «Пэпі Доўгая Панчоха» ў пастаноўцы Людмілы Тарасовай і афармлены Вячаслава Тарасова.

Гіроямі нашай сцэны павялічаны быць і персанажы фальклору і сучаснай літаратуры — Дон Кіхот, Тартарэн з Тараско, Том Сойер, Несцерка і г. д. Мяркуем сёлета паказаць славутага «Несцерку» В. Вольскага. Ставіць спектакль запрэжаны рэжысёр Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы Валерыя Раеўскага.

Час радзе тое, што беларускія пісьменнікі падтрымліваюць з тэатрам сталы творчы су-

КАЛІ мы рыхтавалі да друку ў першым томе Беларускай Савецкай Энцыклапедыі артыкул «Акупацыйны рэжым», узнікла думка зрабіць карту, каб паказаць на ёй тыя святыні для нашага народа мястцы, дзе вечнымі сномі сцягнулі два мільёны трыста тысяч нашых родных і блізкіх. Думка спадабалася ўсім, а здзейсніць яе было не так проста. Калі картограф нанёс на карту Беларусі пунсоны, што адзначалі месцы канцлагераў, турмаў, спаленых разам з насельніцтвам вёсак, месцы масавых расстрэлаў мірных жыхароў, то чорныя кропкі так густа пакрылі нашу зямлю, што не было дзе напісаць назвы тых вёсак і сёл, што назаўсёды зніклі з твару зямлі разам з насельніцтвам і засталіся толькі пякучым болем у сэрцы народа. Тады сталі рабіць карту з падзелам тэрыторыі Беларусі на раёны, каб хоць такім чынам падаць «абагуленыя» звесткі ў маштабах раёнаў пра ахвяры нямецка-фашысцкай акупацыі. Але і гэта зрабіць не ўдалося. Пяці і шасцізначныя лічбы так густа пакрылі карту, што не толькі не «чыталіся» граніцы раёнаў, але і губляліся руслы рэк. Пры абмеркаванні рабочага варыянта карты нехта сказаў: «Руслы рэк патанулі ў лічбах ахвяр».

Каб некай выйсці з цяжкага становішча, вырашылі зняць з карты граніцы раёнаў, руслы многіх рэк і пакінуць толькі назвы гарадоў, раёнаў, лагераў смерці і пры іх лічбы ахвяр.

На карце засталіся толькі рэкі-патрыярхі: Нёман, Дняпро, Заходняя Дзвіна і Прыпяць, каб ведалі людзі ва ўсім свеце, што ў час нямецка-фашысцкай навалы шырокія і глыбокія воды гэтых рэк не раз былі чырвоныя ад людскай крыві. Каб знялі шпакі турысты ў самым пачатку свайго падарожжа па Дняпры, бо на Дубровеншчыне пахавана 14 110 нашых землякоў, на Аршаншчыне — 37 400, на Шклоўшчыне — 7 504, у Магілёве — 71 773, каля Лупалова — 40 000, у Рэчыцы — 3 801.

Грэх будзе не зняць шапку з галавы, плывучы

У МІНУЛУЮ пятніцу, 11 верасня, адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. На парадку дня пасяджэння былі творчыя справаздачы маладых пісьменнікаў. Аб тым, што зроблена імі за апошні час, аб сваіх клопатах і турботах гаварылі прэзідыум Валяцін Мыслівец і Уладзімір Машкоў, паэты Уладзімір Карызна і Міхась Рудкоўскі.

— Апошнім часам я аддаваў перавагу такому баявому і аператыўнаму жанру, як на-

СПРАВАЗДАЧУ

3 ПАСЯДЖЭННЯ ПРЭЗІДЫУМА ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

рыс, — гаварыў В. Мыслівец. — Я з цікавасцю пабываў у Наваполацку, на Лаўсанбудзе, на будаўніцтве Лукомльскай ДРЭС, з вялікім душэўным хваляваннем знаёміўся з людзьмі, з іх клопатамі і радасцямі, вывучаў праблемы і задачы, якія ставіць перад імі жыццё, наш час. Хацелася не проста раскажаць пра людзей — нашых сучаснікаў. Хацелася вызначыць у іх жыцці галоўнае, тое, што характэрна для нашага ладу, паматчы гэтым людзям, у меру сваіх сіл і здольнасцей, лепш зразумець сябе, сваё месца ў жыцці. Як гэта мне ўдалося, хай мяркуючы чытач. У выніку паездкі ў Наваполацк, Магілёў і Лукомль нарадзіліся тры нарысы. Яны склалі маю новую кніжку, якую я надаўна здаў у выдавецтва.

Далей малады пісьменнік падзяліўся сваімі творчымі планами і задумамі. У бліжэйшы час ён таксама думае працаваць у дакументальным жанры, мяркуючы пабываць у рабочых гомельскага завода «Цэнтраліт» і ў са-

справаздачы прывабных якасцей — надэвінасць, аператыўнасць.

У заключэнне прамоўца гаварыў аб тым, што, на жаль, часу для творчай работы ў яго застаецца вельмі мала, што шмат сіл і энергіі адбірае журналісцкая праца на радыё. У сувязі з гэтым В. Мыслівец зрабіў напрок у аднасць Саюза пісьменнікаў, які, на яго думку, яшчэ мала клопаціцца аб творчым росце маладых літаратараў, не вельмі часта цікавіцца, у якіх умовах даводзіцца ім працаваць.

Уладзімір Карызна раскажаў прысутным аб сваёй мінулагадняй паездцы ў Польскую Народную Рэспубліку, аб наведанні там ленинскіх мястцы, адкуль прывёз нізку вершаў.

— Напісаў таксама новую паэму. — гаварыў ён. — У ёй — уславін аб маці, роздум аб жыцці, аб часе, аб лёсе сваіх аднагодкаў. У мінулым годзе ў выдавецтве «Беларусь» выйшла мая другая кніжка вершаў — «Нуральны досвітак». Сёлета здаў у выдавецтва трэцюю кніжку. У блі-

НЕЗАБЫЎНАЕ

І па Нёмане 4 892 закатаваны пахаваны каля Стаўбцоў, 9 405 — у Мастох і наваколлі, 51 438 — у Гродна. А калі хто будзе плысці па Прыпяці, хай паклоніцца Азарычам: тут загінула больш 16 тысяч жанчын, дзяцей, старых; у Пінску — 108 000, каля Пінска — 59 000, у Петрыкаве — 2 572, у Мазыры — 5 884. Берагі Заходняй Дзвіны варта ўсыпаць кветкамі — 109 920 чалавек пахавана ў Віцебску, 19 000 — каля Віцебска, 10 276 — у раёне Бешанковіч, 30 000 — у Полацку і 15 000 — каля Полацка, 4 584 — у Дзвіне, 6 584 — у Верхнядзвінску.

Шасцізначныя і пяцізначныя лічбы стаяць на карце каля Трасцянца, Мінска, Баранавіч, Гомеля і многіх іншых гарадоў, вёсак і пасёлкаў Беларусі. Да гэтых страшных лічбаў нельга прывыкнуць! Іх нельга забываць!

Каб больш шырока і падрабязна паказаць злачынствы нямецка-фашысцкіх захопнікаў на беларускай зямлі, Галоўная рэдакцыя БелСЭ прыняла рашэнне даць у энцыклапедыі падрабязнае апісанне карных экспедыцый гітлераўцаў, якія праводзіліся з мэтай грабязі і забойства людзей і насілі кодавыя назвы «Котбус», «Балотная ліхаманка», «Герман», «Гамбург», «Фрыц», «Зімовая казка», «Трохвугольнік», «Веснавое свята», «Лісная зіма», «Горнунг», «Альтона», «Майскі жук».

«Грыф», «Пантэра», «Мікіта», «Стракаты дзед» і іншыя. Усяго ж карных экспедыцый было больш за 60.

У артыкулах будуць дадзены звесткі пра забойцаў, пра іх ахвяры, адзначаны маршруты руху карнікаў, названы спаленыя вёскі, падлічаны забітыя і вывезеныя на катаргу людзі, нарабаванае дабро.

Многія звесткі пра грабязі і разбой акупантаў на нашай зямлі будуць падавацца ў артыкулах пра вёскі, якія з'яўляюцца цэнтрамі калгасаў, саўгасаў, сельскіх Саветаў, чыгуначнымі станцыямі і прыстанямі. Звычайна мы ўказваем звесткі пра брацкія могілкі і помнікі ахвярам фашызму, даём лічбу людзей, закатаваных акупантамі, пішам, калі і пры якіх абставінах была спалена вёска і загінулі людзі, хто камандаваў карнай экспедыцыяй.

Пры напісанні артыкулаў пра вёскі карыстаемся матэрыяламі партыйных і дзяржаўных архіваў, звяртаемся за дапамогай да партыйных арганізацый, музеяў, школ. Зараз больш за 200 мясцовых гісторыкаў і краязнаўцаў з'яўляюцца аўтарамі энцыклапедычных артыкулаў пра вёскі. Іх артыкулы і анкетныя, якія мы спецыяльна распрацавалі, каб палегчыць работу аўтарам, з'яўляюцца бяспечнымі фондамі ў стварэнні летапісу ге-

раічнай барацьбы нашага народа супраць карычнай фашысцкай чумы.

Горш бывае, калі мы не можам даць тых звестак, якія павінны быць у артыкуле. Не можам таму, што многія вёскі былі знішчаны разам з людзьмі, і няма каму расказаць пра тых трагедыяў, што адбыліся ў 1941—1944 гадах. А таксама і з той прычыны, што сцераюцца ў людской памяці даты, факты, абставіны.

А гады ідуць. І трэба спяшацца зафіксаваць у аналах гісторыі кожны подзвіг патрыётаў Савецкай Айчыны, трэба з вуснаў жывых сведак запісаць пра подзвігі і трагедыі нашых гарадоў і вёсак, вывучыць матэрыялы архіваў, правесці навуковыя даследаванні.

Не будзем ужо гаварыць пра тое, што многія звесткі маглі б трапіць яшчэ ў першае выданне БелСЭ, а адтуль у свой час на пастаменты помнікаў, абеліскаў, у тэксты мемарыяльных дошак, у экспазіцыі музеяў. Была б створана глыбокая крыніца жывога матэрыялу пра дух народа, яго свабодалюбства, нескаронасць. І доўга б карысталіся той крыніцай мастакі і пісьменнікі, кампазітары і кінематаграфісты, гісторыкі і публіцысты. Бо крыніца тая была б вечна жывой, як сам подзвіг народа ў барацьбе з фашызмам.

У мяне вельмі простая і рэальная прапанова. Нашы беларускія пісьменнікі, а іх каля 300, нашы журналісты, а іх каля 1 400, адгортваюць 215-ю старонку першага тома Беларускай Савецкай Энциклапедыі, каб выбраць адну з 628 вёсак, у якой фашысцкія захопнікі загубілі не менш 50 жыхароў, і едуць у яе або на тое месца, дзе яна была да вайны, шукаюць сведак, вывучаюць архіўныя матэрыялы і пішучы хвалюючыя нарысы, апаويدанні, а можа і аповесці пра тое, што было і як было ў ліхалецце вайны.

Уношу сваю прапанову не без хвалявання, бо тама гэта блізкае майму сэрцу, блізкае сэрцу маіх калег, што працуюць над стварэннем Беларускай Савецкай Энциклапедыі.

жэйшых планах — напісаць лірычную апавесць з жыцця сучаснай вёскі.

Асобна спыніўся Ул. Карызна на сваёй працы ў жанры песні.

— Працю ў гэтым кірунку, — гаварыў малады паэт, — няма. На мае тэксты кампазітары рэспублікі напісалі не адзін дзесятак песень. Прыемна, што песня, створаная мною ў садружніцкім з кампазітарам Мікалаем Коньшыным, атрымала першую прэмію на рэспубліканскім конкурсе на лепшую песню, прысвечаную Уладзіміру

дзвычай багатай душой чалавека, які цалкам аддадзены любімай рабоце, справе выхавання падрастаючага пакалення. Напісаў сцэнарый і мастацкага фільма — пра дзяцей пераломнага ўзросту, калі яны развітваюцца з дзяцінствам і ўступаюць у жыццё. У фільме спрабую адказаць на пытанне, чаму раптам увогле зусім неблагі хлопчык становіцца на шлях злачынства, хто ў гэтым вінаваты. У выдавецтва «Беларусь» здаў новую апавесць, адрасаваную малодшым школьнікам. Што

ня творчыя справы — здачы безумоўна карысныя, што іх трэба наладжваць часцей, і не толькі справы маладых, але і сталых літаратараў рэспублікі.

Уладзімір Карпаў, напрыклад, гаварыў:

— Я з увагай слухаў нашых маладзейшых таварышаў. Хораша, цікава яны гаварылі. Аднак хочацца зрабіць адну заўвагу. Творчая камандзіроўка — гэта, канечне, важна. Але пісьменнік не павінен абмяжоўвацца толькі творчымі камандзіроўкамі. Ён павінен актыўна ўмяшвацца ў жыццё. Вось тут Мыслівец гаварыў аб тым, што карысней для пісьменніка — ездзіць у творчыя камандзіроўкі брыгадамі альбо індывідуальна. Давайце ўспомнім вопыт 20—30-х гадоў. Тады такія брыгады паездкі практыкаваліся шырока. І яны прыносілі добрыя плёны. Важна тое, каб такая брыгада не проста пагасцывала ў калгаснікаў ці рабочых, а больш цікавілася жыццём калгаса ці будоўлі. Кажу гэта таму, што ў нас шмат здольнай моладзі, але адчуваецца, што многія з іх маюць вельмі небагаты жыццёвы вопыт.

— Праблема часу, аб якой тут гаварылі, — значыць і Шамякін, — сапраўды існуе. Большасць нашых маладых таварышаў дзе чабудоць працуюць. Яны, звычайна, заняты на працы з дзевяці раніцы да шасці вечара. Для творчай работы застаюцца ў іх толькі вечары ды выхадныя дні. Таму, таварышы, трэба сапраўды падумаць, што можна зрабіць, каб у іх былі больш спрыяльныя ўмовы для творчасці.

М. Танк спыніўся на стане нашай песеннай творчасці, пра што гаварыў у сваёй справядчы Ул. Карызна.

— Думаецца, — гаварыў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, — што спецыяльная секцыя паэтаў-песеннікаў нам усё ж непатрэбна. Трэба проста абуджаць у паэтаў цікавасць да песні, мацаваць іх творчыя сувязі з кам-

пазітарамі. Бяда наша ў тым, што кампазітары не цікавяцца нашай назіяй, не ведаюць яе. Яны пішучы музыку часта на выпадковыя тэксты. Сур'ёзны паэт сваёй вершаў кампазітарам не нясе, спадзеючыся, што яны і так яго заўважаць. А рамеснік — нясе. Глядзіш — не першы, дык другі ці трэці кампазітар і напіша на той тэкст музыку.

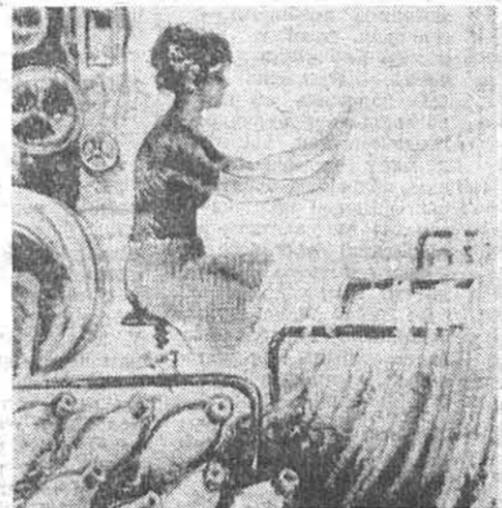
М. Танк асабліва падкрэсліў, што творчыя справы маладых літаратараў трэба практыкаваць часцей, што яны даюць магчымасць мець выразнае ўяўленне аб тым, чым жыве, над чым працуе пісьменніцкая арганізацыя.

Л. Прокша прапанаваў, каб поруч з творчымі справядчымамі пісьменнікаў рабіліся і кароткія агляды іх творчасці.

М. Луканін падтрымаў думку аб тым, што нарысу як аператыўнаму жанру трэба даваць у перыядычным друку і выдавецтве шырокую дарогу.

Другім пунктам парадку дня паслядзясня прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў было абмеркаванне праекта тэматычнага плана выдавецтва «Беларусь» на 1972 год. З інфармацыяй па гэтым пытанні выступіў намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва Уладзімір Шахавец. У абмеркаванні праекта плана прынялі ўдзел Я. Брыль, М. Хведаровіч, І. Чыгрынаў, І. Шамякін, У. Карпаў, В. Вітка, І. Мележ, С. Грахоўскі, В. Адамчык, Я. Крупенка, Э. Агняцвет, У. Нязведскі, Я. Семяжон, якія выказалі па праекту плана шэраг заўваг і пажаданняў. Дырэктар выдавецтва «Беларусь» З. Матушаў запэўніў пісьменнікаў, што іх заўвагі і прапановы на магчымасці будуць улічаны пры далейшай рабоце над планам выпуска мастацкай літаратуры ў 1972 годзе.

МАГІЛЁЎ. ЛАЎСАНБУД. 1970.

Прадзіашчына.

Будаўніца.

Я хадзіў па пэхах Магілёўскага камбіната штучнага валакна і міжволі прыгадваў...

...Халодны зімовы вечар... прысінюшыся спіной да цёплай печы, сядзіць мая мама, яшчэ маладая, і прадзе куцзелью. Потым у хаце з'яўляюцца кросны, і адцяма да цямя ляскае ляда — мама тэз палатно. Памятаю, выходзіла ў яе субіцы з тры палатна і з лясва — шарачку. Потым, вясной, яна шыла мне кашулю і калі надзівала, абавязкова хрысціла і прыгаворвала, каб рос здароў, знасіў, аялікі рос і хадзіў у «кранных» кашулях.

Ші так даўно гэта было?.. Колькі, цікава, кашуль можна пашыць з тканіны, што робіць на Магілёўскім лаўсанавым камбінате за адзін толькі месяц?..

Я глядзеў на рабочых камбіната як на чараўнікоў, якім падладны таямніцы Яе Вялікасці Хіміі, і ў той жа час бачыў, што яны звычайныя, простыя хлопцы і дзяўчаты.

Вось гэта — незвычайнасць працэсу, якім кіруюць простыя людзі, спілцаючы гэтых людзей, іх прыгажосць, унушэннасць у сабе, веліч іх працы — я хацеў перадаць у серыі графічных лістоў, прысвечанай Магілёўскаму камбінату штучнага валакна.

С. ГЕРУС.

ТРЫМАЮЦЬ МАЛАДЫЯ

Ільчу Леніну, — гэта песня «Ой ты, Волга». Аднак кажу пра ўсё гэта не для таго, каб пахваліцца, а для таго, каб сказаць, што стварэнне новых песень у нас — справа занядабаная.

Ул. Карызна гаварыў пра тое, што Саюзу пісьменнікаў трэба ўмацоўваць творчыя сувязі паэтаў з кампазітарамі, выказаў думку, што, магчыма, наспела неабходнасць стварыць у Саюзе пісьменнікаў спецыяльную секцыю паэтаў-песеннікаў.

Наступным трымаў творчую справядчы празаік Уладзімір Машкоў.

— Я шмат працю ў кіно, у прыватнасці, у дакументальным, — гаварыў ён. — Вясной будучага года глядачы змогуць убачыць фільм «Хлопчы і чалпа» па маім сцэнарый. Гэта фільм аб любві да прыроды, аб тых добрых пачуццях, якія яна абуджа ў сэрцах людзей. Нядаўна здаў на студыю сцэнарый фільма пра настаўніцу адной з мінскіх школ Я. Перавозную — чалавека на-

яшчэ? Мае першыя кніжкі — «Паміж «А» і «Б» і «Вясёлы тужылі» — былі, як мне здаецца, вясёлымі кніжкамі. Цяпер працю над дзвюма апавесцямі, якія будуць адрасаваны дзецям старэйшага ўзросту. Адна з іх — пра маё пакаленне, пра тых, хто сваімі вачыма бачыў вайну.

Творчая справядчы Міхася Рудкоўскага мела іншы характар — ён выступіў з чытаннем сваіх новых вершаў, якія былі цёпла прыняты прысутнымі. М. Рудкоўскі расказаў таксама аб літаратурным жыцці Брэста і вобласці.

Пасля пачалася гаворка аб творчасці маладых, у якой прынялі ўдзел Янка Брыль, Сяргей Грахоўскі, Уладзімір Карпаў, Максім Луканін, Пімен Панчанка, Максім Танк, Іван Шамякін, Леанід Прокша, Станіслаў Шушкевіч. Яны выказалі шэраг заўваг аб рабоце творчай моладзі, падзяліліся думкамі аб тых праблемах, якія закраналі ў сваіх справядчы маладых, адзначылі, што падоб-

ХАДЖУ па бабруйскай вуліцы і ўглядаюся ў твары пракохлых. Хачу ўгадаць, хто з іх стане прыхільнікам новага тэатра...

Можа вось гэтыя юнакі ў яркіх светрах, што фланіруюць па цэнтральнай вуліцы, і вось гэтыя пажылыя людзі, напэўна, муж і жонка, і вось гэтыя жанчыны, што спыніліся пагаварыць, нягледзячы на цяжкія сумні?

Стануць, калі, зразумела, тэатр здолее знайсці з імі агульную мову.

Лёгка сказаць — агульную мову!

Гэта значыць, знайсці такі рэпертуар, які будзе адпавядаць запатрабаванням усіх. Дзе яго ўзяць? І ўвогуле, што зараз галоўнае для людзей? Некаторыя ўпарта сцвярджаюць, што па вечарах, пасля работы, людзі хочаць веселіцца, адпачываць, адным словам, — пазбыцца дзённых турбот. Іншыя, наадварот, перакананы, што тэатр толькі тады можа заваяваць сэрцы глядачоў, калі павядзе з імі вялікую, сур'ёзную размову.

— Вельмі многае нас сёння хвалюе, каб займацца дробязямі, — гаворыць галоўны рэжысёр Бабруйскага тэатра. — Нам ёсць аб чым падумаць, аб чым пагаварыць з будучым глядачом. Так, мы маладыя і, вядома, ставім вадзівлі і бяздумныя камедыі пра дзівакаватага загадчыка гаспадаркі або безадказнага дамкома куды лягчы, чым ускрываць складаную чалавечую псіхалогію, спрабаваць растлумачыць тэю або іншыя жыццёвыя з'явы. Мы выбіраем другі шлях, інакш, мне здаецца, няма сэнсу ствараць новы тэатр.

Напэўна, чытачу будзе цікава ведаць, хто ж «галоўны» ў маладым тэатры.

Пазнаёмца — Віктар Фёдаравіч Каралькоў. Выпускнік Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Працаваў чарговым рэжысёрам у Віцебску, у тэатры імя Я. Коласа. Два гады стажыраваўся ў Маскве ў тэатры Савенкай Арміі. А. Папоў, Л. Хейфец, А. Яфрэмаў, А. Ганчароў, Ю. Любімаў, В. Равенскіх — вось далёка не поўны пералік рэжысёраў, з якімі давялося сустракацца, у каго вучыўся Віктар Каралькоў. Вельмі розныя гэта мастакі, але сустрачы з таленавітымі людзьмі ніколі не марныя.

— Першая наша вялікая работа, — працягвае свой расказ Віктар Фёдаравіч, — «Разгром». Інсцэніроўка рамана Аляксандра Фадзеева. Гэтым спектаклем думаем і адкрывацца, калі, канечне, усё будзе добра. Хвалююць нас жыццё і кнігі выдатнага французскага пісьменніка і адважнага лётчыка Сент-Экзюперы. Можа будзем ставіць п'есу Малюіна аб ім, а можа звернемся да аднаго з твораў пісьменніка, напрыклад, да «Маленькага прынца». У перспектывных пла-

нах — «Апошнія» М. Горкага, калі-небудзь «Рамеа і Джульета». З сучасных драматургаў нас зацікавілі п'есы Ю. Эдліса. Ну і, канечне, з намі будзюць супрацоўнічаць і беларускія драматургі... Так што планы вялікія і розныя. Але адно магу сказаць дакладна: будзем імкніцца ставіць п'есы, якія ўзнімаюць вялікія праблемы часу і напісаны на высокім прафесійна-нальным узроўні.

Зараз поўным ходам ідзе работа над першымі назвамі будучай афішы. Адрэцэнраваны і чаканьне свайго глядача «Трыбунал» А. Ма-

Гэта сцена будзе ісці ўсяго некалькі мінут, а тут — цэлы вечар...

Цікава назіраць за тварам Веры Паўлаўны, на якім «чытаецца» ўсё, што адбываецца ў гэты момант на сцэне, за яе выразнымі рухомымі рукамі: яны то ўзлятаюць угору, то бяспельна падаюць, то напружана застываюць на каленях...

— Ужо лепш, — нарэшце гаворыць яна. — Павіна атрымацца.

Невялікі перапынак увесць да апошняй мінуты, запоўнены размовай аб тэатры, рэпертуары. Да адкрыцця застаецца ўсё менш і

рыць. Але згадзіцеся — перш, чым убачыць спектакль, ацаніць майстэрства актёраў і рэжысёра, глядач акажацца ў тэатральнай зале — і тут для яго пачынаецца тэатр (я ўжо не кажу пра вешалку, якая ў нас ў жаківым становішчы).

І вось аб чым хочацца сказаць. Тэатр яшчэ не адкрыўся, работы многа. Не так проста адразу разабрацца і ў рэпертуары, і сфарміраваць трупы... А план у нас ужо ёсць — 475 спектакляў у год. Многа. Вельмі многа. Пакуль, прынамсі.

А цяпер пра больш прыемнае. Здаецца, нядрэнна для актёраў рашаецца кватэрнае пытанне, наладжваецца справа з першымі прэм'ерамі — аб новых планах ужо гаворыў Віктар Фёдаравіч, наш галоўны рэжысёр, так што не варта паўтарацца...

Ну, і самае-самае галоўнае — усё мы поўныя жадання працаваць, ствараць новы тэатр і рабіць гэта маем намер па самым высокім рахунку — і хочам, каб да нас ставіліся сур'ёзна, без паблажак і скідак на маладосць, тым больш, што мы не хочам старэць.

Прадстаўлю: Георгій Іванавіч Вавула — дырэктар тэатра. Малады дырэктар. Але тэатр ведае добра, улюбены ў яго. Быў актёрам, загадчыкам літаратурнай часткі тэатра, закончыў мастацтвазнаўчы факультэт Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.

Мы ўжо паведамілі ў нашай газеце, што асноўны касцяк тэатра — сёлетні выпуск актёрскага факультэта Беларускага тэатральна-мастацкага факультэта.

Дваццаць маладых актывістаў адрозніваюцца сяброўска аднадумцаў, улюбёных!

А што трэба ўлюбёным?

Валеры Філатаў: — Хачу іграць многа ролей у добрых п'есах.

Валеры Шушкевіч: — Будзем не толькі працаваць над спектаклямі планавымі. У нас часу хопіць і на няпланаваныя паставы. Пранаваць, працаваць! Падабаецца мне раман Салінджэра «Над бяздоннем у жыцце». Буду шчаслівы, калі мне даверыць ролю Холдэна.

Аляксандр Мароз: — Мы распрацавалі статут тэатра. У ім ёсць пункт, што рэпертуар — справа ўсяго калектыву. Дык вось я думаю, што мы паставім «Рамеа і Джульета». Хацеў бы сыграць Цібалюда...

Што ж трэба ўлюбёным?

Добрая драматургія. Гэта значыць — цікавыя актёрскія работы, вялікія або маленькія — не мае значэння.

Тэатр, на які ўжо адлучаны сродкі і трэба толькі, каб гэтыя сродкі ператварыліся ў сучасны тэатральны будынак.

Патрэбна падтрымка, сяброўская парада, узамаразумеце і прызнанне глядачоў.

І. ПІСЬМЕННЯЯ,
спец. кар. «Літаратура і мастацтва».

ШТО ТРЭБА У ЛЮБІМЫМ?

Бабруйскі драматычны тэатр
перад адкрыццём

каёнка, вечар вадзівляў, ідуць рэпетыцыі «Ідыёт» Ф. Дастаеўскага...

Нагадваю Віктару Фёдаравічу словы У. Меерхольда: «Можа нам не суджана ажыццявіць новы тэатр, можа мы ўсё знікнем і паслужым толькі моштам для іншых, якія пойдучы па нашых целах да тэатра будучага».

— Ці гатовыя вы да гэтага?

— Так, так, — гаворыць ён. — Наша становішча, канечне, зусім іншае, чым тое, у якім быў тэатр Меерхольда. Ды мы і не можам сабе параўноўваць з ім... Але і мы гатовы стаць маленькай прыступкай, якая ўзніме тэатр хоць крышачку.

Я пабыла на адной з рэпетыцыяў...

У зале і на сцэне — маладыя артысты. І тыя, што зараз заняты, і свабодныя засяроджаны на слухаюць Веру Паўлаўну Рэдліх. Яна прыехала да сваіх учаранніх выхаванцаў, каб прадоўжыць работу над спектаклем «Ідыёт», якая была пачата яшчэ ў інстытуце.

Рэпетыруецца сцена прыходу князя Мышкіна ў дом генерала.

— А дзе ж ваша пакалка? — пытаецца Коленька.

Вера Паўлаўна спыняе рэпетыцыю.

— У жыцці мы так проста задаем пытанні, а вось на сцэне гэтага рабіць не ўмеем. Пачнём спачатку. Трэба знайсці неабходны фізічны стан — тады пойдзе праўда, сама пойдзе, без тэксту. Паўтараць, калі ласка.

Сцена паўтараецца. Яшчэ раз. І яшчэ.

менш часу. Маладыя артысты ўскладаюць велзарны надзеі на свой будучы тэатр — з ім і толькі з ім яны звязваюць сваё жыццё.

— Тэатр — наш першы клопат і любоў, — гаворыць дырэктар. — Канечне, у такім памяшканні працаваць будзе нялёгка. Зала даўно не рамантавалася, крэслы старыя, рыпцё, падлога, як у дронным клубе. Усё гэта наўрад ці дапаможа стварыць атмасферу свята. Тут нават калі ў цябе і зусім тэатральны настрой, дык, глядзіш, знікне. Праўда, на рамонт і рэстаўрацыю будынка ўжо адлучаны сродкі. І немалыя. Ёсць і праект, вельмі прыгожы, святочны — такі будзе Бабруйскі тэатр пасля рэстаўрацыі. — Але...

Ах, гэта «але»! З-за яго столькі непрыемнасцей.

— Гэта яшчэ не хутка, — працягвае дырэктар. — Каб трапіць у план 1971 года, каштарыс і праектная дакументацыя павінны быць гатовы ў верасні. А мы, правільней, Бабруйскае архітэктурнае ўпраўленне не спраўляецца ў час. Значыць, пачатак работ адсунецца на год — паўтара. А яшчэ ж невядома, што будзе потым. Мяне гэта пытанне вельмі непакоіць. Ды і нас усіх.

А пакуль — пакуль няма добрых падсобных і складскіх памяшканняў, чатыры з палавінай тысячы касцюмаў, якія дасталіся нам у спадчыну ад тэатра аперэты, проста гніюць. Іх ёсць моля... А што рабіць? Вы ўжо прабацьце, што я ўсё пра справы гаспадарчых, пра іх неяк не вельмі прынята гаво-

ЕДУЧЫ з Мінска, я спыніўся на некалькі дзён у Вілейцы. Трэба было пабываць у абласна, даведацца аб падрыхтоўцы школы ў нашым раёне да новага навучальнага года і пабываць у рэдакцыі.

Максім Танк, як супрацоўнік рэдакцыі, дапамог мне ўладкавацца ў гасцініцы, а гэта не так лёгка было зрабіць. Гасцініца ў Вілейцы была адна. Гарадок параўнальна маленькі, а трэба было ў ім размясціць абласны цэнтр з яго шматлікімі ўстановамі. Кожнаму патрэбны быў куток і месца для працы.

Пад гасцініцу адвалі не вельмі вялікі двухпавярховы дом. Кожны яго пакой і пакойчык шчыльна быў застаўлены ложкамі, як у цесным шпіталі, а патрэбы не задавальняла гасцініца і дзесятай долі. Камандзіраваным з раёнаў трэба было самім клапаціцца, дзе пражыць ці толькі пераначаваць. Мясцовыя жыхары, дамы якіх не былі заняты пад абласныя ўстановы і кватэры для служачых абкома, нядрэнна зараблялі, аддаючы свае памяшканні пад начлежні.

Камунальная гасцініца, у якую было так цяжка трапіць, была да таго дрэнна абсталявана. Калідоры і вольныя куткі наогул застаўляліся раскладушамі, а то і проста засцілаўся матрацамі. Раніцай паветра было так насычана людскімі пахамі і потам, што, як кажуць, хоць сикеру вешай або святых вынось — асабліва летам.

Я падняўся на сцяганні і даў сабе слова больш не начаваць тут, а перабрацца на рэдакцыйную каналу, якую ўчора гасцініца прапанаваў мне рэдактар.

Вілейка летам вельмі рана працяналася. Недзе па ўсцяіне, як ў вёсцы, скрыпелі веснічкі, галасіста заліваліся пёўні, рыкалі каровы. Над конамі віўся снігваты дымок, пахла свежайнай — і гэта ў абласным цэнтры.

Добра набегаўшыся па ўвітых садах кутках Вілейкі, я зайшоў у рэдакцыю, але там яшчэ нікога не было. Адна прыбральшчыца, здаровая вясковая жанчына, наводзіла чысціню ў рэдакцыйных пакоях. Яна сказала, што на працу людзі з'явіцца не раней як праз гадзіну.

Я ўжо ведаў, што побач, за рэдакцыйным дваром, у вялікім доме, які больш падобны на адрыну ці на склад, чым на жылы дом, жывуць і працуюць тэхнічныя служачыя рэдакцыі. Разам з імі там жыў і мой стары сябра па Віліні і па віленскім астрозе Мікола Шыла. Вырашыў заглянуць да яго. Мікола сустраў мяне на парозе. Ён быў паўпапрануты, з кудлатай галавой і пакаменчаным тварам. Відаць, вечарам добра выпіў. Сустраў ён мяне сардэчна і ветліва. Запрасіў у вялікі пакой, у якім стаяў яшчэ не прыбраны пасцелі. Вялікі і доўгі стол напалову быў завалены скруткамі газетных гранак і рукапісамі. Другая палова была занята аб'едкамі, кавалкамі хлеба і нямытым посудам.

Каля стала стаяў, узіраючыся ў свежую газету, яшчэ малады, высокі здаравяк у паўвайсковай вопратцы. Адзін пусты рукаў яго гімнасцёркі быў запраўлены пад шырокі афіцёрскі рукамень. Гэта быў ужо знаёмы мне супрацоўнік Вілейскай абласной газеты Андрэй Бураў.

Ён быў у дрэнным настроі і, як дзяжурны па газеце, лаў Міколу за нейкія памылкі і недагледы ў свежым нумары. Не атрымалася размова і ў мяне з ім, хоць я стараўся яе наладзіць. Андрэй быў непрыступны, яршысты і вельмі грубы. Мне не хацелася па-пустому спрачацца і я, сказаўшы Міколу, што зайду пазней, выйшаў.

Мне не прыходзіла тады на думку, што жыццёвы лёс у хуткім часе звядзе мяне зноў з Буравым, што нам давядзецца працаваць разам у Штабе партызанскага руху на Калінінскім фронце, бліжэй спазнаць адзін аднаго і нават пасябраваць, даведацца, што пад грубай абалонкай характару гэтага чалавека ёсць гарачае і добрае, сумленнае і аддаанае сэрца.

На другі дзень мы з Максімам Танкам кудысьці хадзілі. Вяртаючыся ў рэдакцыю, у адным са свёркаў неспадзявана сустраці віленскіх знаёмых — Генрыха Дэмбінскага і Казіміра Петрусевіча, сына славутага адваката па абароне палітвязняў і старшыні адвакацкай калегіі ў Віліні, «славутага Петрусевіча-абаронцы», як яго называлі палітвязні на Лукішках.

З Дэмбінскім мы сустракаліся ў Віліні, нават былі з Максімам у яго на кватэры. Петрусевіча Казіма (так яго звалі віленскія сябры) я не ведаў,

пазнаёмліся ў гэтым сьверы. Пачалася агульная гутарка.

Георгій Дэмбінскі быў вельмі папулярны чалавек на віленскім грунце яшчэ са студэнцкіх гадоў. Быў час у Віленскім універсітэце Стэфана Баторыя, калі сярод студэнтаў узняўся і шырока пашырыўся прагрэсіўна-рэвалюцыйны рух. Вялікі ўдзел прымаў у ім Георгій Дэмбінскі. Ворагі руху сам гэты рух называлі «дэмбіншчынай».

Дэмбінскі бліскуча закончыў універсітэт, пачаў пісаць выдатныя палітычныя і літаратурна-крытычныя артыкулы рэвалюцыйнага напрамку. Гэта занепакоіла шануюных гаспадароў горада. Яны не ведалі, што рабіць з маладым бунтаром, які не хоча ісці сцэнкамі бацькоў і псеў справу старога ўкладу. Пусціць справу Дэмбінскага на самацёт нельга, бо гэты выдатны публіцыст і таленавіты літаратар

наў новы, такі самы на фармату, афармленні і напрамку, толькі назву наслі крыху іншую — «Проста з мосту». Закрыві і гэты. Судзілі ўсю рэдакцыю, да якой належаў і Дэмбінскі. Больш актыўных пакаралі двума гадамі астрого. Праўда, пакаранне «завесілі», і вісеець яно мелася да тае пары, пакуль пакараны зноў не трапілі пад суд за новую віну. Тады «завешанае» пакаранне выконвалася аўтаматычна. Усё ж польскія судовыя ўлады да «сваіх» рэвалюцыйнераў адносіліся больш палжліва — давалі ім магчымасць адумацца, пакаяцца. Аднак адуманасці і паправы нешта не было чуваць.

Раптам выбухнула вайна. Гітлер напаў на Польшчу і ледзь не ў два тыдні разграміў яе. Увесь панскі ўрад, магнаты і паны, захапіўшы сваё і дзяржаўнае золата, уцяклі за

Не так добра валодаю рускай і беларускай мовамі, каб займацца журналістыкай. Спрабаваў у Мінску, але ў перакладзе не пазнаю самога сябе.

— Слухай, навошта табе перакладчык? У Мінску ж выходзіць «Штандар вольносія».

— Быў я там, ды, відаць, не прыйшоўся да густу. Вось і вырашыў шукаць сабе работы ў іншым месцы.

Мы перайшлі на агульныя ўспаміны аб знаёмых гаварылі аб жыццёвых дробязях. Дэмбінскі пытаў, як у мяне справа з вершамі, дзе я працую.

Больш мне не давалася сустрэцца з Георгіям Дэмбінскім, выдатным і таленавітым чалавечкам. Ужо падчас Вялікай Айчыннай вайны, працуючы ў Штабе партызанскага руху на Іалінінскім фронце, я даведаўся, што ён трапіў у рукі гітлераўцаў і быў расстраляны.

Ад рук нямецкіх акупантаў загінуў і вялікі гаротнік, беларускі патрыёт Мікола Шыла.

ЗНОЎ ДОМА

У ШАРКОЎШЧЫНЕ і раёне ішло ўсё нібы нармальна ў гэты яшчэ не зусім нармальны час — было лета 1940 года. Сяляне, асабліва беднота і безземельныя, радаліся. Адным дадалі зямлі, колькі трэба да нормы, а безземельныя першы раз у жыцці атрымалі поўныя надзелы, дапамаглі ім стаць на ногі як гаспадарам, па магчымасці надзялілі інвентаром, цяглом і насеннем. Для іх зараз не было большай радасці, як у вольны час аглядаць свае рунючыя загоны і любавачца, як цягнецца ўвысь збажына, засеяная ўласнай рукой на сваёй, толькі што атрыманай зямлі.

Пачатковыя школы былі ўжо распущаны. Навучальны год закончылі, і не так ужо дрэнна, беручы пад увагу асаблівасці, што былі пераадолены ў пераводзе школ на новую мову навучання. Перашкод і цяжкасцей было больш, чым трэба, і ўсё ж агульная паспяховасць у нашым раёне перавышала 85% — адна з лепшых па вобласці.

Зараз перад работнікамі школы стаяла вялікая справа. Трэба было прымацца за бягучы і капітальны рамонт, за будаўніцтва некалькіх новых школ. А калі ўзяць пад увагу, што палова школ размяшчалася ў нанятых хатах, справа гэта яшчэ больш ускладнялася. На ўсё гэта планы і бюджэтныя каштарысы я прывёз з сабой з абланы. Рамонтнікаў і будаўнікоў у раёне было мала, ды і тыя былі заняты. Кожнаму загадчыку школы трэба было самому клапаціцца, дзе знайсці сталёраў і печнікоў.

Да мяне ў Шаркоўшчыну прыехаў Максім Танк. Я быў вельмі рады дабраму госцю. Не ведаў, як яго лепш прыняць. Вырашыў паказаць яму лепшыя, найбольш прыгожыя і цікавыя мясціны наваколля. Мы селі на веласіпеды і рушылі ў вандроўку.

Максім вельмі быў здзіўлены, калі я паказаў яму ў вёсцы Беляі, як сяляне будавалі хаты, абыходзячы панскі закон аб планаванні. Мы разгледзілі новую хату, пабудаваную літаральна ў старой. Новы зруб з усёй патрэбнай сталёраў рабілі недзе на водшыбе. Потым здымалі са старой хаты страху і столь. Гаспадар надбіраў адпаведны дзень, склікаў талаку і за адзін дзень новую хату устаўляў у старую, як у футарал. Безумоўна, новая хата была адпаведна меншай за старую. Рабілася гэта таму, што пры

папах было вельмі цяжка дастаць у гміне план на пабудову новай хаты.

Беларусыя вёскі ў выніку малазямельна будаваліся вельмі цесна, хаты сталі ледзь не ўпрытык. На пабудову новай хаты гмінная адміністрацыя давала дазвол, калі адлегласць будышка ад будышка была бяспечная ў супрацьпажарных адносінах. Аднак, калі б захаваць гэту належную супрацьпажарную адлегласць, дык трэба было б вынесці з вёскі дзве трэці сялянскіх сялібаў з усімі будышкамі. А каму з сялян хапіла б сілы і сродкаў перанясуць усе гаспадарчыя будышкі на новае месца? Вось і пускаліся сяляне на гэтыя хітрыя і стаўлялі паліцыю і гміннае начальства перад здзейсненым фактам.

За дзень зрабілі вялікае кола па ваколцы, дзе я жыў. Пабывалі ў маёй роднай вёсцы Таболы. Максім убачыў маю хату і гаспадарчыя будышкі, якія пабудавалі пры дапамозе аднавіскоўцаў, аглядаў сад каля хаты, які насаджыў мне сваімі шчэпамі Іван Паўлавіч Сікора. Пасядзелі мы з Максімам на высокім абрыве на беразе ракі Дзісенкі, з якога адкрываецца цудоўны краявід, пабывалі ў мястэчку Германавічы, дзе я працаваў справаводам у васьмнадцатым годзе ў валасным раўкоме. Паказаў я Максіму і дарогу, на якой служыў пры папах апошнія два гады дарожным вартульніком, і домік у вёсцы Дзікова, дзе я кватараваў у Апалінарыя Васілеўскага. Домік стаяў апошнім у канцы вёскі каля лесу, за якім пачыналася славуная «Аколіца Сініх Балот», не раз апяная мною ў вершах. Наведалі, вяртаючыся дамоў, некалькі вялікіх панскіх маёнткаў — як Падоршчына, Юзэфова, Чырвоны Двор, дзе панавалі некалі Шыраны, Штараны і Багуцкія, а зараз гаспадарылі былыя батракі і безземельныя. І толькі вечарам, стомленыя, але з добрым настроем, мы вярнуліся ў Шаркоўшчыну.

З'яўленне Максіма Танка ў літаратуры Заходняй Беларусі было заўважана адразу. Яго творы ў хуткім часе зрабілі пералом у тагачасным нашым літаратурным руху. Пачалі слабець і заціхаць нашаніўскія перапевы, дыхнулі свежыя матывы з дэаронімі і бадзёрым зместам, насычаныя арыгінальнай метафарыкай і вобразнасцю.

Памятаю беларускі літаратурны вечар (першы і апошні, у якім я прымаў удзел у Вільні). Вечар наладзілі беларускія студэнты ў зале Снядзкіх на універсітэце Стэфана Баторыя. Зала была перапоўнена. Прысутнічалі беларускія і польскія студэнты прагрэсіўнага напрамку і віленская інтэлігенцыя.

Мне давялося выступаць першым. Публіка прымала мяне даволі цёпла. Аднак калі Максім Танк прачытаў сваім гучным і ўсхваляваным голасам:

Досыць!
Не штука іграць на кларыце,
Медная жэней сымаль акорды,
З смехам шалёным блудзіць

Цешыць тлустыя морды, — па прытонах,
у зале ўзняўся нешта небывалае. Паветра рвалі гучныя апладысменты, гучалі лозунгі, а група студэнтаў — беларусаў і палякаў — ускочыла на сцэну, падхапіла Танка на рукі і пад авацыі публікі панесла ў залу. Шматлікія шпікі і пераапрутныя паліцэйскія пабаяліся нават пікнуць.

Заўсёды, калі мне даводзілася быць у Вільні, мы сустракаліся з Максімам, і сустрэчы гэтыя былі сяброўскімі. Праўда, адзін раз Максім Танк аддэбаў мяне ў сваім артыкуле «Хаты за гасцінцам», аднак я не пакрыўдзіўся. Многія ягоныя папрокі я лічыў правільнымі і прыняў да ведама ў сваёй практычнай дзейнасці. Пачынаецца мне свой шлях у літаратуры было цяжка. Асветы я меў ўсяго шэсць класаў. Нават беларускай гімназіі не бачыў, жыў і пісаў у глухой вёсцы, вярнуўся ў сваім уласным соку, зарабляў на хлеб цяжкой батрацкай працай падзёншчыка. Рабіў усё, што трапляла пад руку: быў лесарубам, пльціў на руме платы і ганяў іх па рэках, трапаў лён і капаў канавы, касіў панскі луг і араў панскае поле. Вершамі займаўся толькі ў рэдкі вольны час ды ідучы на працу і з працы.

(Заканчэнне на 6—7 стар.)

Міхась МАШАРА

СТАРОНКІ ЛЕТАПІСУ

Зараз я працую над кнігай успамінаў, якую ўмоўна назваў «Старонкі летапісу». Прапаную ўвазе чытачоў штотыднёвіка некаторыя з гэтых старонак — пра падзеі і сустрэчы, якія адбыліся вясною і летам 1940 года, неўзабаве пасля ўз'яднання былой Заходняй Беларусі з Беларуссю Савецкай. У той час я працаваў загадчыкам раённага аддзела народнай асветы на Шаркоўшчыне.

АўТАР.

апыліцца ў радах падпольшчыкаў-камуністаў. Прыкладаў хоць адбаўляй, калі лепшыя іх гадуны пасля некаторага блукання пераходзілі свядома і пераконана ў камуністычнае падполле. Ніякія захады, распрасці і пакаранні не вярталі іх адтуль.

Думалі, думалі пачэсныя гаспадары горада і надумалі: паслаць Дэмбінскага ў двухгадовую замежную камандзіроўку. Паслаць у Італію — вывучаць фашызм. Гаспадары мелі надзею, што там, на радзіме фашызму, Дэмбінскі вылучыцца ад сваёй левай хваробы і вернецца чалавечкам што трэба.

Аднак гэта дапамагло, што мервяку надзіла. Дэмбінскі камандзіроўку прыняў, у Італію выехаў і пачаў вывучаць фашызм. Праз два гады ён вярнуўся, аднак не апраўдаў ускладзеных на яго надзей. Вярнуўся не фашыстам, а з яшчэ больш левымі поглядамі, чым да камандзіроўкі ў Італію.

У хуткім часе ў Вільні пачаў выходзіць часопіс на польскай мове пад назвай «Папросту». Гэты тыднёвік па сваім палітычным і грамадскім напрамку быў адным з самых левых, што выходзілі тады ў Польшчы. Адным з твораў часопіса быў Георгій Дэмбінскі.

Гаспадары і ўладары горада спрабавалі канфіскаваць тыднёвік — не памагло. Закрыві яго — хутка вый-

мяжу. А такія людзі, як Ванда Васілеўская, Дэмбінскі, Путрамент, Петрусевіч і цэлая каторга маладых і прагрэсіўных людзей пайшлі на Усход — у Савецкі Саюз.

Максім Танк і Казік Петрусевіч, абодва маладыя, жыццярадасныя, вырваліся наперад. Мы з Дэмбінскім крыху адсталі ад іх. Я сказаў Дэмбінскаму:

— Не спадзяваўся, Георгій, сустрэцца з табой тут.

— Ты, пэўна, думаў, што я пабегнуцьці разам з Масціцкім і Рыдз-Сміглым, дапамагаючы ім дзяржаўнае золата перапраўляць за мяжу? Там хапала паноў большага палёту за мяне.

— Не, так дрэнна аб табе я не думаю. Думаў, што ты падаўся ў Львоў разам з Вандай Васілеўскай. Чуў, што і Путрамент там.

— І не адзін толькі Путрамент. Там нашых літаратараў цэлы табар. З Вільні мне лягчэй было трапіць сюды.

— А дзе жывеш? Як з працай уладкаваўся?

— Тымчасова працую школьным інспектарам у раёне непалёку ад Вільні. Там і жыю.

— Чаму ўзяўся за педагогіку? Журналістыка больш не задавальняе цябе?

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

СЛОВА ЎДЗЯЧНАСЦІ

ба. Было прыемна быць сведкам таго, як Раеўскі імкнуўся дапамагчы кожнаму маладому аўтару, які прыносіць у тэатр сваю першую п'есу. Памятаю расказ Які Тарасова пра тое, як працавалі яны з Андрэем Пятровічам над спектаклем «Гэта было ў Магілёве». Праца, настойлівая і карпатлівая, дала свой плён. Спектакль карыстаўся поспехам.

За плячыма Андрэя Пятровіча вялікі вопыт акцёра і рэжысёра. Тэатральнаму мастацтву ён служыў і ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Ён паставіў нягала п'ес рускай і замежнай класікі. Як мастак і чалавек, ён карыстаўца павагай і любоўю ў калектыве.

Андрэю Пятровічу Раеўскаму — 60 гадоў. Ён жыве новымі творчымі планами і новымі задумамі. У дні юбілею ад імя ўдзячных аўтараў і гледачоў хочацца пажадаць яму здароўя, доўгіх гадоў жыцця і здзяйснення творчых планаў.

Мікалай ГАРУЛЕУ.

ГЭТА было трынаццаць гадоў назад. У Мінску, у памяшканні тэатра юнага гледача, гаспадарыў Магілёўскі абласны драматычны тэатр. Мне і майму сааўтару М. Алтухову, з якім мы напісалі п'есу «Выбух», пашанцавала тут сустрэцца з рэжысёрам Андрэем Пятровічам Раеўскім. Нам спадабалася тая ўвага, з якой паставіўся да нас Андрэй Пятровіч, яго інтэлігентнасць і мяккасць. Ён выказаў свае прынцыповыя заўвагі па п'есе, але вынес яе на чытку перад калектывам. Памятаю, колькі было хвалявання! Андрэй Пятровіч стаяў збоку, слухаў, склаўшы на грудзях рукі, раз-пораз паглядваў на нас і ўсміхаўся, жадаючы, відаць, паддзёрныць.

А ўвосень, пасля адпачынку, калі пачалася работа над спектаклем, Андрэй Пятровіч узяўся за нас не на жарты...

Успамінаючы зараз гэтую першую сустрэчу з заслужаным артыстам Беларускай ССР А. Раеўскім, я адчуваю, як і трынаццаць гадоў назад, глыбокую павагу, удзячнасць Андрэю Пятровічу за шырокае дапамогу, за чуласць і такт.

Доўгія гады пасля гэтай першай сустрэчы працягвалася наша творчая друж-

ПРЫ ТЫМ хранічым дэфіцыту на мастацкую публіцыстыку. які адчуваюць наш друк, радыё, тэлебачанне, кожнае выступленне пісьменніка ў публіцыстычным жанры становіцца святая. Асабліва, калі гэтае выступленне адметнае самабытнасцю ўспрымання, высокай грамадзянскасцю, індывідуальнасцю почырку, як нарысы Янкі Сіпакова.

З той пары, калі Я. Сіпакоў заявіў на старонках «Польмя» (а неўзабаве і «Дружбы народов») пра сябе як пра публіцыста, мінула як іх восем ці дзесяць гадоў. Напісаная тады разам з Анатолем Клышчам «Паэма дарог» была плёнам творчай дружбы двух маладых аўтараў, нядаўніх студэнтаў. Гэты плён быў зайздросна багаты і абяцаў даць новы засеў на ніве публіцыстычнай творчасці.

Абяцанні спраўдзіліся, хоць з аўтарамі мы сустракаліся пасля ўжо з кожным паасобку. Я. Сіпакоў за гэты час не аднойчы прыносіў нам сапраўдную радасць сваімі вершамі. І не толькі... На старонках таго ж «Польмя» мы читалі яго ўсхваляваны, жывы, трохі шчымы і тужлівы нарыс «Ціхая Акіянія» — вынік працяглай творчай паездкі на Далёкі Усход.

І вось новае знаёмства. У чэрвеньскай кніжцы «Польмя» за 1969 год Янка Сіпакоў запрасіў нас у краіну свайго маленства, у тую звычайную на Аршаншчыне вёску Зубрэвічы, дзе засталася яго карэнне.

«Акно, расчыненае ў зіму» — так назваў аўтар свой новы нарыс. Чаму ў зіму? Мабыць, таму што з зімой у Я. Сіпакова, рана асірацелага (бацьку і маці забілі гітлераўцы), звязаны самыя горкія і самыя радасныя ўспаміны. Зіма як сімвал сірочага маленства, калі шмат холаду і голаду. І калі тым большай бывае радасць, а найперш — радасць працы, самастойнай працы.

У Я. Сіпакова такой радасцю была тая снежная зіма, калі ён падмеўся паехаць з суседзямі, дзядзькам Нікіпарам, у лес, пасобіць яму наплаваць дроў. «І мне, малому, было цяжка не толькі цягнуць дрывы, але і хадзіць самому: як праваліўся ў снег, дык з галавою, — прыгаврае аўтар. — І Нікіпар цягнуў выцягнуў са снегу і мяне, і ссечаную аленіну, якую я цягнуў да сабе. Менавіта ў той дзень, здаецца, я, хлапчачё, адчуў нейкую сталую мужчыню асалоду ад працы і яе непасрэдную сувязь з усім, калі потым, сідуўшы на двары дрывы, з настываю сяркаю ў руках, з марозу забіў у хату, якая пахла варанай напустаю. І ў халоднай хаце стала тады мне гарача...» Гэта падкрэслена мною фразы гучыць як вырашальны акорд зімовай балады пра тое, як прыйшла да чалавека першая сталасць. Яна гучыць вырашальным акордам менавіта таму, што пабудавана на кантрасце пацуду: холадна ў хаце, а чалавеку, які вярнуўся ад працы — гарача. Вось такое ўдумлівае абыходжанне Я. Сіпакова са словам — вынік яго высокай патрабавальнасці да свайго, даўно ўжо прызнанага грамадскасцю, таленту.

Для мастака мала навідаць толькі нейкі абразок жыцця. Галоўнае — напоўніць яго аж да краёў думкамі і эмоцыямі, якія павінны клікаць чы-

тача на роздум, выклікаць у яго адпаведны настрой, узрушаць яго не на адну толькі хвіліну чытання, а на больш працяглы тэрмін, каб прачытанае помнілася, абуджала да дзеяння.

Нарыс «Акно, расчыненае ў зіму» — пра бязрадаснае маленства тых, каго вайна застала ў самую пару, калі трэба было прымервацца да парогу сталасці, каб пераступіць яго. Аўтар не скардзіцца на свой лёс, і тым больш не злучае з поваду загубленага вайной дзяцінства. Ён стрымана, сурова рэалістычна ўзнаўляе перад чытачом усю складанасць жыцця прошлага, цяперашняга і як бы пры-

сучаснага млыны і камбайны, селякі і вялікі — усё гэта вялікая заваёва нашага жыцця, якая стала ўжо даўно звыклаю. Але, мушціць, нам сорамна забывацца, хто дапамог нам дайсці да гэтай радасці. Калі мы не можам знайсці патрэбнага цёплага слова пра наш пачатак, то хоць прамоўчым, калі захочацца здэквацца з гэтых вялікіх працаўнікоў, даўніх, як здаецца, і сама зямля... Прыйдзе час, і нашы нашчадкі, я думаю, зусім не ўбачаць у рабоце ні сярпа, ні молата. І толькі наш савецкі герб не будзе саромецца гэтых сціплых прылад працы рабочага і селяніна. І наўрад ці прый-

дзе чалавекам». Так ад раскрыцця характару канкрэтнага чалавека аўтар ідзе да абгульнення, публіцыстычна завостранага і эмацыянальна падмацаванага тым лірычным узрушэннем, да якога не можа быць абыходзіць самы абыходзіць чытач.

«Старыя не разумеюць маладых» — абгульняе аўтар. Але перад тым ён вельмі дасцінна падрыхтоўвае гэты вывад і ў якасці антытэзы, што і маладыя не разумеюць старых, карыстаецца іроніяй, улоўленай з вуснаў дзядзьчыны: «Такі фільм, такі фільм, так шкада было герояў, так шкада,

ДЗЯРЖАЎНЫЯ ПРЭМІІ БССР

АБМЯРКОЎВАЕМ ВЫЛУЧАНЫЯ ТВОРЫ

ЗЯМНЫЯ РАДАСЦІ І ТУРБОТЫ

мерваецца да будучыні, не рамантычна прыздобленай, а канкрэтна зямной, бо вырастае яна з сённяшніх радасцяў, трывог, турбот.

Чым менш чалавек мае радасцяў, тым ён больш прэжны да іх і з тым большай аддачай кідаецца ў бой за іх. Я. Сіпакоў умее назіраць жыццё — назіраць, думаючы, і думаць, назіраючы. Гэта адзіна публіцыстыкай сталасці, калі зрок, слых, душа ні на хвіліну не маюць спачыну. Аўтар не абмянае тых спрэчак, што час ад часу ўзнікаюць. І вакол таго, што «старыя не разумеюць маладых», і вакол таго, «якая вёска патрэбна сённяшняй вёсцы». Заўважце зноў, як працуе ў Я. Сіпакова слова «вёска». Гэта не проста незаўважаная таўталогія, а стылістычны прыём, каб адзінаццё іранічнае стаўленне аўтара да прадмету спрэчкі, калі «пачынаюць здэквацца з таго святога, што спрадвеку цярыліва служыла селяніну, кармаўла яго і адзьявала».

Аўтар з публіцыстычным запалам адстойвае свае перакананні ў тым, што і сёння мы павінны пакланіцца «і закінутай некуды на гарышча старэйшай сям'і», і «забытаму, пачарнеламу, з'едзенаму шашалем цэпу», і «патрэсканым ступе і жорнам», і дзядзьку, і пецы, і калаўротам, і кроснам... Не пасылаць ім праклёны, а пакланіцца! Бо гэта — першааснова сядзянскага ўкладу, сімвал яго гаспадарлівасці, працавітасці, неўтаймаванай энергіі. Менавіта на гэтых падвалах і вырастае сённяшняе ява вёскі — калектыўнасць працы, грамадскі характар ўзаемаадносін між людзьмі.

Я ўжо чуў дакоры некаторых занадта ўвішных «перабудовшчыкаў» вёскі ў адрас аўтара нарыса і яго крытыка — вось зноў заклікаюць да дзядзьку, гальванізуюць беззваротную мінуўшчыну. Не трэба так «у лоб» чытаць думкі, вынашаныя, выпакутаваныя, абгрунтаваныя. Дамо слова Я. Сіпакова: «Так, сапраўды, камвольныя камбінаты і хлебакамбінаты,

дзе каму ў галаву смяцца з гэтага...»

Гэтае разважанне Я. Сіпакова гучыць жывым дакорам для тых, хто ішчы раз узнімае руку на сапраўднае харавство мінуўшчыны. А харавство гэтае — у працы. Ёй, працы, б'е чалом аўтар нарыса, прыгавраючы людзей сваіх родных Зубрэвічаў, тых, хто вывеў яго ў вялікі свет самастойнасці і працавітасці.

Адсюль, ад гэтай замілаванасці людзьмі працы, ідуць у Я. Сіпакова тыя шчырыя песні-гімны талаці, касьбе, цётцы Каці, якая «адавала зямлі сябе ўсю», накідвалася на любую работу. Маналог-малітва цёткі Каці, звернуты да поля, амшчае ў сабе вялікай сілы публіцыстычны зарад, гатовы выбухнуць і абрынуцца на кожнага, хто аддалаецца ад зямлі, а шчырую беззапаветную працу замяняе чыста спажывецкай цікавасцю да яе.

Аўтар нарыса «Акно, расчыненае ў зіму» ўмее самыя драматычныя канфлікты асвятляць той радаснай перспектывай, якая ўмацоўвае ў чалавеку давер да сваіх працавітых рук, да свайго спрытнага розуму, што, скрыжаваўшыся, прыносяць матэрыяльны плён і духоўную асалоду. У гэты плён, у гэтую асалоду верыць, бо яны — вынік сутыкненняў самых падчас палярных поглядаў, самых непаўторных характараў.

Дзядзька Хрол — «высокі, плячысты». Ён — цудоўны плячкі, але «ў яго сапраўды было ўсё», як у гаспадарлівага чалавека, адзінага на ўсю акругу майстра. Аўтар прадстаўляе нам дзядзьку Хрола не толькі каб замілавацца яго ўвішнымі ўмельнымі рукамі, яго практычным інтарэсам, але і знайсці повад для роздуму аб вельмі важнай праблеме — аднаўленні парушаных часам кантактаў чалавека з прыродай, бо яна «не можа быць ворагам», не можа быць бязлітаснай «тым больш цяпер, калі з'явіўся новы від кентаўра — Чалавек-машына, які ўсё больш і больш засяляе зямлю і амаль

што, каб не была нафарбаваная, мушціць бы расплакалася...»

Гэта запомніцца, запомніцца надойна, бо яно — вынік скрыжоўвання лірычнага і публіцыстычнага, вынік памнажэння думкі на пачуцці, ці, інакш кажучы, вынік апладнення пачуцця думкай. Праўда, не заўсёды аўтар ідзе гэтым, творчым шляхам. Бывае, што прамеру захопіцца забавляльным элементам і тады ўспомнены анекдот ці якое кур'ёзнае здарэнне пачне пракацца ў агульнай тканіне як педарэчы падабраная па колеры нітка.

У свеце не бывае двух падобных адзін на аднаго людзей, нават калі яны блізкія. Улавіць адметнае ў характары чалавека, каб псіхалагічна абгрунтаваць яго паводзіны, дзеянні, думкі — найпершая ўмова творчасці. Я. Сіпакоў умее прадставіць чалавека вельмі выразным штрыхом. Як графік-віртуоз, не адрываючы рукі ад паперы, ухоплівае адразу цэлы вобраз, так і Я. Сіпакоў немагаслоўны ў характарыстыцы герояў свайго нарыса: «А вуш па вуліцы павольна пасунулася вялікая, як воз, пошка з сенам. За ёю не відно ні галавы, ні рук, ні спіны — толькі адны ногі». Так выпукла, фізічна адчуваўна паўстае перад намі дзядзька Сашта, які лобіць заўсёды нешта расказваць, лобіць і слухаць, але «лобіць нешта смешнае, незвычайнае». І вось, каб дагэдзіць гэтай прыхамаці дзядзькі Сашты, аўтар нарыса часам залішне перабірае меру, нагрувашчыючы кур'ёз на кур'ёз. Тут ён як бы ўстаўвае ў супярэчлівасць з самім сабой, здраджае лаканізму пісьма. І ён гэта адчувае, кожны раз як бы спяхопліваючыся, што разгаварыўся.

Лёгка, лёдзь улоўная іронія прысутнічае амаль заўсёды, калі аўтар хоча здабыць з факта глыбіны сэнсу, асабліва калі гэты факт негатыўнага плана. Гэта і ёсць той выяўленчы сродак, якім характарызуецца адметнасць стылю Я. Сіпакова. Але адметнасць гэтая не чыста фармальнага парадку, яна ў самым змесце, у глыбо-

СТАРОНКІ ЛЕТАПІСУ

(Заканчэнне. Пачатак на 5-й стар.)

Аднойчы, у другой палове трыццатых гадоў, мы сустрэліся з Танкам у Стася Станкевіча. Ён, пакінуўшы «Калоссе», арганізаваў новы літаратурны часопіс «Маладая Беларусь». Па гэтай прычыне ён выклікаў нас, каб нібы абмеркаваць часопіс, а, галоўнае, напасціць у нас вершаў. Казаў, што часопіс будзе вельмі левага напрамку, нешта нахшталт польскага часопіса «Напросту», які быў закрыты польскімі ўладамі, што ні слова дрэннага там не будзе друкавацца супраць Савецкага Саюза, што нават будзе змяшчацца шмат твораў з літаратуры Савецкай Беларусі. Мы паддаліся на правакацыю гэтага прайдзісвега і далі яму на вершу. У хуткім часе, перад выходам у свет гэтага часопіса, Максім Танк, жывучы ў Вільні, даведаўся, што грошы на выданне Станкевіча атрымлівае непасрэдна ад пана Янкоўскага, які кіраваў у ваяводства тайнай палітыч-

най паліцыяй. Максім папярэдзіў аб гэтым мяне. Мы адразу адмовіліся ад супрацоўніцтва. Другі нумар часопіса не выйшаў, а Станкевіч падаўся ў педагогі — пачаў выкладаць у польскай гімназіі польскую мову ў пагранічным гарадку Дзісна. Тут за зіму працы здолеў улезці ў камсамольскую арганізацыю гімназіі і вясной прадаць яе дэфензіве. У выніку — адзінаццаць гімназістаў трапілі ў астрог, двое юнакоў спрабавалі ўцячы ў Савецкі Саюз і кінуліся ў Дзвіну, у самае вясновае разводдзе, і ўтаніліся ў ёй. Станкевіч жа атрымаў двухгадовую навуковую камандзіроўку ў Югаславію.

Нешта гады за два да вызвалення выйшаў з астрогу Сяргей Хмара. Ён пачаў вельмі востра і актыўна выступаць у літаратуры. Надумаў арганізаваць у Заходняй Беларусі Саюз пісьменнікаў. Павысылаў усім актыўнейшым літаратарам паштовыя карткі з прапановай прыбыць да яго ў Вільню для арганізацыі гэтага саюза. Я не ведаў, што рабіць. Такая арганізацыя была патрэбна. Хмару ж я ведаў некалі як камсамольца.

Тут таксама вырочыў мяне Максім

Танк. Яму стала вядома, што саюз гэты ні што іншае, як чыстая правакацыя польскіх ланоў, што Сяргей Хмара стаў у астрозе правакатарам...

Кароткі побыт Максіма пад маёй страхой вельмі ўзбадзёрыў мяне. Нашы размовы пра родную літаратуру абудзілі жадаюць больш актыўна прыняцца за вершы.

ПАЕЗДКА У БЕЛАСТОК

Максім Танк гаварыў мне, як быў у Шаркоўшчыне, што час, заходнікаў, хутка будзе прымаць у Саюз савецкіх пісьменнікаў. Мне не верылася, што стану раптам савецкім пісьменнікам. Можна калі-небудзь пазнай і буду ім, аднак зараз стаць членам Саюза пісьменнікаў СССР — гэта было проста неверагодна, хоць маё пісьменніцкае дзесяцігоддзе адзначалася ў дваццаць васьмым годзе і на маім даробку лічылася больш дзесяці кніжак. Між іх былі розныя па аб'ёме і жанры: зборнікі вершаў, асобна выдадзеныя паэмы, п'есы і нават напісаная, аднак загінуўшая ў час вайны ў вільenskім выда-

вецтве, аповесць. Аднак я ніколі не лічыў сябе пісьменнікам-прафесіяналам, бо асноўнай маёй працай было нешта іншае, што зусім не вязалася з працай пісьменніка. Пісьменніцкая праца была маім «хобі», як зараз кажучы. У Заходняй Беларусі ніхто з паэтаў і пісьменнікаў ніякага ганару не атрымліваў. У найлепшым выпадку сабраць крыху грошай на выданне зборніка. А яшчэ — кожны з нас, чыя кніжка выходзіла ў свет такім спосабам, дрыжэў да самага ле з'яўлення. Над галавой вісела панская пэнзура і канфіскацыя кніжкі. Тады замест ганару аўтар чакаў, калі паклічуць на суд і пасадзяць за кратамі.

Мінуў нейкі час пасля ад'езду Максіма Танка з Шаркоўшчыны. І вось аднаго дня мне пазванілі з Вільні, каб я забраў з сабой свае кніжкі і тэрмінова прыбыў у вобласць. Мяне якраз на гэты час не было дома. Ішоў пільны рамонт школаў і я гоісаў па раёне. Таму своечасова прыбыць у Вільню не змог.

Прыбыўшы туды, я ўжо не застаў Максіма — ён выехаў у Баранавічы. На ішчасце, у рэдакцыі абласной газеты мяне сустрэў Міхась Клімковіч.

— Хто позна ходзіць, сам сабе шкодзіць, — сказаў Клімковіч, прытаўшыся са мной. — Такая падзея, як прыём у члены Саюза савецкіх пісьменніка, бывае толькі раз у жыцці

кай павазе аўтара да чалавека і яго занятку, ва ўменні апаэтызаваць спрадвечную любоў вяскоўца да зямлі, да працы, скіраванай на ўдасканаленне сваіх адносін з наваколлем. А таксама любоў да роднага кутка, з якой пачынаецца і галоўнае — любоў да Радзімы.

Трывогі і радасці Я. Сіпакова не замыкаюцца роднай вёскай і яе ваколіцамі. Гэта, прынамсі, пацвярджаецца ў раздзеле пра сустрэчу з былым праслужнікам акупантаў. Хоць аўтар і прызнаецца, што «вайна больш за ўсё ўспамінаецца сваім вонкавым выглядом», ды толькі ў гэтай вонкаваці тоіцца шмат глыбокага зместу. Дазволі тут прывесці толькі адзін сказ: «...нашы мілія беларускія дзеці (бачыш, нават дзеці!) пакідалі свае дзіцячыя гульні і ішлі замятаць яловымі лапкамі сляды партызан, каб фаністы не маглі ведаць, у які бок ты лайшлі». Дэталь і разам з тым ёмістае абагульненне. Гэта і ёсць публіцыстыка.

Напаміні пра ваеннае ліхалецце (варожая каска, у якой вывеліся піскілы, капцілка і конаўка з гілзвы, выкапаныя снарадамі і бомбамі калодзежы) прыводзяць да высновы, што гучыць магутнай перасцярогай усім, хто жыве ў гэтым неспакойным свеце: «...чалавек пачынае разумець, што і сёння вельмі многа бяроз усё яшчэ ідзе ў свеце на прыклады». Сіла такіх абагульненняў усё ж у іх прывязанасці да таго грунту, на якім аўтар вырас і ўзгадаваўся без маленства.

Я. Сіпакоў заключае нарыс шчырым прызнаннем: «Я люблю нашу сучасную вёску, але няхай даруюць мне чытачы, калі тут адчуваюць нейкі сум па ранейшых маіх Зубрэвічах. Гэта, мне здаецца, натуральна». Але ж натуральнасць, лагічная паслядоўнасць паказу жыцця і ёсць той энергічны імпульс мастакоўскага пазнання, без якога немагчыма сапраўдная творчасць. Гэта разумее аўтар, калі піша: «Развітаўшыся з маёю вёскаю, я ведаю, што абавязкова вярнуся ў новыя Зубрэвічы, каб напісаць пра іх, бо я люблю іх...»

Вось за гэтую любоў да роднага кутка, да людзей, што сваёй самаадданай працай ствараюць новую славу плоднай беларускай зямлі, за публіцыстычна завостранае ўспрыманне рэчаіснасці і належны ўшанаваць нарыс Янкі Сіпакова «Акіно, расчыненае ў зіму» Дзяржаўнай прэміяй БССР у галіне журналістыкі.

Пісьменнік-журналіст Я. Сіпакоў умеє расчыняць вокны насустрач жыццю, расчыняць іх насцеж, каб відаць было добра і далёка. У гэтым лёгка пераканацца, чытаючы яго новыя нарысы «Там, дзе Сібір» і «Па зялёную маланку», што з'явіліся зусім нядаўна на старонках часопіса «Польмя». У іх усё тая ж яскравасць і выразнасць ідэйна-пазнаваўчых і ідэйна-выхаваўчых задач, якімі характарызуецца савецкі нарыс нашых дзён.

Ул. ЮРЭВІЧ.

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

ПАЧАЛАСЯ ПАПІСКА НА ГАЗЕТЫ І ЧАСОПІСЫ НА 1971 ГОД

Калі вы цікавіцеся беларускай літаратурай —

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

На яе старонках вы зможаце прачытаць артыкулы на самых надзённых праблемах, што стаяць перад нашай літаратурай, рэцэнзіі на новыя кнігі беларускіх пісьменнікаў, вершы, апавяданні, апавесці, зможаце прачытаць нарысы пра вядомых празаікаў, паэтаў, драматургаў.

Калі вы цікавіцеся беларускім тэатральным мастацтвам, музыкай, кіно —

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

Тут вы знойдзеце шмат цікавых матэрыялаў з гісторыі беларускага сцэнічнага мастацтва. Даведаецеся пра тое, што сёння робіцца ў тэатрах рэспублікі, на кінастудыях, тэлебачанні, у музычным свеце. Кваліфікаваныя крытыкі падзяляцца з вамі думкамі пра шляхі, якімі ідзе беларускі тэатр, раскажуць, чым займаюцца вашы любімыя рэжысёры, акцёры, кампазітары.

Калі вы цікавіцеся беларускім выяўленчым мастацтвам, архітэктурай —

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

З нумара ў нумар тут друкуюцца артыкулы, рэцэнзіі, нарысы. Закранаюцца праблемы, што стаяць перад беларускімі жывапісцамі, скульптарамі, графікамі, архітэктарамі. Вы зможаце пазнаёміцца з творчай лабараторыяй мастака, даведацца, якім будзе ваш горад, убачыць рэпрадукцыі з новых карцін, малюнкаў, скульптур, створаных беларускімі мастакамі.

Калі вы прадуецца ва ўстанове культуры —

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»!

У ёй вы знойдзеце адказы на пытанні, што вас хвалююць. Зможаце даведацца пра вопыт, накоплены вашымі калегамі, пра тое, што робіцца ў клубах, дамах культуры, бібліятэках, кнігарнях. Зможаце прачытаць нарысы пра народных умельцаў, пра традыцыйныя беларускія рамёствы, пра помнікі нашай культуры, гісторыі, архітэктуры.

Газета «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» выходзіць адзін раз у тыдзень, кошт падпіскі на месяц 35 капеек.

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ НА ГАЗЕТУ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

НАПЯРЭДАДНІ СВАТКАВАННЯ

ЮБІЛЕЙНЫЯ УРАЧЫСТАСЦІ
У ТЭАТРЫ ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ
АДБУДУЦЦА У ЛІСТАПАДЗЕ

14 верасня, праз пяцьдзесят гадоў пасля таго, як адбыўся першы спектакль беларускай прафесійнай трупы драматычнага тэатра, адбыўся чарговы спектакль — «Адкуль грэх!» А. Петрашкевіча. Чаму не адбыліся святочныя паказы спектакляў і іншыя мерапрыемствы, якія звычайна бываюць у такія дні? Дырэктар Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы, заслужаны дзеяч культуры БССР Іван Міхалюта адказаў нашаму супрацоўніку:

— Камісія па святкаванні 50-годдзя тэатра пачынала мэтазгодным перанесці ўрачыстасці на сярэдзіну лістапада. Па-першае, трупы толькі пачала сезон. Рыхтуем новыя спектаклі, пра якія ў нумары за 4 верасня гаварыў чытачам «Літаратуры і мастацтва» галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Ціхан Кандрашоў. Без новых пастацовак, відаць, і сапраўды наш творчая справаздача перад грамадскасцю была б няпоўнай.

Па-другое, такой падзеі павінны папярэдняць мерапрыемствы, якія больш шырока пазнаёмяць глядачоў з дзейнасцю тэатра ўчора і сёння. У дзень выхаду гэтага нумара газеты група артыстаў-купалаўцаў выступае перад жыццямі Насвіжскага раёна. Збіраемся мы пабываць на радзіме народнага песняра Беларусі Янкі Купалы, чыё імя носіць тэатр. — У Вязынцы, наведаць Гомельшчыну, сустрэцца з беларускімі аўтабудаўнікамі ў Жодзіне... Адным словам, маршруты сустрэч вялікія і разнастайныя. Тэатр хоча яшчэ раз наблізіцца да тых, каму адрасуецца яго мастацтва, шчыра пагутарыць з глядачамі, абмяняцца думкамі пра сталыя кантакты з калгаснікамі і рабочымі, чые вобразы потым ажываюць у святле рампы.

Выдаецца альбом, прысвечаны творчому шляху тэатра і яго выдатных майстроў. Гэта будзе і самы дакладны даведнік, дзе чытач знойдзе пералік спектакляў у хроналагічным парадку за ўсё 50 гадоў. Будучы названы прозвішчы пастаноўшчыкаў, мастакоў і кампазітараў. Багаты альбом і на дакументальныя фотаздымкі.

Музей тэатра робіць новую экспазіцыю. А Беларускае тэатральнае аб'яднанне наладжвае перасоўную выставку пра Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы.

Адбудуцца вечары тэатра ў Маскве і Ленінградзе.

На ўрачыстасці мы запрасім драматургаў, аўтараў тых п'ес, якія іграліся і іграюцца на нашай сцэне, рэжысёраў, нашых сяброў і папечнікаў — артыстаў Беларускага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа.

Праграма вялікая. І тэатр цяпер жыве клопатам пра яе выкананне.

ГРОДЗЕНСКАЙ БІБЛІЯТЭЦЫ — СТО СОРАК ГАДОЎ

Грамадскасць Гродна адзначыла 140-годдзе гродзенскай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага. Амаль паўтара стагоддзя служыць гэты старэйшы ў Прыпяцкім ачаг культуры людзям. У галі Вялікай Айчыннай вайны гітлераўцы разграмілі і спалілі амаль усё фонды бібліятэкі. Удалося выратаваць толькі частку кніг. Іх узялі да сябе на кватэру бібліятэкар Н. А. Чарвякоўскі. Рызыкавалі жыццём, ён працягнуў тайна выдаваць кнігі зніжым чытачам. Падпольна бібліятэка абслугоўвала народных месцінаў. Пасля вызвалення Гродна ад нямецкіх акупантаў бібліятэка перажыла сваё новае нараджэнне.

чалавека. Выпадак гэты вельмі важны для пісьменніка. Адносіцца да яго трэба з належнай павагай, — пісочны ён мне. — Танк учора адправіўся ў Баранавічы. Туды збіраюцца ўсе ўступаючыя ў саюз пісьменнікі. Сёння яны выступяць па радыё — запрацавала пашкоджаная вайной Баранавіцкая радыёстанцыя. Зараз пазваню ў Баранавічы Міхасю Ціханавічу, параяся, што трэба рабіць з табой. Трэба табе заязджаць у Баранавічы ці проста ехаць у Беласток.

Праз гадзіны дзве мы зноў сустрэліся ў рэдакцыі.

— Гаварыў я з Лыньковым, — адразу пачаў Міхась Мікалаевіч. — Яны сёння выступяць па радыё, а пад вечар адправяцца ў Беласток і будуць там чакаць цябе. Табе ж такі загад: заўтра выступіць аднаму па радыё ў Баранавічах, а вечарам выехаць ў Беласток. Ты падрыхтаваўся да радыё-выступлення?

— Адкуль жа? Перадалі па тэлефоне захапіць з сабой свае творы, вольныя кніжкі і забраў з сабой.

— І гэта не бяда. Па радыё трэба выступіць. У Баранавічах будзе ўсё падрыхтавана да твайго выступлення. Толькі там чакаюць цябе з гатовай перадачай. Дык сядзі і пачкай кароткі ўступ і падрыхтуй вершы для чытання. Колькі табе будзе дадзена на гэта часу, даведаешся там на месцы. Вер-

шаў трэба падрыхтаваць больш, каб было з чаго выбраць, калі некаторыя выпадку пры адборы ў студыі.

Я сеў за стол у рэдакцыйным пакоі і пачаў думаць. У галаве было пуста, як у бочцы ад селядцоў, калі з яе прададуць алошні селядзец. Аднак і тут прыйшоў мне на дапамогу Міхась Мікалаевіч.

— Ты калі-небудзь выступаў па радыё? — запытаў мяне з хітраватай усмешкай Клімковіч.

— Запрашаў некалькі разоў ваявода Вацянскі, ды я адмовіўся. — у тон яго пытанню адказаў я.

— Бач ты, які ганарысты! Добра! Давай перадачу разам зробім!

Праз гадзіны дзве ў нас было ўсё гатова. Вечарам па спадарожнай машыне я выехаў у Баранавічы. Машыну адшукаў таксама Міхась Мікалаевіч.

У дзесяць гадзін раніцы я быў ужо на баранавіцкай радыёстудыі, дзе ўсё было падрыхтавана для майго выступлення. Апынуўшыся разам з дыктарам перад мікрафонам, я быў вельмі ўзбуджаны. Дыктар размаўляў са мной, як з глуханым, на мігі. Гэта яшчэ больш хваліла мяне. Я баўся, каб не нагрэшчыць чым-небудзь перад гэтай маўклівай бліскучай цацкай, што вынідае мой голас, мае думкі на хвалі эфіру.

Я не ведаю, як атрымалася маё вы-

ступленне. Але калі яно закончылася, я адчуў вялікую палёгка. Потым у жыцці мне даводзілася многа раз выступаць перад мікрафонам, але і сёння памятаю страшны мікрафон у Баранавічах.

У Беласток прыбыў раніцай. Паспеў нават адпачыць некалькі гадзін у гасцініцы, у якой даўняны сябры закавалі мне пакойчык.

У дзесяць гадзін мы ўсе ўжо былі ў памяшканні нашага філіялу Саюза пісьменнікаў заходніх абласцей Беларусі. На пасяджэнне сабралася не вельмі многа пісьменнікаў. З мінскіх таварышаў памятаю Міхаса Лынькова і Цімоха Крыўко (Васіля Вітку), хоць былі і яшчэ таварышы. З заходнікаў — Максіма Танка, Шпіна Пестрака, Шіну Тарас.

Міхась Лынькоў, па абавязку старшыні саюза, адкрыў пасяджэнне і з уласцівым яму гумарам заканаў нам равуцальную прамову аб тым, якім павінен быць савецкі пісьменнік, пра абавязкі пісьменніка ў грамадстве. Потым прыступілі да прыёму.

Нас прымалі ў Саюз пісьменнікаў без пісьмовых рэкамендацый двух або трох членаў Саюза пісьменнікаў, як гэта практыкуецца зараз. Я раскажаў больш-менш падрабязна аўтабіяграфію. Пасля Максіма Танка, маючы перад сабой мае зборнікі, даў мне характарыстыку, абрысоўваючы мой жыц-

цёвы і пісьменніцкі шлях. Выказаліся іншыя. Прагаласавалі. І вось я стаў членам Саюза савецкіх пісьменнікаў. Нават пасля прыёму мне цяжка верылася ў гэта.

Пасля выбралі кіраўнікоў пісьменніцкага філіялу ў Беластоку. Старшынёй быў абраны, калі не здраджвае памядць, Шпіл Пестрак.

Кіраўнікі горада наладзілі ў той дзень вялікі літаратурны вечар, які адбыўся ў гарадскім тэатры — у тым самым тэатры, дзе праходзіў Народны Сход Заходняй Беларусі.

На вечары я ўпершыню ўбачыў і пазнаёміўся з Піменам Панчанкам. Ён у той час адбываў вайсковую службу ў Беластоку і, як пачынаючы, аднак шмат абяцваючы лаяў (так гаварылі нам мінскія таварышы), быў запрошаны прыняць удзел у літаратурным вечары. На мяне ён зрабіў прыемнае ўражанне вельмі маладога і вельмі сціплага сядлацка. Вершы яго былі таксама сціплыя, але, разам з тым, і вельмі свежыя, з уласцівай толькі ім арыгінальнай бадзёрасцю.

Вось і ўсё, што засталася ў памяці ад маіх першых крокаў, якімі пачынаўся мой шлях савецкага пісьменніка.

ВЯДОМЫ музыказнаўца катэгарычна сказаў:

— Калі б яна цалкам прысвяціла сябе сольным выступленням, яна стала б адной з самых вядомых артыстак у краіне. Разумеець? Такага маштабу талент. Але выступае яна рэдка, мала. Чыя віна?.. Ну, я не ведаю, чыя тут віна і ці віна гэта. Але вы так і напішыце: недаравальна мала!

— Што ў ёй галоўнае? — задумалася яго маладая калега.— Здаецца, тое, што яна сапраўдны мастак, які ў любых умовах будзе працаваць з поўнай аддачай і натхняць усіх, хто працуе побач. На самай маленькай пляцоўцы, у далёкім ад сталіцы вясковым клубе яна выступае, нібы на сцэне філармоніі, усім дорыць таі ўзнёслы настрой. І тады, калі саліруе, і калі бывае канцэртмайстрам.

Спявак выказаўся каратка:
— Ева Якаўлеўна? Ды яна ж са скрыні можа выціснуць музыку! З ёй працаваць — і на канцэрце, і на рэпетыцыі — свята...

А раней за ўсіх, шмат гадоў назад, сказала сваё слова публіка. Іменна яна нейкім «шостым пачуццём» вызначае талент артыста яшчэ тады, калі ён не мае ні званняў, ні ўзнагарод, ні пахвальных рэцэнзій у газетах...

Імя Евы Эфрон з'явілася на мінскіх афішах неўзабаве пасля вайны, і нека адразу, з першых жа канцэртаў, пра яе загаварылі аматары класічнай музыкі.

Мне давялося быць на адным з гэтых першых канцэртаў. Выконвалася «Апасіяната». Памятаю, як выйшла на сцэну дзяўчына ў белай сукенцы і як нездзе ў глыбінні душы варухнуўся недавер: яна здалася занадта маладой, занадта напрыжана-прыгожай і вытанчанай для мужнай і суровай музыкі Бетховена, ад выканаўцаў якой чакаеш перш за ўсё духоўнай сталасці... Але вось прагучала першая частка саны — прыгажуня грала па-мужчыску: цвёрда, стала і маштабна! Так, гэта быў сапраўдны Бетховен, мужны і моцны, палымны і парывісты. І разам з тым нідзе не было эмацыянальнага пераборлівання, залішняй раскаванасці, агоненасці душы. Патак палымных пачуццяў быў нібы скаваны воляй, густам, майстэрствам піяністкі, і нават самыя шалёныя фортэ гучалі высакародна.

З канцэрта ішлі ўсхваляваныя. Мы разумелі, што чулі выдатнага выканаўцу, а да таго ж, нам здавалася, у самым выйгрышным для яго рэпертуары. Бо ў той вечар усе былі перакананы, што іменна Бетховен найбольш блізка творчаму духу піяністкі...

А праз некаторы час мы пачулі «сапраўднага» Шапэна — пазычнага і мужнага, арыстакратычнага без ма-

твар і палымная «Апасіяната». Зусім нядаўна, калі я пазваліла Еву Якаўлеўна, каб дамовіцца аб сустрэчы, і пачула ад яе «ленш заўтра, бо сёння я занята з унукам», чамусці падта здзівіла само слова «ўнук»... У сваім захапленні артыстам мы часам забываем, што ён жывы чалавек. Між тым падзеі жыцця непазбежна адбываюцца на яго творчасці.

...У 1943 годзе непадалёк ад Алма-Аты санітары знялі з поезда тыфознаю маладую жанчыну — эвакуіраваную ў Сібір студэнтку Маскоўскай кансерваторыі. Цяжкім вакольным шляхам дабралася яна ў свой родны Баку. Але не даехала. Доўга хварэла ў алмацінскім шпіталі, потым, ледзь стаўшы на ногі, пачала працаваць у мясцовай філармоніі, сустрэлася там з беларускімі музыкантамі, і яны запрасілі, угаварылі яе ехаць у Мінск. Так у 1944 годзе ў Беларускай опернай тэатры з'явіўся новы канцэртмайстар...

— Дзіўна, — кажа Ева Якаўлеўна, — я лічу зараз Беларусь сваёй радзімай, а тады зусім нічога пра яе не ведала, амаль не ўяўляла сабе, куды ж гэта я еду...

— Якія ж былі вашы першыя ўражанні, чым запомніўся вам пасляваенны Мінск?

— Работай, — смеецца яна. — Я была галоўным канцэртмайстрам опернага тэатра, адначасова рыхтавала сольныя праграмы і заканчвала апошні курс кансерваторыі. Можце ўявіць...

У гэтай жанчыны рэдкі дар — аб усім гаварыць на дзіва проста. Прыроджаная гэта рыса характару — прыкмета арганічнай унутранай незалежнасці. — Ці ідзе яна ад Ігумнаўскай школы?.. Бо многа ж пісалі аб яго незвычайнай шчырасці і прастаце, а для Евы Якаўлеўны яе настаўнік назаўсёды застаўся ідэалам музыканта.

— Канстанцін Мікалаевіч быў не проста цудоўны піяніст. Гэта быў чалавек крышталёвай чысціні, багатага

яшчэ па-над вобразам адчуванне такой шырыні, такой бязмежнай прасторы... Гэта вельмі цяжка перадаць словамі, але зусім неабходна, каб выканаўца адчуў, усваядоміў, як кажуць, знаёмоў...

— Калі вы выступіце з новай праграмай?

— Не ведаю — гэта ж ідзе не запланавана. Частку твораў, магчыма, сыграю ў Рызе ці на Украіне — кажуць, што там намачаюцца мае канцэрты. Але гэта пакуль што размовы.

— Ева Якаўлеўна, а чаму не ў Мінску? І наогул — чаму так рэдка бываюць вашы выступленні?

— У Мінску, здаецца, планавалася канцэрт з іншых твораў. А наконт таго, што рэдка... Каб пастаніна і часта канцэртаваць — разумею, вядома, каб быць сапраўдным салістам, на вышэйшым узроўні — трэба ад усяго адмовіцца, усё падпарадкаваць мэце... Не, не, менавіта так, бо музыка — жорсткая багіня... А я звычайны чалавек, да таго ж жанчына, маці, сваімі рукамі выгадавала дваіх дзяцей... Быў, вядома, яшчэ адзін шлях: сыграць адзін-адважны канцэрт — лепш, другі, неадважны, горш і спадзявацца, што ў цэлым яно нека ўраўнаважана. Але гэта было б страшней за ўсё. Бо музыкант толькі датуль застаецца музыкантам, пакуль для яго галоўнае — музыка. І мне падта хацелася захаваць у сабе гэту здольнасць.

Здаецца, яна хоча сказаць нешта яшчэ, але ўжо прыйшлі спевакі — пачынаецца рэпетыцыя...

Напэўна, пра кожнага вопытнага канцэртмайстра можна загадаць сказаць, што працуе ён строга, уважліва і карпатліва. Ніколі не памыліцца, бо з дзяцінства мы чулі аб штодзённай цяжкай працы музыканта. Але Ева Якаўлеўна да ўсяго працуе яшчэ і артыстычна, і няма ў яе на рэпетыцыі адчування настрою гэтай славаўтай «цяжкай працы». Можна, тут адгрывае ролю і тое, што ёй не даводзіцца «думачыць азы». — спевакі даражаць рэпетыцыйным часам прыходзяць падрыхтаваныя, як і канцэртмайстар. Свабодна і ўпэўнена, нібы на канцэрце, льецца голас, і толькі зрэдку перапыняюць яго кароткія заўвагі:

— ...Вось тут хацелася б, каб гук быў зводні, але зусім ціхі...

— ...Не спрабуй, ты ўсё роўна не паспееш тут узяць дыханне на ўвесь перыяд. Бо перыяд вялікі, а паўза падта малая. Значыць, поўнае дыханне трэба браць загадзя — вось тут...

І зноў гучыць дуэт голасу і фартэпіяна, і паступова я пачынаю разумець, што словы «з ёю на рэпетыцыі свята» зусім не былі нейкім вобразным перабольшаннем. І піяністка, і спявак «выкладваюцца» цалкам, але ім лёгка і весела, бо сапраўды ж гэта вельмі здорава — вось проста так, не для поспеху і не на публіку, ствараць сапраўдную музыку і радавацца ёй.

Я кажу аб гэтым Еву Якаўлеўна, калі ўсе разыходзяцца і яна зноў падыходзіць да афіша. Па-ранейшаму быў пад ветрам лісце, толькі ад дрэў пацягнуліся па зямлі доўгія цені. Нехта ў доме насупраць алавіў у люстэрка прамень — сонечны зайчык дрыжыць на валасах Евы Якаўлеўны. Валасы моцна пабялелі, але ў спалучэнні з яе тварам сівага гэта здаецца нейкай артыстычна прадуманай деталлю.

— Так, я лічу, што лёс мой шчаслівы, — адказвае яна. — Бо я на сапраўднаму люблю сваю звычайную штодзённую работу. А яшчэ — я мала выступала, але калі ўжо выходзіла на сцэну, аддавала ўсё, што ёсць за душой.

Напэўна, гэта заўсёды адчувала і публіка. Яна ж адчувае ўсё, нездарма так разборліва дорыць свае пачуцці: аднаму — раптоўнае захапленне, калі артыст метарам праціснула на сцэнах, каб згаснуць праз два-тры сезоны, другому — незалежную ад моды і рэкламы трывалую і сталую любоў.

Зусім нядаўна ў невялікім зборным канцэрце пасля выступлення Евы Эфрон паднялася на сцэну маладая дзяўчына і працягнула ёй рукі:

— Гэта вам, ад ваших незнаёмых сяброў.

— А ёсць такія? — засмялася піяністка.

Пытанне было зададзена жартам, але дзяўчына адказала сур'ёзна і ўрачыста:

— Вядома, ёсць. І заўсёды будучы!

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

Р. МІХАЙПАВА

«ЛІЧУ, ШТО ЛЁС МОЙ ШЧАСЛІВЫ...»

нернасці, мяккага і летуценнага безсентыментальнасці. І тыя, хто слухалі Еву Эфрон упершыню, выйшлі ўпэўненыя, што менавіта Шапэн — «яе» кампазітар.

Бадай, гэта самая прывабная рыса піяністкі — уменне пранікнуць у сутнасць твора, раскрыць непаўторнасць кожнага кампазітара. Калі слухаш яе, не ўзнікае пытання, традыцыйна ці арыгінальна яна трактуе твор, бо здаецца, гэта адзіна правільнае прачытанне. Салістка адчувае сябе добра ў любым рэпертуары. Бо на такой, вышэйшай ступені майстэрства прыгажосць гучы і віртуозныя матчынасці выканаўцы становяцца ўжо толькі сродкамі.

У Евы Эфрон вельмі шырокі рэпертуар. У розныя гады выступала яна з творами Чайкоўскага і Шумана, Ліста і Рахманінава, Пракоф'ева і Шастаковіча. Яна грае ўсяго Шапэна. Выдатна выконвае Моцарта і Баха. А побач — сучасны віртуозны канцэрт Галыніна, вядомая рапсодыя Гершвіна і зусім новыя творы беларускіх кампазітараў.

Піяністка першая выканала абодва фартэпіяныя канцэрты і Фантазію Камініскага, санату-сімфонію Цікоцкага, «Фантастычныя танцы» Глебава, прэлюдыі Падкавырава. Трывала ўвайшлі ў яе рэпертуар творы Алоўнікава і Тырманд, Аладава і Багатырова. Я кажу зараз толькі пра сольны рэпертуар. А колькі разоў мы слухалі піяністку як акампаніятара, колькі разоў яна грала ў ансамблях!.. Творчасць заслужанай артысткі БССР Евы Эфрон даўно стала неад'емнай часткай музычнага жыцця рэспублікі.

З часу яе першых канцэртаў прайшло больш дзвядцят гадоў. Але, напэўна, у многіх застаўся ў памяці той рамантычны вобраз: натхнёны малады

і ўзнёслага духоўнага свету. Мы, вучні, маліліся на яго. Нават зараз, праз трыццаць гадоў, я нека сумыяраю ўсё, што раблю, з тым, як ён нас вучыў...

На хвіліну яна задумваецца і моўчкі глядзіць у акно. За акном ззяе вясенскае сонца, моцны вецер каляна вяршыні дрэў. Поўдзень. Хутка пачнецца рэпетыцыя...

— Ева Якаўлеўна, традыцыйнае пытанне — над чым працавалі вы апошнім часам?

— Многа работы было ў лекцыйным бюро. Да Ленінскага юбілею мы рыхтавалі спецыяльныя цыклы, асобныя лекцыя-канцэрты. Наша брыгада многа ездзіла — выступалі мы на фабрыках, у школах, у сельскіх клубах... А яшчэ я ўвесь час рэпетырую са спевакамі як канцэртмайстар. З Дзмітрыем Казанцавым падрыхтавалі нядаўна камерную праграму, уключылі ў яе многа твораў лірычнага складу — гэта для спевака нейкая новая грань, бо яму заўсёды былі больш блізкі драматычныя оперныя арты.

З Уладзімірам Вепрыкам зараз працуем. Са Святланай Данілюк у пачатку лета зрабілі вялікую праграму выступленняў у Валгары... — А што новага з'явілася ў вашым сольным рэпертуары?

— Ну вось самае апошняе — амаль закончыла праграму з твораў Рахманінава і Сірабіна. Здаецца, пачаў у мяне, нарэшце, выходзіць Рахманінаў, бо доўга ж я не мела задавальнення... — Прабачце, але ж вы даўно выконваеце Рахманінава, і з вялікім поспехам.

— Ах, гэта зусім адно, як цябе ўспрымаюць. І другое, як адчувае сябе сама выканаўца. Вось кажуць: змест, вобраз... А ў Рахманінава нека

ВОДГУКІ, АДКАВЫ

«ВЫХОЎВАЦЬ ГЛЕДАЧА ТРЭБА»

Так называўся артыкул Р. Казловай, апублікаваны на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» ў 41 нумары гэтага года.

Як наведаніў рэдакцыю начальнік Гомельскага абласнога ўпраўлення культуры Э. Гладковіч, артыкул гэты быў абмер-

каваны на Упраўленні культуры разам з дырэктарам і галоўным рэжысёрам тэатра.

Заўвагі ў адрас Гомельскага абласнога драматычнага тэатра прыняты правільнымі. У новым тэатральным сезоне будуць прыняты меры, каб палепшыць рэкламнаю справай, прапаганду новых работ тэатра на тэлебачанні і ў абласной газеце, а таксама арганізацыю мэтавых спектакляў.

Маркуеца выпускаецца на аснове спецыяльнай афішы, якая раскрывала б змест спектакля, навілічыць рэкламу драматычна тэатральнага шчытоў і рэкламных афіш у вярдаце, прыцягваюць да кантролю за з'яўляюцца у зале на мэтавых спектаклях камсамольскія актыўнавучальныя ўстаноў і педагогаў агульнаадукацыйных школ.

Ул. НЯДЗВЕДСКІ

Рукамі, што хлеб здабылі мне
І водзяць па хвалях човен,
Я звязваю позірк арліны
З паглядам вачэй крумкачовых.
Рукамі, што затрымцелі,
Адчуўшы далонь чужую,
Кожны нерв свайго цела
З нервам тваім вяжу я.
Даждоў красавіцкіх пасмы
Вяжу я з электрадротам,
Хоць ведаю: іх развязваць
Не давядзецца потым,
І нават канцы вярвак,
Што ў дол апускаюць труны,
Вяжу з тваім днём суровым,
Нібы абарваныя струны.
Нямала звязу вузлоў я,
І моцных, і для прыліку...
Жыццё! Навучы мяне ў слове
Вузлоў навязаць вялікіх,
Такіх, як матросы ў моры
Вязалі пад рокат хваляў,
Такіх, каб ніякія штормы
Іх ніколі не развязалі...

ВУЗЛЫ

У жыццёвай складанай гонцы
Я часта раблюся наўным:
Прывязваю промні сонца
Да знявечанай бурай галіны.
Мураўніную звязваю сцэжку,
З дарогай, што даль рассякае,
Хоць гэта адны усмешкі
У сяброў, маіх выклікае.

ЧАЛАВЕК І ПРЫРОДА

Н ЕХТА падлічыў, што ў ся-
мі выпадках з дзесяці
знаёмых, якія толькі су-
стрэліся, сваю размову пачы-
наюць з гаворкі пра надвор'е:
«Ах, які сёння цудоўны дзень!»
Або: «Надакучыў гэты дождж, а
між тым, па радыё абяцалі соней-
ка». «Эге ж, вер гэтым сінопты-
кам, што паабяцаюць — усё наадва-
рот. Вось аднойчы чуо...»

Сіноптыкі, сіноптыкі... Няма, ма-
быць, такога гумарыста, карыкату-
рыста, які б абмінуў гэтую тэму.
Я падазраю, што ў першабытных
часы з сіноптыкамі (ці як яны та-
ды называліся) абыходзіліся яшчэ
горш; не ўгадаў — звярам на абед...

Адным словам, надвор'е ў жыц-
ці чалавека займае не апошнія
месца. Асабліва ў жыцці цяпе-
рашыяга цывілізаванага чалавека,
які, здаецца, скарэй усе стыхіі.
Скарэй, скарэй, а толькі самалё-
ты не лятаюць у туман, караблям,
нават самым вялікім, цяжка даво-
дзіцца ў шторм, а пасееш пад за-
зімкі — не чакай ураджаю.

Намеснік начальніка Беларуска-
га гідраметцэнтра Дзмітры Івана-
віч Бярозкін загінае пальцы, пера-
лічваючы сферы чалавечай дзей-
насці, дзе не абысціся без дапа-
могі метэаролагаў, сіноптыкаў, гід-
ролагаў.

Скажам, каб пабудаваць элект-
растанцыю, трэба ведаць рэжым
ракі, сцёк, нанос, хімічны састаў
вады і г. д. Такія ж дадзеныя па-
трэбны і маставікам, і маракам,
што вядуць па рэках параходы...

А авіяцыя? Кружляе суткі бес-
перапынна гідраметцэнтр паве-
дамляе авіятарам пра надвор'е
ў розных кутках рэспублікі.

Метэаролагі гавораць хлебара-
бам, калі наступіць спрыяльнае
надвор'е для сябу той ці іншай
культуры, або калі трэба чакаць
небяспекі.

Пільнае, надрамнае вока гід-
раметэаролагаў сочыць за рэкамі,
азёрамі, лясамі, яны аналізуюць,
як уплываюць лясы на клімат, як
уплывае на клімат меліярацыя
і г. д.

Я таксама трошкі скептык і не
магу ўстрымацца, каб не спытаць
пра верагоднасць «пападання».
Дзмітры Іванавіч адказвае, што
прагнозы, якія яны даюць, здзяйс-
няюцца на 85—90 працэнтаў.

— Колькі чалавек у рэспублі-
цы «робіць» надвор'е?

— Каля паўтары тысячы.

Дзмітры Іванавіч падыходзіць
да карты, спярэчнай трохкут-
нічкамі, квадрацкамі, чорнымі
кронкамі.

— У рэспубліцы 50 метэарала-
гічных станцый, 3 аэралагічныя,
10 гідралагічных, якім паднача-
лены 200 сцёкавых пунктаў, што
вывучаюць узровень, тэмпературу,
хімічны састаў, наносы рэк, ёсць
балотная гідраметэастанцыя на
Палессі, азёрная станцыя на вы-
вучанні Нарачы, лясная спецыялі-
заваная станцыя на Палессі. Ак-
рамя гэтага, у Мінску, Гомелі і
Брэсце ёсць тры буйныя заналь-
ныя абсерваторыі, у якіх канцэнт-
руюцца дадзеныя назіранняў.

Метэаралогія — навука ў пра-
мым і пераносным сэнсе — высокая.
Прадмет яе даследавання — нлібес-

ны акіяны, які не менш, а мо і
больш складаны, чым акіяны зямны,
ва ўсіх ім разе менш вивучаны.

Нябесны акіяны... Не ведаю боль-
шай асабоды, як летнім пагодлі-
вым днём дзе-небудзь на ўскрайку
лесу легчы на духмяную траву і
глядзець, глядзець у чыстае неба,
па якім плывуць белыя воблакі.
Здаецца, ты сам-насам з гэтым
вялікім светам, што вісіць над
табой. Няма яму ні краю, ні кан-
ца, і становіцца нежкі някавата.
А што ты перад усім гэтым? Без-
дапаможная істота?.. Мо ў гэтую
мінуту недзе нараджаецца тайфун,
што ідзе разбурэнне ўсёму, што
трапляе на яго шляху, мо ўжо плы-
ве сюды хваля холаду, якая закрыве
свінцовымі навесамі гэтае чыстае

ЛОЦМАНЫ
ПАВЕТРАНАГА
АКІЯНА

- ЛАКАТАР СЛУХАЕ ВОБЛАКІ.
- КАПРЫЗНЫЯ ЦЫКЛОНЫ.
- ДЗЕ «РОБІЦЦА» НАДВОР'Е!
- 30 МІЛЬЕ-НАУ ЗА ДЗВЕ ГАДЗІНЫ.

неба... І ты, чалавек, не можаш
перашкодзіць...

Мабыць гэтае, калі можна так
сказаць, паўлірычнае адступленне
выкліка ў маіх новых знаёмых,
пра якіх сёння раскажваю, іраці-
ныя ўсмішкі. Яны ж менавіта са
слаўнай кагорты людзей, што адчу-
ваюць сябе не гаспаімі — гаспадар-
амі ў тым паветраным акіяне. Не,
пакуль што гэтыя людзі не могуць
завярнуць цыклон ці ачысціць ад
хмар неба, хача і да гэтага прый-
дзе чалавек. Але і тое, што яны
робіць, што яны могуць, даўбог
выклікае захапленне перад магуч-
насцю чалавечага розуму.

Кіраўнік групы метэаралагічнай
радыёлакацыі Мінскай абсервато-
рыі Альфрэд Абрамавіч Разумоўскі
з гонарам знаёміў мяне са сваёй
гаспадаркай. Вялікі пакой з наглу-
ха зашторанымі вокнамі нечым на-
гадвае рэнтгенкабінет. Вялізны,
на ўвесь пакой, пульта з некалькі-
мі круглымі экранамі. Аператар
націскае кнопку і адзін з экранаў
пачынае святніцца. Ажывае стрэлка
Індикатара і з кожным паваротам
нібы паідае за сабой новы згустак
воблакаў.

У Мінску ў гэты дзень шэрае
неба, і я дзіўлюся, дзе гэта лака-
тар «схапіў» такія сімптычныя
воблакі.

Альфрэд Абрамавіч тлумачыць,
што малюнак на экране не адбі-
так таго, што непасрэдна зараз над

ОДА МІКРАРАЁНУ

О, мікрараён!
На зямлі беларускай
Ты расці і пад сонейкам грэйся.
Разумею: патрэбна разгрукка
Гарадам-караблям, што падоўгу
у рэйсах!
О, мікрараён!
Слаўлю кожны твой сектар,
Як славіў нядаўна сялянскія

хаты;
Як славіў цябе першы твой
архітэктар,
Калі скручваю бярысты
расчэрчаны ватман!

О, мікрараён!
Слаўлю кожны твой домік,
Што здаецца пасыпаны пудрай.
Слаўлю кожны твой гмах, што
нібы аднатомнік,
Што нібы стэлажы ў прафесараў
мудрых!

О, мікрараён!
Гаспадынь юных ножкі
Тут на ганках мільгаюць і справа,
і злева.

О, мікрараён!
Слава шахматным дошкам,

Дзе адразу па гэтулькі ёсць
каралеваў!

О, мікрараён!
Слаўлю я цябе, «мікра» —
Так, як славяць заўсёды
найноўшую моду!
Ты паэтаў няўрымслівых з горада
выкраў,
Каб складалі табе свае звонкія
оды!

Н ЕМАТА

Для раскрытай душы немата —
Гэта горш, чым вачэй цемната.
Немата, калі сэрца
Імкнецца крычаць,
А розум яго
Прымушае маўчаць.
Немата — гэта пошук
Патрэбнага слова,
Немата — то расстанне
З матулінай мовай.
Немата — калі ў ліры
Ірвецца струна,
Калі думак тваіх
Замірае рака.
То хвіліна, калі,
Як удар перуна,
Напісаны верш
Забівае рука.

нашай галавой. Гэта адбітак неба
радыусам у 300 кіламетраў —
фактычна большай часткі неба
рэспублікі. Такія лакатары стаяць
таксама ў Гомельскай і Брэсцкай
абсерваторыях (чым далей, тым
дакладнасць радыёхваляў меншая,
таму і трэба такое дубліраванне,
«перакрыццё»).

Я не магу адварца ад экрана.
Дзіўна, «воблачка» велічыней у
70—100 кіламетраў мае такі ж вы-
гляд, такую форму, як і маленькае,
што пабачыш у небе летнім сонеч-
ным ранкам.

Пры дапамозе спецыяльных лі-
неек, графарэтаў аператар за не-
калькі хвілін вызначае вышыню,
інтэнсіўнасць, шчыльнасць воблач-
насці ў любым пункце радыуса
дзеяння лакатара. Такія вылічэнні
робіцца кожныя тры гадзіны.
Альфрэд Абрамавіч паказвае мне
карту Беларусі, спярэчнаю ліч-
бамі і спецыяльнымі значкамі. На-
зваецца карта «Становішча воб-
лачнасці, ачагі навальніц, ападнаў
на тэрыторыі Беларусі і прылягаю-
чых раёнах на 9 гадзін раніцы
15 верасня 1970 года.

Каб толькі з гэтага можна было
прагназіраваць надвор'е! Патрэбны
дзсяткі і дзсяткі іншых паказ-
чыкаў, вивучэнне, супастаўленне
якіх можа даць больш-менш ясную
карціну.

Чатыры разы ў суткі, у любое
надвор'е, ці гэта святло, ці выхадны
дзень, кожны раз у адзін і той жа
час адсюль запускаюць радыёзонд.
Гэта спецыяльны радыёперадат-
чык, прымацаваны да шара, на-
поўненага газам. Паднімаецца на
вышыню 27—40 кіламетраў. Пад-
німаючыся, бесперапынна перадае
на зямлю тэмпературу, вільгот-
насць, ціск, кірунак і хуткасць
ветру. Усе гэтыя паказчыкі фіксі-
руюцца на зямлі і тут жа апрацоў-
ваюцца.

Гэта ў вышыні. Дырэктар Мін-
скай абсерваторыі Сцяпан Лук'яна-
віч Драгун пазнаёміў мяне з рабо-
тай аддзела метэаралагічных назі-
ранняў, дзе, менавіта, вивучаюць
усе змены на паверхні зямлі. Тэм-
пература, туман, дождж, роса, сі-
ла і напрамак ветру, адным сло-
вам усё, што ўваходзіць у паняц-
це — надвор'е, фіксуецца прыбо-
рам, якімі абсталявана спецыяль-
ная пляцоўка на тэрыторыі абсер-
ваторыі, і вынікі кожныя тры га-
дзіны перадаюцца ў бюро надвор'я.
Я ўжо казаў, што на тэрыторыі
рэспублікі 50 такіх станцый.

Я акуратна запісваю ў блакно-
це ўсе дадзеныя і павішваю ўжо
сябе з тым, што так хутка, з ходу,
пранік у гэтую кухню, калі рап-
там у галаву закралася сумненне:
сапраўды, усё гэтыя дадзеныя і
звесткі даюць толькі карціну сё-
няшняга надвор'я. Але... Гэта ж
тое, што было і без прыбораў вл-
дома. Дождж, дык дождж, вецер,
дык вецер... А заўтра, паслязаўтра
што будзе? Я выказаю гэтыя сум-
ненні Сцяпану Лук'янавічу. І ён,
усміхнуўшыся, тлумачыць, што,
вядома ж, заўтрашняе надвор'е
«робіцца» не тут. Яго «цягнуць» за
некалькі тысяч кіламетраў. Калі
паток, маса паветра (а яно ўвесь
час у руху) ідзе з захаду, дык бя-
руць яго характарыстыкі (з усі-

мі зменамі, трансфармацыямі)
за тысячы кіламетраў на захад ад
Англіі, калі з усходу — за Ура-
лам і г. д. У сваю чаргу недзе ў
раёне Свядлоўска «цягнуць» над-
вор'е з Беларусі...

Лёгка, вядома, сказаць — «ця-
гнуць» надвор'е. Не баржа. Сотні
розных вымярэнняў. А бывае,
«цягнуць, цягнуць», скажам, цы-
клон, а ён і пасмяецца, раптам па-
верне не туды, або замарудзіць
свой бег. Вось тады, прынамсі, і
бывае, што прагназіруюць адно, а
атрымліваюць другое...

Сцяпан Лук'янавіч вядзе мяне ў
цокальны паверх новага будынка
абсерваторыі. Тут — мозг гідрамет-
цэнтра. Мозг — гэта дзве электрон-
на-вылічальныя машыны «Мінск-
22» і «Мінск-32». Старшы інжы-
нер вылічальнага цэнтра Анатоль
Барысавіч Сіманаўскі тлумачыць,
што тысячы і тысячы паказчыкаў,
якія паступаюць у гідраметцэнтр з
усіх куткоў Беларусі, з гідрамет-
станцый, размешчаных па ўсёй
краіне і за мяжой, закладваюцца ў
машыну і праз дзве гадзіны яна
выдае гатовую прадукцыю. Якая
працаздольнасць ЭВМ? Вось гэ-
тая — «Мінск-22» — за дзве гадзіны
робіць да 30 мільёнаў вылічэнняў.
ЭВМ выконвае не толькі бягучую
работу. Механічная памяць машы-
ны трымае сотні і тысячы розных
звестак. Скажам, яна вам выдаць
даведку, якое надвор'е было 3 лі-
стапада 1951 года ў 9 гадзін ра-
ніцы. Яна ж выводзіць сярэдняю
тэмпературу, вільготнасць па днях,
месяцах, гадах. І яшчэ дзсяткі і
дзсяткі розных паказчыкаў, без
якіх не можа існаваць метэарала-
гія.

Тут, мабыць, наспела падкрэ-
сліць адну акалічнасць — кожны, з
імя давялося мне тут гутарыць, з
гонарам паведамляў, што гідрамет-
служба рэспублікі — пераходзіць
на рэйкі поўнай аўтаматызацыі.
Спачатку я не надаў гэтам вялі-
кай увагі — дзе ў наш час няма
аўтаматыкі? — але, аказалася, што
аўтаматыка ў гідраметэаралогіі
справа зусім новая і што Беларуска
гідраметцэнтр у гэтым сэнсе ўні-
кальны. Такіх больш няма ў краі-
не, нават у Еўропе.

У двух словах, што дае аўтам-
матызацыя. Раней паказанні ўсіх
прыбораў, якія сочаць за надвор'-
ем, знімаўся ўручную. Дадазеныя
разносіліся па графах спецыяль-
ных журналаў, падбіраліся, аналі-
заваліся і пасля перадаваліся ў
цэнтр, дзе зноў іх падагульнялі,
параўноўвалі з іншымі і г. д.

Цяпер на большасці станцый (а
хутка будзе так на ўсіх) гэтую ра-
боту выконваюць аўтаматы, яны
ж усё дадзеныя шыфруюць, пера-
водзяць на перфакарту і ў выг-
дае тэлеграм перадаюць у вылі-
чальны цэнтр, дзе ЭВМ іх апра-
цоўвае...

— Калі пісаліся гэтыя радкі, радыё
перадало, што заўтра чакаецца цен-
лы, сонечны дзень. Значыць, мо-
жна плашчкі пакінуць дома.

М. ЗАМСКІ.

Я ПРАЧНУЮСЯ таму, што ў сне адчуў на сабе нейчы позірк. Расплюшчыў вочы і на нейкі моман нават спалохаўся — крысо палаткі было адхінута, нехта, прыгнуўшыся, прасунуў у палатку галаву, у цемры было не пазнаць, хто. Прачнуўся і Алег, які спаў побач, прыўзняўся на паходнай раскладушцы, пачаў намацаваць рукой бакавую кішэнь палаткі, дзе ляжаў ліхтарык.

— Хто гэта?..
— Гэта я... Валодзя, — ціха азваўся той, што зазірнуў у нашу палатку. — Прабачце, што пабудзіў...
— Здарылася што?
— Не, усё ў парадку. Але... паглядзіце, якая ноч!..

Мы з Алегам басанож, у адных трусах, вылезлі з палаткі, і адразу рукі і спіна пакрыліся «гусінай скурай», халодная раса агнём апыкла ногі. Але мы застылі, як зачараваныя.

Над сасновым борам на левым беразе Нёмана стаяў поўны месяц, але святло яго было прыглушаным, нейкім крыху шызым, і нерухома высачэзныя сосны былі нібы ў зімовай смузе; раса ляжала на ягдніку, на лапках ялінак, на брызэнце палаткі такая ж крыху шыза, з сіняватым адлівам, нібы першы іней; Нёман быў густачорны і ледзь блішчачы, як смала, і над ім плылі лёгкія жаркі туману, недзе ля берагу таямніча плёхкала рыба. І гэтакае ж таямнічае, як глыбокі нёманскі вір, было неба, і буйныя жнівеньскія зоры ціха трымцелі ў ягонай бездані...

— Прабачце, што пабудзіў, — зноў нягучна сказаў Валодзя. — Але я не мог адзі, разумееш? Сэрца перапоўнілася...

Мы з Алегам вярнуліся ў палатку, накінулі на сябе курткі, сунулі ногі ў чаравікі і вярнуліся да Валодзі — сну не было ні ў адным воку. Такая ноч!..

Утрох падышлі да берагу. Там, як блішчачая вялікая рыбіна, ледзь пагойдвалася на вадзе наша маторка, а на самім беразе ляжалі дзве байдаркі — адна Валодзева, другая ягонага сябра Славы. З маладым ленынградскім вучоным-хімікам Уладзімірам Рабатновым, з яго дачушкай Вікай, з ягонымі саслужыўцамі і спадарожнікамі ў байдарачным паходзе Славам Спелавым і Слававай жонкай Зінаідай Аляксееўнай, з іх сынамі Алёшам мы пазнаёміліся некалькі дзён назад, калі стаялі лагерам каля невялікай вёсачкі Латышы.

Цяпер яны спалі ў палатках — Слава, Зінаіда Аляксееўна і Алёша, белая, нібы лянок, сінявокая маленькая Віка. А вакол, з усіх чатырох бакоў, сцярог іх сон Нёман.

Я кажу вакол, таму што ноч гэтая была на вялікім востраве пасярод Нёмана, на паўдарозе паміж Мастамі і Гроднам. Пацяналася ж наша дарога так:

— Трэба купіць з паўсотні гаплікоў, — сказаў Алег Сурскі, мастацтвазнаўца і мастак, журналіст і дызайнер, «фізік» і «лірык» адначасова.

— Гаплікоў?!
— Во-во. Тых, якімі порткі зашпільваюць.

— Навошта?
— Як навошта? Для лодкі. Ты што, думаеш, так табе тэнт будзе трымацца? Прасвідруем у стаяках дзірачкі і справе канец. Можна, праўда, зрабіць звычайную шнуроўку, але гэта нязручна. Лепш гаплікі. Зашчапіць — мінутная справа.

Ну, што ж, гаплікі дык гаплікі. Алегу відней, ён у нас і капітан, і боцман, і механік, і галоўны інжынер «суднаверфі». «Верф» гэтая ў двары ў Алега, і вось ужо трэці тыдзень запар мы завіхаемся каля свайго «карабля», рыхтуем яго ў далёкую дарогу.

КАРАБЕЛЬ — гэта дзіуралева лодка тыпу «казанка». На яе ўжо аформлен суднавы білет, у якім сказана, што я з'яўляюся яе ўладальнікам. Але гэта не зусім так, бо ўладальнікі лодкі мы ўсе, увесь яе экіпаж...

Лодка ўжо пахадзіла ў свой час — па Бярэзіне і па Нарачы, але ў першых сваіх паходах яна не мела ні тэнта ад дажджу, ні іншых прыладаў. Цяпер мы ўсё гэта прычыналі і робім, пад кіраўніцтвам Алега Сурскага, пілуем нажоўкамі дзіураль, вучымся ўпраўляцца з электрадрэлю, слясарыцы, сталярцы, кавальцамі. Алег на ўсе рукі майстар, а нам, мне і пазту Навуму Кісліку, цяжка — мы проста не разумеем палавіны таго, што робім па загадзе Алега. Ён скажа, каб правідравалі дзіркі ў нейкай жалезіне — свідруем, а што гэта за жалезіна і навошта яе свідраваць — не ведаем. Але памалу, пакрысе плён нашай працы выяўляецца.

Зроблены са старых раскладушак стаякі для тэнта, пашыты сам тэнт, па краях яго спераду і ззаду прышыты гаплікі, і яны сапраўды добра чапляюцца за дзірачкі ў стаяках, у бакавых адсеках лодкі драўляныя палічкі для рэчэй туалету, для розных банак, бутэлек і скрыначак, і ўсё гэта, каб не вывалілася, зачыняецца выстаўнымі дзверкамі, зроблены адкідныя дзверкі для двух вялікіх адсекаў, у якіх мы будзем класці палаткі. У носе лодкі дзве скрынкі — вялікая і маленечкая, таксама высоўныя, прычым вялікая, калі яе высунеш, можа быць за стол. Усе драўляныя часткі абсталавання шодра праалілены і пакрыты бліскучым польскім лакам. Блішчыць, зіхаціць на сонцы і сама лодка — яе пафарбавалі нітрафарбай.

На стэндзе вісіць рухавік нашага карабля — матор «Масква». Ён, праўда, старога выпуску, але яго адрагулявалі на славу. Заводзіцца з паўабароту, толькі дым курыць. Мы яшчэ не ведаем, што матор гэты — хітрая і каварная істота, што ён такі лагодны і паслухмяны толькі тут, на стэндзе, што ўсе свае выбрыкі ён хавае да пары да часу...

Можна адпраўляцца, але тут раптам захварэў наш капітан. Наступіў на іржавы цвік, нага распухла, прышлося рабіць уколы супраць сьпячкі. І рушылі мы ў дарогу без капітана — Навум Кіслік, яго брат геолог Валяр'ян і я.

Рашылі ставіць лодку на ваду ў Бярозаўцы, там, дзе працуе славуці школа-завод «Нёман». Хацелі-былі стаць на нёманскую ваду раней, у раёне Стоўбцаў, але нам казалі, што там Нёман плыткі і ў многіх месцах перагароджаны лодачнымі мастамі, а цягач лодку волакам немагчыма — у ёй разам з грузам кілаграмаў 250. Так што паехалі да Бярозаўкі, дзе і хацелі дачакацца нашага капітана.

Вёз лодку на прычэпе добры чалавек па імені Адам, вадзіцель «газіка», вёз і азіраўся — вельмі ўжо неведзейны пры-

чэп, іржавы, гума на колах патрэскалася да корду. Азіраліся і мы, і дышалы прычэпа ўгінаўся на нашых вачах. Угінаўся, угінаўся і недзе на двухсотым кіламетры — храсі!

Вылезлі, разгублена падышлі да дышла — пераламаўся напалам, як трэска. Але вось Адам павярнуў галаву направа ад дарогі і лыпнуў вачыма.

— Парадак!
Мы зірнулі ў той бок і ўбачылі шырокую браму, за брамай вялікі двор, у двары нейкія будыніны, з якіх даносіўся вясёлы зван кавальскага молату, шум электразваркі і людскія галасы. А над адной з будынін шыльда: «Дарожна-рамонтны майстэрні!».

Бярозаўка запомнілася школазаводам, а школазавод — фарбамі. Цяжка за адну кароценькую экскурсію зразумець вытворчы працэс, хоць нам даволі падрабязна расказвала пра яго мастак завода Сільва Раўдзев, якая была нашым гідам на заводзе, але ўражанне ад наведвання яго незабыўнае.

Чырвоныя, жоўтыя, ружовыя, зялёныя, аранжавыя шары на кончыках выдзімальных трубак, плаўныя рухі дзяўчат і маладых хлапцоў, якія завіхаюцца з гэтымі трубкамі, плаўныя і разам з тым імклівыя, рознакаляровыя дымкі, рубінавы жар астываючага шкла збануў, цёплы і зумруд вазы для кветак, залацістыя пялёсткі фужэраў — жывое мастацкае палатно.

Тут, у цэхах, дзівосна спалучаюцца магутныя рэмбрантаўскія фарбы з паўтонамі васільеўскай і левітанаўскай палітры, мімалётна-празрыстая сезанаўская трапятлівае колеру з сакавітай чырванню архіпаўскага мазка. І ў мазаіцы гэтых фарбаў, колераў, адценняў свеціцца людскія твары, і ўспыхваюць дзявочыя вочы — так і бачыш гэтыя цэкі ўвасобленымі ў жывалісе, так і прасіцца ўсё гэта на палатно мастака. І дзіўна, што такога палатна дэгэтуль чамусьці няма.

У невялікай майстэрні мастакоў завода — узоры вырабаў «Нёмана». Імітацыя старадаўняга шкла, венецыянскага, багемскага. Цудоўныя вазы, прыборы для віна, штофы, цяжкія літвыя чаркі, шкло з пячаткамі, фігурныя кампазіцыі... Ва ўсім гэтым немалая доля натхнення, густу, умельства і нашага гіда, мастака Сільвы Раўдзев, эстонскай жанчыны, якая звязала свой лёс з Бярозаўкай, са школазаводам «Нёман», з берагам бацькі-Нёмана.

НАЗАУТРА мы першы раз выводзім на ягоны стрыжань сваю маторку. Выводзім, вяслуем памаленьку, з надзеяй і апаскай глядзім, як Валяр'ян корпаецца ля матара. Вось ён нарэшце тузануў за шнур, і матор завёўся. Завёўся з паўабароту, але... на адным цылін-

Валянцін ТАРАС

Лірычны рэпартаж

НА СТРЫЖНІ НЁМАНА

ка, таксама высоўныя, прычым вялікая, калі яе высунеш, можа быць за стол. Усе драўляныя часткі абсталавання шодра праалілены і пакрыты бліскучым польскім лакам. Блішчыць, зіхаціць на сонцы і сама лодка — яе пафарбавалі нітрафарбай.

На стэндзе вісіць рухавік нашага карабля — матор «Масква». Ён, праўда, старога выпуску, але яго адрагулявалі на славу. Заводзіцца з паўабароту, толькі дым курыць. Мы яшчэ не ведаем, што матор гэты — хітрая і каварная істота, што ён такі лагодны і паслухмяны толькі тут, на стэндзе, што ўсе свае выбрыкі ён хавае да пары да часу...

Можна адпраўляцца, але тут раптам захварэў наш капітан. Наступіў на іржавы цвік, нага распухла, прышлося рабіць уколы супраць сьпячкі. І рушылі мы ў дарогу без капітана — Навум Кіслік, яго брат геолог Валяр'ян і я.

Рашылі ставіць лодку на ваду ў Бярозаўцы, там, дзе працуе славуці школа-завод «Нёман». Хацелі-былі стаць на нёманскую ваду раней, у раёне Стоўбцаў, але нам казалі, што там Нёман плыткі і ў многіх месцах перагароджаны лодачнымі мастамі, а цягач лодку волакам немагчыма — у ёй разам з грузам кілаграмаў 250. Так што паехалі да Бярозаўкі, дзе і хацелі дачакацца нашага капітана.

Вёз лодку на прычэпе добры чалавек па імені Адам, вадзіцель «газіка», вёз і азіраўся — вельмі ўжо неведзейны пры-

ры. Чаму не працуе другі, нам не ўцяміць да прыезду Алега...

Ён прышоў на стаянку нагруканы руказкам, як вярблюд, і злосны. Злосны таму, што мы, ад'язджаючы, не ўзялі амаль усе яго рэчы, прычым самыя цяжкія. Але капітан наш хоць і злосны, затое, бачым, здаровы, поўны энергіі і прэгне падарожжа. З усёй гэтай сваёй энергіяй ён узяўся за матор, і хутка высветліў, што цыліндр не працуе таму, што ў адной сьвячы няма іскры.

Памяталі сьвячу і неўзабаве матор роў на ўсе два цыліндры, і лодка лётала па рацэ, нібы на падводных крылах. А капітан задаволена ўсміхаўся. Бедалага, ён не ведаў, што матор толькі ледзь-ледзь паказаў нам свой нораў...

Але перш, чым матор зноў сапсаваўся, сапсавалася надвор'е — пасля трох цудоўных гарачых дзён прыйшла навалніца. Яна насоўвалася павольна, глуха пагрымлівала недзе ўдалечыні, доўга абыходзіла той бераг ля Бярозаўкі, дзе мы стаялі лагерам, і мы думалі, што гэта, як кажуць метэаролагі, «навалніца мясцовага значэння», што ўвогуле надвор'я яна не зменіць, і спакойна варылі сабе нашу першую нёманскую юшку.

Юшку мы елі дзякуючы таму шанцаванню, якое бывае толькі ў навічкоў: Валяр'ян першы раз у жыцці закінуў спінінг і амаль адразу вываліў шчупачка. Закінуў яшчэ раз, і выцягнуў здаравеннага акуня. А жамяры для навару напалілі нешы новыя сьбрукі, бярозаўскія хлоп-

чыкі Лёнік і Саша, якія ўсе гэтыя тры дні, што мы стаялі ля Бярозаўкі, амаль не адыходзілі ад нас і нашай лодкі.

Першы наступ навалніцы заклінуўся хутка — яна пагрымела, лінула, уздыбіла на Нёмане хвалі і пайшла некуды, пакінуўшы пасля сябе марудны дождж. Мы адправілі хлапчукоў дадому, аддаўшы ім свае пласцікавыя скацёркі ўкрыцца ад дажджу, і накіравалі, каб заўтра прынеслі, і пайшлі спаць. А ўначы разыгралася сапраўдная навалніца.

Я люблю навалніцу і не боюся ні маланкі, ні перуноў, весела і дзёрзка робіцца на душы, калі вакол бліскае, грміць і хлещча лівень, а тут зрабілася крыху жудаснавата. Я спаў у лодцы, і вецер ноччу пачаў яе гойдаць і выць на розныя галасы. Ён выў нібы ў тысячы комінаў, і я ніяк не мог зразумець, чаму ён так вые, дзе, у якіх шчылінах, пакуль не здагадаўся, што ён вые ў дзірачках, якія мы прасвідравалі на стаяках для тэнта. Стаякі ўнутры пустыя, яны з алюмініевых трубак, і вецер жудасна, танка лява выў, праціскаючыся ў трубку. Аднак хоць я і зразумеў, у чым справа, бадзёрсці не прыбавілася, і першы раз у жыцці я баяўся навалніцы і ледзь стрымліваў сябе, каб не ўцячы ў палатку да хлопцоў. Маланкі сляпілі нават праз тэнт, вада плёхкала ў борт лодкі, ад удараў перуноў дзіураль корпуса тоненька звінеў, і з глухім няспынным шоргатам ліўся на тэнт дождж.

Гэты шоргат ліўня мяне нарэшце і прыспаў, а раніцою разбудзіў — больш цікі і манатонны, што адразу было ясна — гэты дождж надоўга. Навальніца рэзка памяншала надвор'е... На цэлы тыдзень...

У лагер прыбег з Бярозаўкі адзін Лёнік, прынёс нашы пласцікавыя скацёркі і «асцінца»: пачку цыгарэт «Памір», некалькі яблыкаў і кулёчак цукерак.

— Гэта вам на дарогу ад мяне і ад Шашы...

Калі мы дажджом адпльвалі з Бярозаўкі, Лёнік доўга стаяў на беразе, дэпальваў наш касцёр, размахваў, як факелам, палаючай галавешкай. Падумалася, што вось застаецца тут яшчэ адна родная душа, цікаўны басаногі хлопчык з разумнымі і шчырымі шэрымі вачынямі, і што не чужая нам цяпер Бярозаўка, не проста кружочак на карце, а жывы агеньчык лёнікавага факела, сонечны сіні шар на кончыку трубка шыкловыдзімальчыка, стрыманая прыгожая ўсмешка Сільвы Раўдзев...

МАТОР наш да самых Латышоў круціў спраўна, а потым пачалося! І пачалося пасля таго, як мы селі на мель. Дзіўна яшчэ, што мы не селі на яе раней — фарватэр на Нёмане вузкі, блытаны, хадавыя знаку да сямых Ма-

стоў няма, бо цяпер у гэтых месцах, да Мастоў, Нёман не суднаходны.

Новыя вешкі ніхто не ставіць, а старыя дзе тырчаць, дзе затанулі, а косаў, закоскаў, розных заманіх, яроў — безліч. Адна такая ці то заманіха, ці то схаваная пад вадой закоска, ці то проста самая звычайная намытая вадой пясчаная мель падсцерагла і нас — вінт залупцаваў па дне, і матор заглух.

Праўда, калі адбеславалі на стрыжань, завёўся, але паводзіць сябе стаў дзіўна: перш чым пераклучыць яго на пярэдні ход, трэба было абавязкова пралысці нейкі час заднім, інакш пераклучэнне не адбывалася. А потым ён зусім страціў ход, працаваў толькі на халастым, да таго ж зноў на адным цыліндры...

Так-сяк, з грахам папалам, прычалілі да берагу. Зноў імжэў дожджык, настрой быў сапсаваны, але кенадоўга — там, на нёманскіх берагах, такая прыгажосць, што любы дрэнны настрой неспрыкетна для цябе самога сплывае, як мімалётная хмарка.

Высокі бераг у высачэзных соснах, палыны, поўныя брускі, каня крышчыць недзе над вадой. Вяртаецца да хаты пара буслоў, столмена махаюць крыламі, шэрая чапля пералетае праз раку, садзіцца каля затоці, самотна стаіць на адной назе, хавае дзёбу пад паху. На зялёным выгане пасяўца, пазвоньваюць падвязанымі на шыі званочкамі коні, бяззучна перасякае раку даўбенка, даўгая драўля-

ная лодачка, «чайка», як называюць яе мясцовыя людзі,—нехта перапраўляецца з таго берагу ў Латышы.

У Латышах двараў чатырнаццаць. Чатырнаццаць дабротных хат, амаль на кожнай тэлевізійная антэна,— і ў гэтую далёкую вёсачку, якая ўваходзіць у саўгас «Парэчча», прыйшла электрычнасць, а разам з ёй і тэлебачанне, радыёпрыёмнікі і радыёлы.

Людзі жывуць замужна, у хатах гарадская мэбля, дзяўчаты, хлопцы і дзеці, людзі сярэдняга ўзросту апрануты не горш за гарадскіх, толькі дзяды і бабулі носяць звычайнае адзенне — бабулі доўгія спадніцы і хусткі, а дзяды картовыя парткі і скамячаныя брылі. Але тэлевізар дзяды і бабулі глядзяць вечар у вечар, як дзеці...

Тэлевізійныя антэны на хатах, яркія агні ў вокнах, матацыклы—«Явын», «Жы», «43», мапеды ля ганкаў... І разам з гэтымі прыкметамі сучаснай цывілізацыі, вёсачка гэтак захоўвае ў сабе даўнія, мілыя сэрцу традыцыі—прастату і шчырасць людзей, гасціннасць, адкрытасць, наіўную мудрасць.

Я даўно ўжо не бываю ў ціхіх вёсках, дзе людзі, ідучы ў поле, не зачэняюць на замok дзверы, так, уваткнуць у прабоў якую трэску і годзе!.. І даўно ўжо не чуў я такой прыгожай народнай мовы. Не літаратурнай, якую можна паслухаць у рэдакцыях нашых часопісаў, а самой што ні ёсць жывой.

Мы паставілі палаткі, і я пайшоў у вёску купіць малака і яек. Зайшоў у двор першай хаты — нікога. Толькі куры і індзікі абселі ганак, ды калматы цюцька вылез з будкі, паглядзеў, нязлосна гаўкнуў на мяне адзін раз і лёг, высалапіўшы ружовы язык.

Зайшоў у сенцы, пастукаў — цішыня. Адчыніў дзверы ў хату. Чысты прыбраны пакой, пасярэдзіне стол, накрыты залацістым плюшавым абрусам, на стале кветкі ў пукатай зялёнай вазе, паліраваныя крэслы ўздоўж сцен, на спіньцы аднаго з крэслаў вісіць «балонья». І толькі ходзікі на адной сцяне. справа, над дзвярыма ў другі пакой, старэнкія-старэнкія, ледзь не дарэвалюцыйныя, з блакітным цыферблатам, з белымі рамонкамі на блакіце, парушаюць цішыню.

Пастаяў і пайшоў. Але так было і ў другой хатце, і ў трэцяй — чыста, прыгожа і пуста. Гаспадары, відаць, былі на рабоце. Толькі ў пятай, здаецца, на маё «Ці ёсць хто?» азваліся: «Ёсць, ёсць, заходзьце!»

— Мне б малачка і яек з дзесятак...
— Глян, дачушка, у кадушку, яйкі павінны быць. Толькі ў чым вы іх панясце? У вас, бачу, ніякага посуду. Ці моў у кішэнях?

— А ў мяне во што, спецыяльна для яек,— і я паказаў гаспадыні пластмасавую скрыначку з круглымі ячэйкамі.— Кантэйнер.

Дзядок, што сядзеў на табурэтцы, хмыкнуў:

— Во прыдумалі!

Ён быў крыху сярдзіты, гэты дзядок, і адразу пачаў гаварыць пра тое, што вось яшчэ пасля вайны парадзелі ля Нёмана лясы і таму на Нёмане мелі, што памешала рыбы, што ніхто не сочыць за рыбай, нават вешкі не ставяць, што пльваюць па Нёмане розныя турысты, захапляюцца, а каб сказаць дзе якому начальству, што рэчку трэба даглядаць, дык таго няма, што да паромна далёка, а на «чайках» як перапраўляюцца хлопцы, ды яшчэ чарку ўзяўшы, дык глядзі, каб не патаніліся.

Калі я заўважыў, што не бачыў, пльвучы ўздоўж берагоў, каб і цяпер секлі над Нёманам лясы, дзядок гэтак жа сярдзіта сказаў:

— А што яны, дурні, секчы тое, на чым сядзяць?

Аднак хоць і сярдзіты быў гэты дзядок, а за дзесятак яек, два літры малака і круг сыру ўзяў з мяне адзін рубель. Не сам узяў, праўда, а гаспадыні сказаў:

— Няхай во рубель дасць дзецам на цукеркі, і кончыкі. Мы не на базары.

ДРУГІ такі сярдзіты дзядок сустрэўся крыху пазней, калі мы, адплыўшы ад Латышоў, зноў вымушаны былі прыстаць да берагу, бо матор не заводзіўся. Раскажу пра гэтага дзядка, забягаючы наперад, таму што нечым ён быў падобны на першага, манерамі і асабліва гаворкай.

Дзядок гэты шукаў на берагах вясло і, убачыўшы нас, уваткнуўшы насы ў матор, загаварыў так, нібы працягваў даўнюю размову:

— Мне гэтае вясло каштавала рублёў дзесяць, халера ім у бок! Дошку во ясеневую здабыў за паўлітэра дзяржаўнай, а яшчэ гэтаму даў, каб зрабіў. Ясеневое, яно вясло, а не што якое. Ліпнёвае, зараза, вяду бярэ. Так бярэ, што як якая булава робіцца, хоць ты вала: ім забілі. А ясеневое вяду не бярэ. Вядома, ясені! Гэта я, скажу табе, дрэва! Дык пагнаў іх нячысцік праз Нёман перапраўляцца, ноччу! Не вар'ята, гае! А я, дурань стары, ясеневое вясло ім аддаў. Згубілі і вясло, і «чайку» ўпусцілі, і самі ледзь не патаніліся. Аднаго дык сеткай выцягнулі, а каб не сетка, дык утопіўся б дольбог! А цяпер ён мне грошы дае. А каб цябе чэрці, нягоднікі! Ты мне вясло аддаў, ясеневое. Што мне тае грошы? Дзе я дошку ясеневую прыдбаю, га? Пра гэта

ты падумаў? З ліпы рабіць, ха! Ліпа вяду бярэ, а ясень — ён сухенкі, лёгенькі. Конаўку ўнь прыбіла да берагу, ды што мне тая конаўка, яе і з ліпы можна зрабіць, а вясло з ліпы — дрэнь. Ліпа, братка, вяду бярэ.

Мы слухалі дзеда з асадодай, забыўшыся пра свае клопаты з маторам, бо гэта была музыка мовы,— не хапае ўмельства перадаць усе яе адценні, інтанацыі, яе дзівосны лад. Яна была гэткай жа натуральнай, як шырокі нёманскі плёс, круты яр над берагам і стрыжы над вадой, яна цякла, як Нёман у сваіх берагах, яна была з'явай гэтай прыроды, гэтага краю...

Яшчэ не раз слухаў я на Нёмане музыку-мову, і дзядоў слухаў, і жанок, і дзяцей, і гэта адно з найлепшых уражанняў ад нашага падарожжа, для мяне ва ўсіхкіх выпадках, і хоць сам я вершы пісаў на рускай і прозу цяпер пішу на рускай, жывая мова наднёманскіх людзей, чыстая беларуская мова, жыўла душу. І думаецца, што калі ўдаецца мне няблага перакласці беларускі верш, дык толькі таму, што мова, з якой я перакладаю, такая ж родная для мяне, як і руская, і праца мая над перакладамі—прызнанне ў любі да мовы беларускай. Радасна ўсведамляць, што яна — жыве!..

МЫ СТАЯЛІ ў Латышах некалькі дзён (як ужо было сказана, сустрача з дзедам, які шукаў вясло, адбылася пазней), корпеліся з маторам. Праўда, корпеліся ў ім Алег і Валяр'ян, а мы з Навумам толькі перажывалі.

Імжэў і імжэў дождж, і таму карцела хутчэй адплысці. Здавалася, што на маторы мы можам перагнаць непагоду, пакінуць яе за сабой, што недзе наперадзе—блакіт і сонца. Аднак ва ўсім ёсць свой неблагі бок: адплыўшы мы з Латышоў крыху раней, не адбылося б нашае знаёмства з латышцамі.

Вечарэла, дыміў касцёр, нізкія хмары ўсё плылі і плылі над лесам, збіваліся на захадзе ў табун, каб зноў вярнуцца дожджом. І раптам зізну, з ракі, пачуўся звонкі жаночы голас: «Можно причалить к вашей стоянке?»

Мы паўставалі ад кастра, глянулі на раку — да берагу падплывалі дзве байдаркі, лёгкія металічныя вёслы пабліскавалі над вадой, стрыглі яе, нібы крылы чаек. У першай байдарцы наперадзе сядзеў мужчына ў ракане з капюшонам, пасярэдзіне кірпаты, канопаты хлопчык, таксама апрануты ў ракане з капюшонам, ззаду — жанчына. На другой байдарцы было двое—зусім малады хлапец і дзяўчынка гадоў васьмі.

Ленінградцы да Латышоў прайшлі вялікі маршрут: прыехаўшы ў Мінск пездам, яны аўтобусам дабраліся да Ракава, там паставілі байдарку на вяду рэчкі Іслач, па Іслачы праз усю Налібоцкую пушчу прайшлі да Бярэзіны, не да той, што цячэ праз Барысаў, а да другой, малой Бярэзіны, якая ўпадае ў Нёман, і цяпер ішлі па Нёмане ад самых вярхоўяў. Канчатковая мэта іх падарожжаў была тая, што і ў нас — Гродна.

Не паспелі бацькі паставіць палаткі, як маленькая Віка ўжо вуздзіла рыбу, а кірпаты Алёша закідаў спінінг. Алёшу не шанчалава, а Віка за якіх паўгадзіны налавіла цэлы бідончык келбаў. Упраўлялася яна з вудачкай, як бывалы рыбак, сур'ёзна паплывала на насадку, хітра прыжмурывалі сіняе вочка, паглядзела на паплавок. Гэтак жа хітра і міла прыжмурывалі вока, яна пазней раскавала нам, як яны плылі па Іслачы і па Бярэзіне, хараша і надзвычай цікава раскавала пра кніжкі, якія прачытала, а кніжкі яна прачытала хоць і дзіцячыя, але па-сапраўднаму разумныя, мудрыя і паэтычныя, напрыклад, чыюсьці казку аб прыгодах капітана Круля, пра тое, як у адным кораблі аб'явілася чучала і захапіла ўладу, усталявала такія парадкі, па якіх дзеці павінны былі здаваць экзамены на маленькіх дарослых, а іх любімыя цацкі ўсе былі механізаваны, і справа даходзіла да агульнай механізацыі і саміх дзяцей, але адзін хлопчык паказаў усю гораду, што дыктатар, які ўсяго гэтага дамагаўся, не чалавек, а чучала, набітае саломай.

— Все увидели, что это просто чучело,— сказала Віка,— и перестали ему поклоняться, и игрушки снова стали игрушками, а дети детьми, а не механизмами. И жизнь стала совсем-совсем хорошей, ну, нормальная, как этот лес, и птицы, и река...

І з такой любоўю, з такім захапленнем яна паглядзела вакол сваімі сінімі шчаслівымі вачанятамі, што і мы неяк па-новаму, нібы яе здаіўленым позіркам, убачылі і зеленавата-карычневы Нёман, і старую калматую сасну над абрываам, і павольныя палёт бусла, увесь гэты нёманскі дэлягляд.

— Мне очень нравится Белоруссия,— сказала Віка, і аж уздыхнула ад паўнаты пачуцця.

Палюбілася Беларусь і Алёшу, і ўсім дарослым, а для Славы і Спелавы яна даўно ўжо не чужая — у гады вайны ён — хлопчыкам — знайшоў прытулак у Беларусі, жыў спачатку ў Жалудоцкім раёне, а пазней у Шчучынскім, праз Беларусь прайшоў вызваленчым паходам яго бацька, тут, каля Шчучына, ён сустрэўся з сынама...

Слава аказаўся спецыялістам па рэактыўных рухавіках, і мы спачатку ўзрада-

валіся, што ён дапаможа нам даць рады матору, але высветлілася, што ў звычайных рухавіках, асабліва ў лодачных, ён разумее столькі ж, колькі мы. Нічога не разумее ў маторах і бацька Вікі кандыдат навук Уладзімір Рабатноў — яго спецыяльнасць хімія.

Прышлося нам самім разбірацца ў маторы, а наладзіць яго было цяпер справай гонару — ленінградцы папрасілі ўзяць іх на буксір. Яны прытамліліся за такую доўгую дарогу, да таго ж у іх канчаўся адпачынак, трэба было хутчэй дабірацца да Гродна.

АЛЕ... паплылі з Латышоў ленінградцы, а мы ўсё корпеліся і корпеліся, цешачы сябе тым, што дагонім. Але дагналі мы іх толькі пасля Мастоў, да якіх так-сяк дапаўзлі на адным цыліндры. У Мастох жа нам трапіўся добры хлапчына, работнік дзіцячай спартыўнай школы Мікола Патаніч, які хутка высветліў, што адзін цыліндр не працуе таму, што прабіла шпульку трансфарматара, паставіў нам новую шпульку, і мы, заначаваўшы ў Мастох, поўным ходам кінуліся даганяць ленінградцаў,— трэба было ўсё ж такі стрымаць сваё абяцанне, узяць байдаркі на буксір.

Мы такі дагналі іх, яшчэ здалёк убачылі, як пабліскаваюць вёслы, і яшчэ паддалі газу, каб падысці да байдарак з шыкам. Падышлі, разварнуліся, ленінградцы, узняўшы над галавой вёслы, тройчы пракрычалі «ўра», і ў гэты самы момант матор чхнуў і заглух!.. Заглух намёртва, і нават не ўскліпаў, калі яго шалёна тузалі за шнур. Нэрэшце Алег Сурскі стукнуў яго кулаком, як жывую істоту па патыліцы, і сказаў яму, што ён злыдзень, пачвара, бандыт, глысы чорт, гад печаны, што ён утопіць яго ў Нёмане, каб і следу не засталася!..

І на буксір узялі нас!.. Славава байдарка падышла да правага борта, Валодзева да левага, і дзіўны імправізаваны катамаран, дакладней, трымаран рушыў далей.

Сказаць праўду, мы не шкадавалі, што так адбылося — гэта быў цудоўны павольны дрэйф пасярэдзіне Нёмана, які пасля Мастоў усё дужэў і дужэў, становіўся шырайшым, раздольным, ды яшчэ і сонца выглянула, разэгнела хмары, і ветрык доўга быў папутны, лагодны.

Так мы падышлі да таго вострава, на якім прайшоў астатак дня і вечар, і яшчэ адзін дзень, шчаслівы на рыбу—лешч, вялізныя краснапёрка, тры здаравенныя шчупакі, і адзін з іх — Алёшаў, першы шчупак у яго жыцці! І была юшка, і сціплая чарка, і песня, і добрая шчырая размова пра жыццё, пра літаратуру — хімікі нашы добра ведаюць яе, многа чытаюць. Чыталі яны і тое лепшае, што належыць беларускай літаратуры...

Матор ладзілі яшчэ з вечара, пры святле электрычных ліхтарыкаў, і датумкалі-такі, што ў яго разрэгулявалася запальванне, што няма апераджэння іскры. Зрабілі гэтае клятае апераджэнне па ўсіх правілах, дакладна вызначылі зазор пры дапамозе брытвеннага ляза, завялі — працуе, як гадзінік. Аднак ён сапраўды быў каварнай і хітрай істотай, гэты матор!.. Калі мы падышлі да яго раницай, дык ледзь не самлелі—у яго сам сабою ноччу лопнуў бензаадстойнік, разваліўся на дзве палавінкі. Нават вялікі вынаходца Алег, і той разгубіўся. Праўда, толькі на момант. Праз мінуту ён загадаў нам адшукаць і прынесці ўсе слоікі, якія толькі ёсць у аптэчцы, і пачаў адзін за адным прымяраць да таго месца, дзе знаходзіцца бензаадстойнік — ці падыходзіць дыяметр?

Бензаадстойнік зрабілі са слоіка, у якім была страптацятавая мазь... Зрабілі для яго новую «трымалку», сяргу з дроту... Завялі матор... Працуе, як міленькі!

З тае хвіліны, калі на яго паставілі самаробны бензаадстойнік, ён скарыўся канчаткова, не дазваляў сабе больш ніякіх выбрыквуў, і з байдаркамі на буксіры мы ўбачылі неўзабаве з борта свайго лодкі высокі шпіль фарнага касцёла, што стаіць у Гродна ля берагоў Нёмана...

— Ну і што? — сказаў мне адзін мой мінскі знаёмы.—Ну, з'ездзілі, праплылі па Нёмане, памучыліся з маторам, памоклі, памерзлі,— якая з гэтага карысць?

Я не ведаю, якая з гэтага карысць. Не ведаю, якая карысць з высокіх нёманскіх берагоў, з тых старадаўніх соснаў, з гэтых шэрых чапляў, што стаяць у затоках, з гэтых буслоў, што ляцяць дадому на змярканні, і з гэтага шырачэзнага плёсу, з павольнага вечнага руху магутнай вяды ў тым месцы, дзе ў Нёман упадае Шчара. Я ведаю толькі, што яшчэ не раз паплыву зноў—ці то па тым жа Нёмане, ці то па Давіне, ці то па Сожы, ці то па Дняпры, і буду глядзець, як узыходзіць сонца над борам, як мігцяць агеньчыкі вёсак, як дзікая качка пасе на вадзе сваю дзятву, і буду слухаць, як плёккае рыба, як крычыць каня, і як хараша гавораць тутэйшыя людзі. Бо яшчэ я люблю жыццё за тое, што можна падарожнічаць і знаёміцца з рознымі харошымі людзьмі, з такімі, як дзядок з Латышоў, як Сільва Раўдвез, як Слава і Валодзя, Зінаіда Аляксееўна і кірпаты Алёша, як маленькая Віка, бялявы, што лянок, сінявокі слаўны чалавечак.

Вось і ўся карысць!

Нёман — Мінск, жывіць.

Яўгеній ЕЎТУШЭНКА Ў МІНСКУ

Па запрашэнні рэдакцыі часопіса «Нёман» у Мінск прыехаў паэт Яўгеній Еўтушэнка. 14 верасня ў канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся літаратурны вечар паэта. Здымкі нашых фотакарэспандэнта Ул. Кружа зроблены на гэтым вечары.

ЗІМОЮ І Ё ЧАС ЛЕТНІХ АДПАЧЫНКАЎ

На Віцебскай студыі тэлебачання, калі я прыехаў, адсутнічала каля трыццаці чалавек — палавіна творчага складу. «Час летніх адпачынаў» — пра гэта мне казалі адразу. У парадку інфармацыі. Не больш.

Першае знаёмства са студыяй адбылося ў мяне амаль чатыры гады назад. Тады ў газеце «Літаратура і мастацтва» з'явіўся артыкул «З чаго ў Віцебску пачынаецца тэлебачанне». Памятаю, гаворка ішла пра тое, што пераходзяць іншы раз студыі дробязі — то паперы няма, то фарбаў. Былі і большыя праблемы — марудна будаваліся новыя памяшканні, не было ў штале пасада галоўнага рэжысёра і галоўнага рэдактара. Тэлебачанне пачыналася з клопатаў у асноўным гаспадарчых і арганізацыйных.

Жыццё ідзе. Тыя праблемы ўжо вырашаны. Але, натуральна, прыходзяць новыя...

У першы дзень я паглядзеў тэлевізійныя навіны. На прадпрыемствах працягваецца працоўная вахта юбілейнага года, спее на палях ураджай, працуюць студэнцыя будаўнічыя атрады, выпускнікі вун атрымалі дыпломы і накіраванні, паехаў на гастролі, самадзейны ансамбль танца, ідуць спартыўныя спаборніцтвы...

Тэлевізійныя навіны «пішучы» яркі летнік Віцебшчыны. Асноўны прынцып — аператыўнасць. Бываюць спецыяльныя, калі гледцам паказваюць сюжэты аб падзеях, што адбыліся дзве гадзіны назад. Штогоднівая панарама «Дзень за днём» выходзіць па панядзелках, многія сюжэты здымаюцца ў суботу і нядзелю.

Зрэшты, аператыўнасць характэрная не толькі для рэдакцыі навін. Цікава працавала маладзёжная рэдакцыя ў гэта лета для выпускнікоў школ. Пачалі з анкет. Адказвалі дзесяцікласнікі. Пытанне адно — аб будучай прафесіі, адказаў — мноства. Выбралі самыя цікавыя і зрабілі перадачу «Бывай, школьны глобус». У ёй удзельнічалі следчы і ра-

бочы, дэтчык і лесавод. А праз паўгода збярацца ў студыю моладзь, якая адказвала на анкету аб прафесіях. Зноў будзе працяг размовы аб прызначэнні...

...Усім вядома, што ў Віцебску быў разбураны унікальны помнік старажытнасці — Блажавіцкая царква (пра гэта пісалі рэспубліканскія і цэнтральныя газеты). Насупраць тэатра засталіся руіны. Минуў год-другі, іх не прыбралі, і папаўзлі па горадзе чуткі... У вялікай перадачы, прысвечанай гісторыі помніка рускага дойлідства, прынялі ўдзел мастакі, архітэктары, гаспадарчыя кіраўнікі. Віцебшчына яшчэ раз пачула кваліфікаваны расказ аб значэнні Блажавіцкай царквы ў гісторыі краю, даведлася, што помнік будзе адноўлены, пазнаёмляцца з праектам рэканструкцыі.

Шмат зрабілі тэлежурналісты для захавання рэпінскіх месц у Здраўневе, дзе мастак шмат жыў і працаваў.

Рэдакцыю літаратурна-драматычных і музычных перадач на Віцебскай студыі ўзначальвае паэт Д. Сімановіч. Чалавек ён цікавы, творчы. У сцэнарыях — глыбіня думкі, добрая літаратура... Сярод перадач літаратурна-драматычнай рэдакцыі больш ста нумароў літаратурнага альманаха «Дзвіна», кожны з якіх у апошні час прысвячаецца аднаму з літаратараў вобласці, і цыкл «Як жывеш, сельскі клуб». Год у год ідуць перадачы цыклаў «Тут пачыналіся дарогі»: пра землякоў-письменнікаў, паэтаў, мастакоў, кампазітараў (нядаўна, напрыклад, на студыю прыйшло пісьмо ад З. Азгура, у якім вядомы скульптар дзякуе за фільм аб яго творчасці), «Таленты Прыдзвінскага краю» — творчыя партрэты самадзейных драматычных, танцавальных, музычных і харавых калектываў вобласці.

Асаблівы клопат рэдакцыі — прапаганда кнігі. Было ўжо два пасаджэнні новага «Клуба кнігалюбаў», рэгулярна ідуць «Навінкі кніжных паліц».

Некалькі цікавых пера-

дач прайшло напярэдадні Ленінскага юбілею. Цыкл гэты лагічна завяршыўся перадачай «За радкамі пісьма У. І. Леніну».

Лешы барометр, які вызначае работу і папулярнасць рэдакцыі — пошта. Пісьмаў у літаратурна-драматычную прыходзіць шмат.

Вялікая пошта і ў «Малышкі» і «Гайдаруца» — тэлевізійных часопісаў для дзяцей. Іх рэжысёрскія дзіцячыя паэты — Л. Дайнека і М. Бабарыка. У іх перадачах шмат добрай паэзіі, выдумкі і фантазіі. Я пазнаёмлюся са сцэнарыем Л. Дайнекі «Хто замяніць ляўшу» — перадача плануецца на Цэнтральным тэлебачанні. Цікавая работа.

Але тэлевізійная перадача — гэта не толькі сцэнарыі, гэта і рэжысёрскае бачанне матэрыялу. Тэлевізійная перадача — гэта калектывная праца. І вось тут, шчыра кажучы, узнікаюць некаторыя апасенні. Справа не толькі ў тым, што рэдактары ставяцца да рэжысёраў не як да сааўтараў і мастакоў, а як да тэхнічных выканаўцаў. Вінаваты і самі рэжысёры, якія прымаюць любыя сцэнарыі. Незацікаўленасць, інертнасць, лянота думкі і, як вынік — няўдалая перадача. Зблізіць, зрабіць рэдактараў і рэжысёраў сааўтарамі і аднадумцамі — гэтым заняты цяпер галоўны рэжысёр Л. Цвіка, галоўны рэдактар І. Коган і, вядома, аператар студыі Ю. Новікаў.

Усё, пра што я цяпер напісаў, не будзе, напэўна, нечаканым для студыі — пра гэта гаварылі і на вытворчых нарадах, і на лютучках.

Жыццё і яго адлюстраванне студыяй... У кожнай рэдакцыі ёсць у гэтых адносінах несумненныя заслугі, з якіх складаецца аўтарытэт студыі.

...Аднойчы нехта прыйшоў у магазін па бутэлку гарэлка. І не змог купіць, бо яшчэ не было дзесяці гадзін раніцы. Яшчэ ўчора ён такую пакупку зрабіў бы вельмі проста, а сёння пачуў ад прадаўшчыцы:

— Вы, напэўна, не ўключалі ўчора тэлевізар...

Перадача «П'янству — рашучы бой» атрымала шырокі водгук у горадзе.

...Страшная фатаграфія — бульдозер ломіць яблыню. Гіне фруктовы сад. Перш чым пайсці ў эфір, некалькі таіх здымкаў пабывалі на сесіі гарсавета. Напэўна, дэпутаты чулі і ведалі, як неабуд-

мана знішчаюцца сады ў раёне новабудуляў. Цяпер яны ўбачылі дакументы і, вядома, не засталіся аб'явавымі. У той жа дзень на студыю прыехаў старшыня гарвыканкома. Гутарку з ім слухалі тысячы жыхароў Віцебска і вобласці. І, вядома ж, былі прыняты захады па ахове садоў. Крытыка дапамагла.

Гэта — перадачы грамадска-палітычнай рэдакцыі. Цыклаў у ёй шмат. Ёсць і «Парады юрыста», і «Выратаванне тапельцаў», і «Турызм і адпачынак». Усё гэта патрэбна і важна. Толькі, як ніякую іншую, назва абавязвае гэтую рэдакцыю ставіць і адказваць і на больш сур'ёзныя пытанні.

Віцебляне ганаратца: студыя стала калектывным карэспандэнцкім пунктам Цэнтральнага і Беларускага тэлебачання. Кожны выхад на Маскву ці Мінск — гэта свята.

Быў час, калі кінасюжэты, пасланыя ў Маскву, прападалі для студыі — у фільмацэы нічога не заставалася. Цяпер старшы кінааператар Л. Асмалоўскі сам зрабіў капіравальны станок. І сіхронная кінакамера з'явілася на студыі — таксама справа рук Л. Асмалоўскага.

Віцебляне засмучаюцца: няма пакуль перасоўнай тэлевізійнай станцыі, машыны стаяць на вуліцы — няма цёплага гаража, няма відэамагнітафона і фільмасховішча, патрэбен рэжысёр кінагрупы — дзе ўзяць?

Або вось здалі ў эксплуатацыю новую студыю, а падлога ў ёй няроўная — калі камера рухаецца, кадр скача. Няшчыльна зачыняюцца акустычныя дзверы, дрэнна працуе вентыляцыя. Усё гэта пералічана ў акце дзяржаўнай камісіі, тым не менш будаўнікі — трэст № 9 — не спяшаюцца ліквідаваць недаробкі. Але ж рана ці позна — хацелася б, вядома, раней, — давадзіцца ліквідаваць.

Магу адказаць на пытанне — з чаго ў Віцебску пачынаецца тэлебачанне?

З пошуку, які вядуць тэлежурналісты. Яны робяць «пастаянную справу публіцыстаў», як гаварыў У. І. Ленін, яны стараюцца так пісаць гісторыю, каб «бытапісанне прыносіла пасильную дапамогу ўдзельнікам руху і героям».

На Віцебскім тэлебачанні ўмеюць гэта рабіць. І зімою, і ў цяжкую для студыі пару летніх адпачынаў.

Д. РАДЗІНСКІ.

ЗА АКНОМ дождж, халодны, дробны. Часам хмары распаўзліся, трохі святлела, здавалася, вось-вось выляне сонца, але вецер зноў наганяў хмар, зноў селася, нібы праз сіта, імжа. Стол на-строішчыка Міхася Гайдукевіча якраз насупраць акна. І Міхась не-не ды і зірне на вуліцу. А звыклі пальцы і спрактыкаваны слых тым часам рабілі сваю справу.

Раптам дзверы адчыніліся: — Пятровіч, паглядзі гэты гармонік. А то во купіў чалавек і не задаволены, — начальнік цеха прапусціў наперад невысокага хударлявага хлопца з чорным бліскучым гармонікам. — Што, не хоча граць? — усміхнуўся Гайдукевіч.

— Басы хрыпяць, нібы з прастуды. Ды і галасы не дужа звонкія... Не хочацца везці аж у Нарыльск такі інструмент.

Гайдукевіч прабегаў пальцамі па клавішах, прыслухаўся, яшчэ паіграў, зірнуў у пашпарт: хто настройваў, дзе набыты.

— Тут, браце, не толькі наша віна. Відаць, кепска магазін зберагаў яго. Планкі адышлі. Трэба было выбраць...

— Сам ведаю. Але з чаго? Апошні гармонік забраў. Бацькі жывуць у Юрацішках. Аб'ездзіў усе наваколныя магазіны — няма. Паехаў аж у Ліду, а там апошні забраў, які ўсе збракаваў.

— Нічога. Шкадаваць не будзеце. Зараз ён зайграе, заспявае...

Гайдукевіч націснуў пад сталом на педалі, вялізны мех, падобны на кавальскі, уздыкнуў на поўныя грудзі. Настройшчык перабраў гузікі і слу-

хаў. Потым узяў рукаўку з колцам, пстрыкнуў выключальнікам, нешта загудзела, колца імкліва закруцілася, сыпанулі іскры. Настройшчык асцярожна, далікатна падносіў колца да металу і тут жа паднімаў руку ўгору, быццам граў на цымбалах.

— Што гэта гудзе ў вас? — падаў голас асмалелы пакупнік. — Мне падобнай штуківой зубы пілавалі. Бормашына называецца.

— А гэта і ёсць бормашына. Дужа зручная рэч. Верхнія язычкі даводзіць ёю любата. Мы першыя дадумаліся да гэтага... А ніжнія язычкі апрацоўваем квадратам. Ёсць такое шылца-шабер. Бярэ любую сталь. А язычкі — вось гэтыя сталёвыя пласцінкі. Таносенькія, як папера. Яны і нараджаюць гук...

Мабыць, Гайдукевічу спадабалася цікаўнасць чалавека да яго работы, а мо, каб загладзіць віну фабрыкі за брак, ён памалу, нетаропка, падрабязна расказваў гошчу, што і як рабіцца.

— Калі трошкі зняць во тут, ад сярэзіны язычка да заклёпкі — гук

ГОСЦІ МІНСКА

На сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступала папулярная малдаўская спявачка, дыпламантка міжнароднага конкурсу Марыя Кадрану. У рэпертуары артысткі эстрадныя песні савецкіх і замежных кампазітараў, народныя песні Малдавіі, якія выконваліся ў суправаджэнні інструментальнага аркестра.

«ЗАЙДРОСЦІМ мінчанам добрай зайдраццю»

«Вязём самыя прыемныя ўражэнні», «Шкада, што ў нас мала такіх збудаванняў». Гэтыя і падобныя запісы пакінулі турысты, спартсмены, зарубежныя дэлегацыі ў кнізе наведвальнікаў новага Палаца воднага спорту ў Мінску. Добрая трэцяя кнігі спісана па-польску, па-фінску, па-нямецку, ёсць у ёй старонкі, запісаныя японскімі і еўропэйцамі, арабскай вязю. Большасць людзей, якія зрабілі гэтыя запісы, не плавалі ў басейнах палаца, нават не былі гледачамі якіх-небудзь спаборніцтваў. Яны аглядалі Палац воднага спорту як архітэктурную выдатнасць, як унікальнае спартыўна-аздараўленчае збудаванне, роўнага якому па многіх паказчыках няма ў Еўропе...

Гадоў восем назад на стадыёне інстытута фізічнай культуры з'явілі-

БЕЛАРУСЬ АРХІТЭКТУРНАЯ

ся два адкрытыя басейны — пяцідзясяціметровы на восем дарожак і маленькі («лягушатнік») для тых, хто не ўмее плаваць, і для дзяцей. Дапаўняла іх скачковая ванна з дзесяціметровай вышкай. У басейнах трэніраваліся спартсмены, але ў асноўным яны выкарыстоўваліся для аматарскага плавання.

Падзея, што і казачка, была для мінчан радасная. Да таго неспартыўна, так сказаць, мінчанін усю зіму чакаў першага майскага грому, пасля якога, паводле прыкметы, можна лезці ў ваду. Цяпер жа плаваць круглы год маглі не толькі спартсмены і «маржы».

«Лягушатнік» абдымаў з трох бакоў просты аднапавярховы будынак з рэздыявалкамі і душавамі, з якога купальшчыкі па двух затонах, выплы-

«МІНІ-МОРА»

валі ў вялікі басейн. Гадзі праз два-тры выявілася, што эксплуатацыйная якасць будынка вельмі невысокая і што з ім трэба нешта рабіць — інакш пара знутры, а мароз звонку вельмі хутка яго разбураць.

Вось тут і нарадзілася ідэя стварэння комплексу басейнаў рознага прызначэння. За такое рашэнне гаварылі многія акалічнасці — блізкасць да гарадскога цэнтра і транспартных магістраляў, цеснае суседства з Батанічным садамі, вялікая свабодная тэрыторыя, намечаная ў бліжэйшым будучым будаўніцтва на новым месцы спартыўнай базы інстытута фізічнай культуры. Адным словам, адкрыліся магчымасці для цікавай работы.

У «Белдзяржпраекце» архітэктар В. Ладыгіна і

інжынер І. Зыбіцкер распрацавалі праект комплексу Палаца воднага спорту, які стаў паказальным зразадкам падобных спартыўных збудаванняў. Комплекс складаецца з трох крытых і трох адкрытых басейнаў з агульнай плошчай вады 5500 квадратных метраў. Тут штодзённа могуць займацца спортам і адпачываць 4000 чалавек. Будаўніцтва комплексу яшчэ не завершана. Няма масажнага і плёскальнага басейнаў, пляжных пляцовак, падземнага гардэроба. Аднак асноўныя аб'екты, якія вызначаюць архітэктурную задуму і прызначэнне комплексу, прыняты ад будаўнікоў і працуюць.

Для наведвальнікаў комплекс адкрываецца заднім фасадом будынка крытых басейнаў. Ён вы-

паніжаецца, а калі тут, бліжэй да канца, гук павышаецца. А сама планка раней рабілася з латуні. Была яна жоўценякая, блішчала, як залатая. Вось таму і спявалі пра залатыя планкі. Зараз робім з алюмінія. Латунь дужа цяжкая...

Праз паўгадзіны гармонік быў гатовы. Паклікалі лепшага музыку цэха Віктара Бажко.

— На вось, перайграй,—падаў яму гармонік Гайдукевіч.

Віктар, высокі, тонкі малады хлопец, матнуў русым чубам, кінучы пальцы звернуў уніз і рэзнуў «Лявоніху». Ды так гучна і звонка, што ногі самі прасліся ў скокі.

— Во, гэта голас, — задаволена па-

най торбай. Улетку граў аж да святання танцы, і ўжо калі выганялі на ранкі кароў, з музыкай ішоў дадому. А на вяселлях быў самым жаданым госцем. Ох, і зайздросціў жа яму Міхась...

Доўга хадзіў хлопец каля дзвярэй. Ніяк не адважваўся пераступіць парог.

— Ат, пайду спытаюся. Не з'ядуць жа яны мяне, — Міхась махнуў рукою і зрабіў крок, нібы ступіў у сцюдзёную ваду.

У цемнаватым пакоі сядзела некалькі чалавек. Было моцна накурана, пахла клемам.

— Дык ты хочаш рамантаваць гармонікі? Добра. Мо граць умееш? Не,

роўна. Ведаеш жа, што нельга... З тваім сэрцам. Хоць бы ўжо дзеля дзяцей зберагаўся.

— Ну, ідзі, ідзі. Канвеер чакаць не будзе. Я трохі пасяджу і пайду гуляць...

Жонка выйшла. У каморцы зноў рыпаў гармонік, нібы чмель, гудзела бормашына, скрыгатаў рашпіль, чыркаў напілак. Настройшчык «укладаў душу» чарговаму гармоніку.

Аб майстэрстве Гайдукевіча гаворыць такі факт. Неяк прывезлі на фабрыку інструменты з Мінскай філармоніі. Адкасны заказ даручылі Міхасю Пятровічу. Ён настроіў, ды так, што сталічныя музыкі дзіву дзваліся: іх прычындальні гралі лепш, чым новыя. Усе язычковыя інструменты раскрываюць душу майстру, лепшаму настройшчыку Беларусі.

Усё ішло добра. Але аднойчы, пасля другой змены, Міхась ледзь дайшоў да дому: так балела галава, нешта сціскалася ў грудзях. Давялося звярнуцца да доктара. Адрозу далі бюлетэнь, пачалі рабіць аналізы. Праз тыдзень доктар сказаў:

— Вось што, даражнікі, маторчык таго, забарахліў. Ціск мне ваш не падабаецца. І нервы разгуляліся. Трэба больш рухацца. Хадзіць пехатой, ездзіць на веласіпеды. Японцы лічаць, што чалавек за суткі павінен рабіць дзесяць тысяч рухаў... А вы прывязаны да стала. Раю змяніць прафесію, — такі быў прысуд доктара.

Лёгка сказаць, змяніць прафесію, калі табе ўжо пад сорок і на плячэ сівая галава. А галоўнае, калі твая справа вельмі падабаецца, і без яе цяжка ўявіць жыццё. «Як гэта несправядліва і жорстка, — думаў Гайдукевіч. — Толькі трохі навучыўся рабіць, пазнаеш сакрэты і таямніцы справы, глядзіш, матор забарахліў, вочы стамялюцца... І ўсё-такі нічога я мяняць не буду».

Неяк да Гайдукевіча падышоў сакратар парткома фабрыкі Васіль Паўлавіч Малынаў. Разгаварыліся.

— Есць такая думка, Міхась Пятровіч. Перавясці цябе з канвеера на заказы. Будзеш настрайваць інструменты асабліва, не серыйныя. Якія толькі ты можаш...

— Чаму толькі я? Васіль Паўлавіч, навошта так гаварыць...

— Пачакай, браце. Ведаю, што ты сціплы чалавек. Слухай, далей. Дадзім табе персанальны кабінет, працаваць будзеш без зменшчыка. Калі добры настрой, дык можаш пасядзець і даўжэй, але не ператамляцца! Вучняў ты падрыхтаваў шмат. Есць каму рабіць...

Так, вучняў у Гайдукевіча сапраўды шмат, бадай, больш за поўсотню. Амаль усе яны працуюць на фабрыцы. Міхась Гаравы і Васіль Малашка дык ужо адметныя настройшчыкі, на пяты наступіюць наступнікі.

І яшчэ адзін вучань падростае — сын Сярожка. Праўда, яму яшчэ дзесяць гадоў, але на гармоніку грае не горш за бацьку. І таксама хоча быць настройшчыкам...

Міхась Пятровіч пераапануўся і выйшаў у калідор. З каморак настройшчыкаў даносіўся цэлы рой гукаў. Там «прарэзваўся» голас беларускіх гармонікаў. Там нараджалася іх слава. Міхась Пятровіч пастаў трохі, паслухаў і, задаволена, маладым бадзёрым крокам пайшоў на вуліцу.

Л. ЛЯВОНАУ.

Фота аўтара.

КОНКУРС НА ЛЕПШАЕ АПАВЯДАННЕ

Увесь савецкі народ рыхтуецца да вялікай знамянальнай падзеі — XXIV з'езда роднай Камуністычнай партыі.

З мэтай яшчэ большай актыўнасці літаратурных сіл на мастацкім адлюстраванні нашай рэчаіснасці Саюз пісьменнікаў БССР у гонар XXIV з'езда КПСС абвешчае конкурс на лепшае апавяданне.

На конкурс прымаюцца апавяданні, у якіх ярка паказваюцца нашы сучаснікі з іх працоўнымі справамі, новымі ўзаемаадносінамі, высокімі маральнымі якасцямі, багатым духоўным светам, расказваецца пра тое, як савецкія людзі пераадоўваюць цяжкасці і супярэчнасці, якія сустракаюцца ў жыцці, змагаюцца за перамогу ідэй камунізму.

У конкурсе могуць прыняць удзел як члены Саюза пісьменнікаў, так і пачынаючыя літаратары рэспублікі.

Конкурс закрыты. Рукапісы на беларускай мове ў двух экзэмплярах дасылаць пад дэвізам, прозвішча і адрас аўтара — у асобным канверце.

Тэрмін прадстаўлення апавяданняў — да 1 снежня 1970 года.

За лепшыя апавяданні ўстанавіваюцца наступныя прэміі:

- I прэмія (адна) — 300 руб.
- II прэмія (дзве) — 200 руб.
- III прэмія (дзве) — 150 руб.

Апавяданні, дасланыя на конкурс, разглядае журы, створанае праўленнем Саюза пісьменнікаў БССР. Вынікі конкурсу будуць абвешчаны ў канцы снежня г. г.

Рукапісы дасылаць па адрасе: г. Мінск-30, вул. Энгельса, 9 — Саюз пісьменнікаў БССР (з прыпіскай «на конкурс»).

МАЙСТАР

ціраў рукі пакупнік. — Толькі яшчэ адна закавыка. Каля меху павінны быць металічныя канцікі. Бачыце, на інструкцыі які гармонік, з белымі канцікамі. А тут чамусьці няма...

— Відаць, незавезлі метал. А канвеер не можа стаяць. Вось некалькі пайшло такіх. Тут я немагу памагчы...

— А ўрэшце, ліха з імі, з гэтымі канцікамі. Абы грала добра, — пакупнік развітаўся, закінуў гармонік за плечы і пайшоў.

А Гайдукевіч накіраваўся да начальніка цэха.

— Антон Іванавіч, проста-сёрам за гэты гармонік. Зроблена па прынцыпе цяп-ляп. Абы з рук. Планкі паадклеваліся. Дзе ж ён не захрыпіць! Мабыць, заганарыліся.

— Разбярэмся, Пятровіч. У мяне запісана, хто яго рабіў. Вінаватых пакараем абавязкова. — Антон Іванавіч Юрчэка зірнуў на Гайдукевіча з пад шырокіх калматых бровей, нечакана ўсміхнуўся:

— Не хвалойся, браце. Паберажы нервы. Ты ж не вінаваты...

— Але ж выпраўляць даводзіцца мне. Сорамна за такую работу! — Гайдукевіч павярнуўся і пайшоў у сваю каморку — маленькі пакойчык у канцы калідора.

За акном зноў зацярусіла імжа. «От раскісла неба. Хоць бы дождж людскі, глядзіш, грыбы паперлі б», — падымаў настройшчык, сеў за стол, прыгладзіў пасівелыя валасы. Неўзабаве зноў пачулася «рып-рып», загудела бормашына...

Амаль чвэрць веку назад прыехаў Міхась з вёскі ў Маладзечна. Было яму тады пятнаццаць гадоў. На дарогу бацька наказваў:

— Добра было б, сынку, каб ты падвучыўся шыць боты. Кавалак хлеба меў бы заўсёды. Людзі басанож не ходзяць. Работы хопіць...

І Міхась шукаў арцель, дзе рамантуюць абутак, каб напасціцца туды вучнем. Праходжыты паказалі, як ісці, але Міхась забытаўся, трапіў не на тую вуліцу, і раптам убачыў маленькую самаробную шыльду. Хімічным алоўкам было напісана, што тут рамантуюць гармонікі.

— Ух ты, гармонікі. Гэта не тое, што боты...

Міхась застыў, як укапаны. Адрозу перад вачыма паўстаў Пецька, па мянушцы Шпэк, рыжы, ганарысты хлопец. У яго быў стары тулскі гармонік. І насіўся з ім Пецька, як з піса-

кажаш? І нават у руках не трымаў? — дапытваўся пажылы вастрасос, даўно няголены мужчына. «Відаць, сярдзіты. Нездарма на вожыка падобны», — падымаў Міхась.

— Ну, трымай! — дзядзька «вожык» падаў гармонік. — Рамень на плячо. Так. Расцягвай. Смялей, смялей. Цісні на гузікі. Што ў цябе рукі трасуцца? Чыхі курэй пакраў, га, прызнавайся?

— Ды што вы, дзядзька... Ніякіх курэй...

— Маўчы, ведаю. Чуеш, як равуць басы? Нібы парсюк рожкае. А павінны спяваць, ды падтакваць галасам. От, браце. Думаеш, проста гэта зрабіць? Не, дудкі. Гармонік — не лапаць... Паслухай, ты ж вясковы хлопец, сякеру трымаў у руках?

— А як жа... Нават зэдлік зрабіў. — Чуеце, хлопцы? Зэдлік зрабіў. Мо, паспрабуем, возьмем?

І стаў Міхась рамантаваць гармонікі. Праз некі час ведаў кожную дэталю інструмента, а некаторыя нават сам рабіў. Ну і, вядома, трохі пілікаў. Пры жаданні мог падабраць на слых любую мелодыю.

Настаў час ісці ў армію. Сябры прасілі не забываць. Пісалі пра навіны. А навіны былі прыемныя — арцель расла, нараджалася фабрыка музычных інструментаў.

Праз тры гады ладны, падцягнуты сержант прыехаў у Маладзечна, зайшоў на фабрыку.

— Ах, як ты дарэчы, Міхась, — сустрэў яго майстар, той самы сярдзіты «вожык». — Паслухай мяне, старога буркатуна, едзь у Тулу. Падвучыся. Будзе з цябе настройшчык — во! — майстар адставіў вялікі палец. — Едзь, не раздумвай. Некалі дзякуй скажаш.

Гайдукевіч паслухаўся... Рыпнулі дзверы. Увайшла жонка Тамара Мікалаеўна, зняла мокры плашч. Яна таксама працуе на фабрыцы — зборшчыцай.

— Гэта ўжо чацвёртая гадзіна? Калі дзень праляцеў? — схамянуўся Гайдукевіч.

— Прынесла во перакусіць. А плашч табе не ўзяла. Калі выходзіла з дому, дажджу не было, а зараз зноў сыпле...

— Ну, што ж, буду рабіць, пакуль не перастане.

— А калі да раніцы?
— Значыць, пайду дамоў раніцай.
— Табе ўсё хаханькі, — уздыгнула Тамара Мікалаеўна. — Як дзіця ўсё

Ў ЦЭНТРЫ МІНСКА

рашаны проста, падкрэслена функцыянальны. Між іншым, падкрэслена функцыянальнасць, дакладней — адпаведнасць формы зместу — вызначальная якасць архітэктуры комплексу. Задні фасад, як шырша, аддзяляе басейны ад трэніровачнага стадыёна, у аднапавярховай прыбудове размешчаны службы, раздзявалкі і душы, і адпаведна гэтым фасад мінімальна зашклёны. Вузкая стужка акон аздоблена вітражамі ў тых памяшканнях, дзе святло неабходнае, — вестыбюль, медыцынскі кабінет, буфет. Іншыя архітэктурныя упрыгожванні фасад не мае.

Па кантрасце з гэтай амаль што глухой сцяной сцены залы басейнаў вырашаны як вітражы. Крывалінейнае перакрыццё абпіраецца на калоны, і

ўся канструкцыя ўспрымаецца як лёгкая павець. Шкло аб'ядноўвае залу басейнаў з тэрасай і паркам. Паваротныя панелі робяць гэту сувязь непасрэднай. Прасторы пабудавана так, што зала, нягледзячы на велізарныя памеры, не здаецца пустой. Яна ўтульна напоўнена святлом, уражае натуральным злучэннем воднага люстра трох басейнаў з канструкцыяй, з бетоном і шклом. Глядзельныя трыбуны размешчаны супраць вітражнай сцяны, і з іх праглядаецца вялікі адкрыты басейн, дрэвы Батанічнага саду, далёкія будынкі акадэмічнага гарадка. Пейзаж складаны, зразумела, не выпадковы, кампазіцыйна ўсё звязана адно з адным. Два астраўкі дэкаратыўных раслін каларытна ўпрыгожваюць за-

лу і дапамагаюць успрымаць адзінства крытай і адкрытай частак комплексу. Сувязі памяшкання з прыродай, з прыгожа спланаваным акружэннем палаца садзейнічаюць акустычныя якасці залы. Тут не чуваць спецыфічнага для крытых басейнаў рэзкага плёскаці і гулу — іх глушыць падвясная столь з павінолу.

З будынка спецыяльны выплыў вядзе ў адкрыты басейн свабодных абрысаў. Гэта, хутэй, не басейн, а невялікае добраўпарадкаванае азэрца — яго плошча больш як 3 000 квадратных метраў. Пасярэдзіне басейна пастаўлены астравок, які выдзяляе прамую частку для спартыўнага плавання. Басейн неглыбокі, падагрэў вады забяспечвае адолькавую тэмпературу па ўсёй яго

плошчы. Тут могуць плаваць або вучыцца плаванню людзі рознага ўзросту. Паўкруг галечных і пячаных пляжаў стварае ў летнія месяцы ўмовы для адпачынку. Шкло і шарэнга калон лагічна замыкаюць зялёнае паўкальцо і служаць яму кантрастным фонам.

З канструктыўных меркаванняў адзін пралёт паміж калонамі выкананы як сцяна. Архітэктурнай патрэбы ў гэтым не было, таму і давялося яго маскіраваць. Натуральна, сцяну аддалі мастаку. Манументальнае паню на тэмы падводнай экзотыкі (аўтар В. Масцераў) прышліся дэрчы, па настроі гарманіруе з каляровай гамай комплексу і ўзабагачае яго добрай мастацкай работай.

Яшчэ раз хочацца адзначыць адсутнасць у праекце штучных рашэнняў. Дакладная прадуманасць адчуваецца ў суадносінах маштабаў

пляжнай пляцоўкі, адкрытага басейна і будынка, у формах, якія выцякаюць з функцыянальнага прызначэння, у планіроўцы пляцоўкі, у настроі інтэр'ераў. Праўда, на мой погляд, упрыгожанне ніжняга паверхавыя збудавання, выпадковым здаецца тут мармур на невялікай сцяне. Зусім інакш глядзіцца пае залы басейнаў. Доўгае, прасторнае, дэкараванае дробнай глазураванай пліткай, яно лёгка ўключаецца ў структуру залы, стварае адчуванне святлонасці.

Крытыя басейны адпавядаюць усім патрабаванням спаборніцтваў самага высокага рангу. Яны абсталюваны перша-класнай тэхнічнай апаратурай, якая, напрыклад, дазваляе рэгістраваць час фінішу з дакладнасцю да тысячнай долі секунд. Тут трэніруюцца зборныя каманды краіны, праводзяцца міжнародныя спартыўныя сустрэчы.

Усё гэта служыць асновай для далейшага развіцця комплексу. Архітэктурнае задумана прагляджвае будаўніцтва высотнай гасцініцы для спартсменаў, вяславальнага басейна, залы для размінкі. Пакуль гэтыя аб'екты існуюць толькі на эскізах і гаварыць пра іх рана. Я называю іх, каб дакладней абрысаваць межы архітэктурнага ансамбля і паказаць кола пытанняў, якія давялося і даводзіцца выршаць архітэктару. Тым больш, што гэтыя рашэнні выліваюцца ў творчую ўдачу.

К. ТАРАСАУ.

НІ ДЛІ КАГО не сакрэт, што ў гісторыі беларускага выяўленчага мастацтва за апошнія паўстагоддзя, бадай, самы нерасправаваны ў тэарэтычных і чыста факталагічных адносінах — перыяд 20-х гадоў. Бо вельмі мала дакументаў гэтага бурнага ў савецкім мастацтве перыяду захавалася на Беларусі — вайна нанесла непараўняныя страты нашым архівам. Таму кожны новы дакумент, які знаходзім, кожны новы факт з гісторыі мастацтва гэтага перыяду, — літаральна на вагу золата. Адкрыццё, напрыклад, кнігу І. Ялатамцавай, супрацоўніцы нашага Інстытута, прысвечаную беларускай манументальнай скульптуры. Прачытайце першы раздзел — якраз аб мастацтве Беларусі ў 20-я гады. Як цікава чытаюцца старонкі раздзела, прысвечаныя, напрыклад, дзейнасці на Беларусі архітэктара і скульптара Іраснапольскага, або гісторыі віцебскага помніка «Перамога светлага новага», які ўзноўлены ў малюнку па памяці З. Азгурам для кнігі І. Ялатамцавай, і вы адразу ж уявіце маё хваляванне, з якім я ўбачыў у памянёнай фотатэцы Інстытута мастацтва здымкі... арганізаванай у Мінску ў 1920 годзе выстаўкі выяўленчага мастацтва і прадметаў прыкладнага мастацтва!

Нават па здымках было відаць, што многія экспанаты гэтай выстаўкі былі пашкоджаны: праз Беларусь жа пратраўваліся франты!.. Партрэты сапоўнікаў, якія ўпрыгожвалі, відаць, асаблікі багачэй, былі пакрысаны. Але і рэпрадукцыі сведчаць, што творы гэтыя ўяўлялі сабой мастацкую каштоўнасць.

Што ж то была за выстаўка? З якой нагоды яна арганізавалася ў Мінску? Што за творы былі на ёй? Каму яны належалі да выстаўкі?

На гэтыя пытанні ніхто з супрацоўнікаў Інстытута мастацтва не мог даць адказ.

Значна пазней мне ўдалося высветліць, што гэта, відаць, была выстаўка твораў, нарабаваных пілсудчыкамі ў часе акупацыі Беларусі ў 1920 годзе. Арганізатарам выстаўкі, хутчэй за ўсё, было так званае «Таварыства стражы крэсавой» — буржуазна-нацыяналістычная арганізацыя, якая займалася «ратаваннем ад большавікоў» мастацкіх каштоўнасцей і адпраўкай іх у Польшчу.

Які далейшы лёс гэтых твораў? Дзе яны? Гэтага высветліць не ўдалося. Праўда, пазней, праглядаючы ў варшаўскім архіве паперы памянёнага «Таварыства», я натрапіў на матэрыялы, звязаныя з арганізацыяй у студзені — лютым 1921 года ў Варшаве выстаўкі, аналагічнай той, што была ў 1920 ў Мінску... Быў нават выдадзены каталог гэтай выстаўкі, якога я, на жаль, не здолеў знайсці. У гэтым каталогу павінна быць падрабязнае апісанне ўсіх экспанатаў.

Я прачытаў брашуру аднаго з арганізатараў гэтай выстаўкі — Ежы Сальскага — «Мастацтва і польская культура на Літве і Русі». У брашурцы досыць падрабязна апісаны экспанаты выстаўкі. У тэксце ўпамінаецца, што яны вывезены больш як са ста гарадоў і мястэчак Беларусі (у тым ліку з Мінска, Ліды, Слуцка, Лагойска і іншых мясцін). Безумоўна, многія з гэтых экспанатаў маглі б праліць святло на мастацкае жыццё на Беларусі ў перадастрычніцкую пару. Ежы Сальскі падрабязна апісвае слупкі паясы, урэзкае шкло, налібоцкія дываны, карціны з галерэй Радзівілаў, Салегаў, Ельскіх, Храптовічаў, Агінскіх і іншых беларускіх і польскіх магнатаў. Зразумела, далёка не ўсе адносіцца да польскага мастацтва — ёсць і беларускае. Пра гэта сведчаць нават паасобныя рэпрадукцыі з твораў, змешчаныя ў брашурцы Сальскага, сярод якіх аўтапартрэт Дамеля — мінскага мастака першай палавіны мінулага стагоддзя, рэпрадукцыі цудоўнага карэліцкага габелена з калекцыі Радзівілаў, на якім — сцена з жыцця магнатаў, а таксама аўтапартрэт, польскага мастака Юзафа Пешкі, цікавы па кампазіцыі і па жывапісе.

Што ж, мне не ўдалося дачытаць да канца старонку гісторыі мастацтва, звязаную з гэтай выстаўкай. Магчыма, яе дачытае некалі іншы даследчык — я ж стаўлю, як кажуць, вяху на дарозе, па якой пройдуць другія...

Са шкадаваннем пакідаў я сценны Інстытута мастацтва, бо наперадзе чакала не менш цікавая і адказная праца ў музеі, дзе сабраны скарбы польскага выяўленчага мастацтва, якія (к майму найвялікшаму здзіўленню) амаль не пацярпелі ў часы другой сусветнай вайны. Дзякуючы намаганням патрыястаў-супрацоўнікаў

Прагг. Пачатак у мінулым нумары.

І асабіста дырэктара прафесара Лорэнца.

VI.

Я НАЗАЎСЕДЫ запомніў будынак Музея Нарадовага (Нацыянальнага). Ён — на цэнтральнай магістралі Варшавы: Алякс Ерузальскіх, — непадаль ад будынка Цэнтральнага Камітэта Польскай аб'яднанай рабочай партыі.

Будынак музея — у стылі «мадэрні». Пабудаваны яшчэ ў 30-я гады. У плане нагадвае літару «П» і займае вялікі пляч. Праз удаля ўпісаныя ў агульную кампазіцыю будынка масіўныя дарычныя калоны цэнтральнага ўваходу праходзіш у сярэдзінку, дзе перад табой разгортваюцца цікавыя старонкі гісторыі мастацтва... На чытанне гэтых старонак яшчэ перад уваходам цябе настройваюць бронзавыя статуі Апалона Бельведэрскага, Венеры Мілоскай, Мікельанджэлавага Дэвіда...

Тут, у гэтай скарбніцы мастацтва,

Тут я сустраў шмат знаёмых прозвішчаў, сярод якіх — Альхімовіч, Дамель, Алянікевіч, Ваньковіч, Фалат і іншыя. Вось яны, іхнія палотны, перад маймі вачыма! Некаторыя з іх я ведаў раней па рэпрадукцыях і зусім не падазраваў, што сустрану тут, у Варшаве. Але самае нечаканае было, як у дэтэктыўным рамане, наперадзе!..

Па дамоўленасці з дырэктарам музея прадставіла паглядзець запаснікі. Пані Яніна пазнаёміла мяне з «галоўнай хавальніцай» запасаў пані Дрэчкай, якая аказалася вельмі прыемнай жанчынай. Жыццё яе складалася яна проста. У часе варшаўскага паўстання ўся сям'я загінула. Сама пані Дрэчка была паранена, і ад смерці яе ўратаваў савецкія медыкі. Таму яна асабліва прыхільна да савецкіх наведвальнікаў музея.

«Уладанні» пані Дрэчкай — амаль увесь цокальны паверх будынка. Тут — некалькі тысяч твораў жывапісу і скульптуры. Усе — ва ўзорным стане, захоўваюцца пры пастаяннай тэмпературы, своечасова рэстаўрыру-

та. Наш зямляк з царскае ласкі адбыў пакаранне ў Сібіры і потым на ўсё жыццё быў сасланы ў Царства Польскае.

Каларыт Альхімовічу падказвала родная прырода. Фарбы і тоны ў яго карцінах празрыста-чыстыя. Адмысловыя спалучэнні блакітнавата-жоўтых, зялёных і шэрых тонаў. Манера пісьма — мяккая, лірычная.

У Альхімовіча былі і іншыя палотны — «Пахаванне Гедыміна», «Смерць у выгнанні», «Жыццё», «У поце чала» і шмат іншых. І ва ўсіх — Беларусь, яе складаны гістарычны лёс, спачуванне абяздоленаму чалавеку працы... Вось творы, якія здольныя шмат чаго раскажаць пра традыцыі беларускага жывапісу — рэалістычныя, рэвалюцыйныя, народныя!..

VIII.

СУСТРЭЧА з Дамелем... Тут, у Варшаве, я ўбачыў пераважна партрэты яго пэндзля.

Мастак жыў тады, калі на змену класіцызму ўпэўнена крочыў раман-

Леснід ДРОБАЎ

НАТАТКІ МАСТАЦТВАЗНАўЦЫ

У ПОШУКАХ СКАРБАЎ

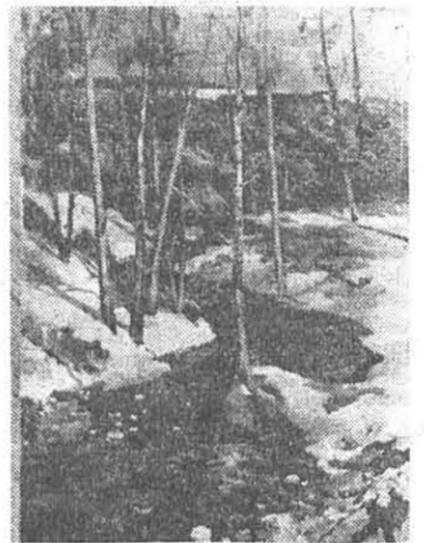
Варшава — Кракаў — Уроцлаў — Познань

К. АЛЬХІМОВІЧ. На этане.

І. ХРУЦКІ. Партрэт Бубноўскага.

Ф. РУШЧЫЦ. Лясны ручай.

мяне чакала сустрэча вельмі хваляючая...

Яшчэ ў часе першага прыезду ў Польшчу мне паведамілі, што ў музеі працуе дачка славаціта польскага мастака, выхадца з Беларусі Фердынанда Рушчыца, які нарадзіўся і памёр у Багданаве на Ашмяншчыне. Я меў перапіску з Янінай Рушчыцкай, вядомай мастацтвазнаўцай. І сустрачы з ёю чакаў з асаблівай нецярплівасцю. Сама пані Яніна таксама нарадзілася ў Багданаве. Гадоў да трыццаці яна жыла там, даглядаючы хворага бацьку.

...Твар пані Яніны — занадта ўжо беларускі. Размаўляючы з ёй было тым больш прыемна, што яна не забыла беларускую мову.

Яна расказала шмат цікавых падрабязнасцей з жыцця бацькі ў Багданаве. Гэтыя звесткі для мяне асабліва карысныя, бо пра Рушчыца, мастака з сусветнай славай, складзены самыя неверагодныя байкі. Буржуазная прэса пісала, быццам ён вельмі шчыры прыхільнік рэжыму Пілсудскага — на той толькі падставе, што мастак выкладаў жывапіс у Віленскім універсітэце!.. Вядома, мець на свайм баку такую відную фігуру, як Фердынад Рушчыца, пілсудчыкам было вядома. На справе ж гэта быў зусім не такі чалавек, якім яго выстаўляла польская буржуазная прэса. Ён шчыра любіў сваю радзіму Беларусь. Сусветную славу прынесла яму не грамадская дзейнасць, а мастацкая палотны, напісаныя пераважна ў Багданаве. Ён праўдзіва адлюстраванне беларускую прыроду, жыццё беларускага народа, які мастак вельмі любіў. І сёння старжылы ў Багданаве добрым словам памінаюць «пана-мастак», які столькі рабіў дзеля паліпцінення матэрыяльнага становішча сялян. Даручы, першую пачатковую школу ў Багданаве Рушчыца арганізаваў на ўласныя сродкі, выручаныя ад продажу карцін.

Ці мог я марыць пра лепшага экскурсавода па музеі, чым пані Яніна!.. Гутарачы, мы аглядалі экспазіцыю.

Старанная работа вядзена па атрыбуцыі невядомых твораў. Пані Дрэчка паказала мне свае навуковыя працы, у якіх вельмі абгрунтавана вызначаны час, месца стварэння і аўтарства многіх твораў жывапісу.

У нас завязаліся самыя сяброўскія адносіны. Я задаваў пытанні пра творы, якія мяне цікавілі, а пані Дрэчка беспамылова знаходзіла іх у запасніках і давала мне самыя дакладныя звесткі.

VII.

НА 277 старонцы першага тома «Беларускай савецкай энцыклапедыі» рэпрадукцыравана карціна нашага земляка Казіміра Альхімовіча «На этане!», напісаная ім у 1894 годзе. Арыгінал экспануецца ў Нацыянальным музеі ў Варшаве...

Гэтая рэпрадукцыя нагадвае мне пра сустрэчу з творами мастака «Уладання» пані Дрэчкай...

Я раней бачыў работы Альхімовіча толькі на рэпрадукцыях, сярод якіх толькі адна была каларытная і вельмі кепска перадавала каларыт. А тут... Свята фарбаў! Творы — буйным планам! І якія — «Абарона Алыштына», «На этане», «Наём работнікаў»! І не толькі яны.

Урадженец вёскі Дзембрава на Гродзеншчыне, Казімір Альхімовіч удзельнічаў у паўстанні 1863 года. Большую частку жыцця правёў у Варшаве. Але ніколі не траціў сувязей з роднай Гродзеншчынай. Большасць ягоных твораў — пародзе эцюдаў і замалёвак, зробленых на радзіме.

«На этане» — карціна пра цяжкі лёс паўстанцаў 1863 года, якія з сям'ямі накіроўваліся ў далёкую Сібір. Па дарозе многія гінулі ад холаду і хвароб. Мабыць, такі ж лёс чакаў і вось гэтую маладую жанчыну з дзіцем на руках, якая з мужам і малым знайшла часовы прытулак у нейкай сялянскай лазні па дарозе ў выгнанне...

Усё гэта мастак перажыў асабі-

тым. А ў творах паасобных мастакоў адчуваўся нават поткі сентыменталізму.

Але партрэты нашага мінчаніна — сапраўды рэалістычныя шэдэўры!..

Якая смеласць у пошуку новых форм адлюстравання рэчаіснасці! А які дэмакратызм!.. Не вагаючыся, ішоў мастак на ломку архаічных акадэмічных канонаў і — броне божа ў тых часы! — пісаў нават партрэты простых смертных, людзей «подлого» звання — сялян і рамеснікаў.

Я ўбачыў «Аўтапартрэт» Дамеля.

...Сярэдніх гадоў мужчына з густой напной русых валасоў. Сядзіць напярэдаварота да гледача. У руках — нязменны аловак — сябар мастака і ў гады ссылі ў Сібір, і ў доўгія, аднастайныя дні ў мінскай правінцыяльнай глушы... Але ў парты паварот галавы, моцна сцягнуты вусны — характар цвёрды! Такого не сагнеш, не зломіш...

Фарбы кантрастныя, сакавітыя. Пэндзаль ходзіць упэўнена. Не проста лепіць форму — высякае форму з палатна...

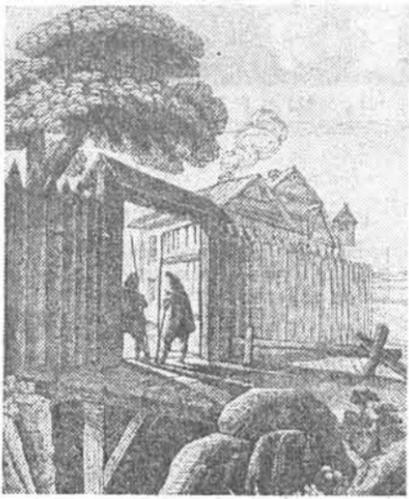
IX.

ГЛЯДЖУ на славыты твор Ваньковіча «Міцкевіч на скале Аю-Даг» — пачынаюць дзейнічаць памяць і ўяўленне...

Ваньковіч таксама мінчук. Сябра Міцкевіча. Добра быў знаёмы з Пушкіным. Уражвае эмацыянальна напал, романтичны (так і хочацца сказаць — рэалістычны) пафас вобраза Міцкевіча, які адлюстраваны ў хвіліны творчага роздуму. Абапёршыся на скалу, мо ён слухае рокат Чорнага мора, мо прыгадвае мілую Навагрудчыну, мо трызіць аб першым і, бадай, самым светлым каханні да Марылі Верашчакі!..

Ах, як сурова абышоўся лёс з творцам гэтага палатна! Ваньковіч памёр у Парыжы на руках у Адама Міцкевіча. Ад сухоты.

У перадыротным пісьме завяшчаў, каб палотны яго былі перавезены ў родны Мінск.

В. СМАКОУСКИ. Ілюстрацыя да «Віталаў радэ».

X.

ЛЯ ВИТОКАЎ беларускай графікі — Францішак Скарнына. Ад Скарныны да нашых дзён цягнуцца поўная традыцыя, этапы развіцця якой даследаваны пакуль што не ў такой паўнаце, якая пажадана. Пра гэта нельга было не думаць у аддзеле графічных збораў Нацыянальнага музея ў Варшаве.

У гэтым аддзеле, які знаходзіцца на першым паверсе, таксама ўзорны парадак. Скарбы тутэйшыя — не пералічыць.

Мяне, зразумела, цікавяць тыя, якія маюць непасрэднае дачыненне да Беларусі.

Сярод такіх скарбаў — вялікая калекцыя графічных твораў, сабраная ў свой час вядомым гісторыкам Ю. Крашэўскім. У апошнія гады жыцця Крашэўскі жыў у Вільні. Любіў гэты край. Перапісваўся з тутэйшымі дзеячамі культуры, навукі, мастацтва. Часопіс Крашэўскага «Атанэум», бадай, адзіная крыніца, з якой можна многае даведацца аб стане выяўленчага мастацтва на Беларусі ў першай палове мінулага стагоддзя. Прынамсі, адна з найбольш аўтарытэтных крыніц.

Што ж ёсць у гэтай калекцыі?

Мноства малюнкаў В. Смакоўскага — сябра Крашэўскага. Мастак і медык, Смакоўскі доўга жыў у Свянцях. Практыкаваў у вёсцы Палессе, недалёка ад Пастаў. Яго малюнкi прыромы (яны някеска захаваліся) дакладна перадаюць жыццё і побыт беларускіх сялян.

Смакоўскі пчыра спачуваў беднаце. Сам быў выхадцам з беднай сям'і. Сын адзінокай праці з Вільні ў дзяцінстве зведаў гора, нястачу.

Амаль у кожным малюнку Смакоўскага — жабракі ды сроты. То плачуць на маргіе бацькі. То, апраўжаны ў лахманы, просіць міласціну. Такай была тагачасная рэчаіснасць. Такой і адлюстраванне яе мастак, рэаліст.

Крыху больш аптымістычныя малюнкi Бартэльса. Яго зброя ў мастацтве была сатыра. І карыстаўся ён ёю дасканала. Вельмі трапныя накіды Бартэльса, зробленыя «на адным дыханні», пераносяць нас у паслярэформенную Беларусь. Панскія аканомы, парабкі, лёка — як жывыя. Мастак насміхаецца з іх, паказвае іх недахопы з іранічнай усмешкай. Але там, дзе ідзе гаворка пра людзей «высокага паходжання» — панах і падпанках — пры Бартэльсе нямольнае. Ён зрывае ўсе і ўсялякія маскі. Нездарма ж творы Бартэльса так высока цаніў Францішак Багушэвіч! Дарэчы, Багушэвіч перакладаў на беларускую мову байкі Бартэльса.

Усе малюнкi нашых слаўных землякоў я гляджу і запісваю іх назвы ў свой спісыт. Па дамоўленасці з дырэктарыяй фатаграфую іх.

Фатограф, праўда, з мяне не надта добры, але для маёй даследчыцкай працы і такія здымкі могуць згадацца. Таму — стараюся і здымаю, здымаю...

Шмат чаго добрага можна было б сказаць і пра аддзел дакументацыі музея. Тут, акрамя асабістых архіваў мастакоў, негатывы і рэпрадукцыі многіх мастацкіх твораў. Гэтая фотатэка асабліва карысная для мяне. Тут знайшоў нямала цікавага, пра што раскажу, мабыць, пазней.

Працаваў я ў музеі два тыдні. І зусім забыўся пра ўсялякія «візіты», якія трэба было б зрабіць. Але неўзабаве нагадаў пра сябе дырэктар музея — прафесар Лорэнц. Гэта дзякуючы яго асабістым намаганням удалося ў гады вайны захаваць мастацкія скарбы Нацыянальнага музея. Прафесар Лорэнц — дэпутат польскага сейма. Вядзе вялікую навуковую і арганізацыйную працу. Добра ведае беларускую літаратуру і мастацтва. Гутарыць з ім цікава. Вельмі быў ён задаволены, што ў нас на Беларусі цікавяцца мастакамі, якія лёсам сваім у той ці іншай меры звязаны з Польшчай. Сам прафесар таксама цікавіцца польска-беларускімі мастацкімі су-

вязямі, напісаў некалькі артыкулаў пра творчасць Дамеля і іншых мастакоў. Вельмі я ўдзячны прафесару Лорэнцу за карысныя парады аб напрамку пошукаў неабходных для мяне звестак пра наша мастацкае мінулае, якое павінна — абавязкова павінна! — служыць нашай сучаснасці.

XI.

ЯШЧЭ ў ПЕРШЫ ДЗЕНЬ прыезду ў Варшаву я даведаўся, што тут жыве адзін мой стары знаёмы — яшчэ з часоў вучобы ў Мінскім мастацкім вучылішчы. Прозвішча яго — Коміньча.

Пераехаў Пятрусь у Варшаву гадоў дзесцадзят назад.

І вось спаткаліся. Цяжка было пазнаць у крыху пасвельным, лысаватым мужчыне таго Коміньча, па якім сохлі нашы дзяўчаты з вучылішча. Мабыць, і мяне пазнаць было цяжкавата.

Так ці інакш — пазналі адзін аднаго, пагаварылі ад душы.

Пятрусь працуе мастаком-жывапісцам. Мае майстэрню. Актыўна выступае на выстаўках. Належыць да групы рэалістаў і прадстаўляе, як ён сам гаворыць, у Польшчы савецкі жывапіс.

Ён запрасіў мяне на адкрыццё мастацкай выстаўкі, наладжанай у адным з вайсковых клубаў. На вернісажы было шмат народу. Акрамя вайскоўцаў, прысутнічалі амаль усе мастакі, працы якіх экспанаваліся ў залах клуба. Пасля ўрачыстасцей і агляду экспазіцыі ўсіх запрасілі за стол. Тостаў было шмат. І я прапанаваў свой тост за дружбу беларускіх і польскіх мастакоў. Пілі віно і закусвалі традыцыйнымі канапкамі (нешта накіштаў нашых бутэрбродаў). Пасля адбыўся канцэрт (такая ўжо традыцыя) ансамбля песні Польскай народнай арміі. Прыемна было чуць шмат савецкіх песень. Дарэчы, савецкія песні спяваюць у Польшчы ўсюды — і на сяброўскіх вечарынах, і на афіцыйных урачыстасцях, і на радыё. І дома — сярод сяброў і блізкіх. Сядзіш дзе-небудзь у варшаўскім кафе, слухаш родную песню, чуеш, як яе гора прамяюць — быццам і не адзяджаў нікуды з дому...

На гэтым вернісажы я атрымаў некалькі запрашэнняў наведваць майстэрню мастакоў.

Перш чым расказаць пра гэтыя наведванні, некалькі агульных заўваг пра сучасную атмасферу ў польскім выяўленчым мастацтве.

Яно, сучаснае мастацкае жыццё Польшчы, стракатае і складанае. Сутыкаюцца ўплыў старых рэалістычных традыцый Польшчы і ўплыў мастацтва Захаду. У адной толькі Варшаве — 6000 мастакоў. Яны аб'яднаны вакол Саюза польскіх мастакоў. Тут ёсць і сімвалісты, і імпрэсіяністы, і фармісты, і абстракцыяністы (прынамсі, так яны называюць сябе). Група рэалістаў — некалькі дзсяткаў чалавек. Голас яе патане ў шматгалосым хоры прыхільнікаў розных фармалістычных плыняў.

Такое становішча скарыстоўваюць замежныя дзялі ад мастацтва ў сваіх мэтах. Яны купляюць праз спецыяльныя камісійныя магазіны ўсю прадукцыю абстракцыяністаў і фармістаў. Зразумела, некаторыя няўстойлівыя ў ідэалагічных адносінах мастакі, каб патрафіць густу замежных «маршалаў», не надта клопаюцца пра свае перакананні і ствараюць «мастацкія» творы па ўзоры заходніх.

Рэалісты групуюцца вакол таварыства «Захента» — вельмі старога аб'яднання польскіх мастакоў (яно існуе ўжо больш за сто гадоў), членамі якога ў свой час былі Ян Матэйка, Максімільян Герымскі, Станіслаў Выснянскі і іншыя.

У прыгожым двухпавярховым гмаху «Захенты» па традыцыі наладжваюцца мастацкія выстаўкі рэалістаў.

На адным з вернісажаў «Захенты» я прысутнічаў. Усё было, як і ў вайсковым клубе — традыцыйная ўрачыстая атмасфера, дыскусія ля палотнаў.

Я падкавіўся, чаму польскія мастакі так рэдка звяртаюцца да тэматычнай карціны. Мне тлумачылі, што тэматычная карціна цяпер не знаходзіць ужытку ў сучасным інтэр'еры. Меўся на ўвазе інтэр'ер грамадскі.

Мне здалася, што іх довады — не вельмі пераканаваныя. Справа ў тым, што ў грамадскіх інтэр'ерах я бачыў шмат вельмі наважых копіяў, на месцы якіх былі б вельмі дарэчы любы рэалістычны пейзаж ці наюр-морт, калі не тэматычная карціна.

Мала тэматычных твораў і ў музеях сучаснага мастацтва. Усё запаланілі сваімі «творамі» абстракцыяністы і іншыя «істы», падобныя да іх.

Тым не менш, мне здалася, што ў сучаснай Польшчы абстракцыянісцкае мастацтва ўжо ўсім парадкам абрыдла. І мастакі ўсё больш і больш выходзяць на дарогу да рэалізму. Так, значных поспехаў дасягнулі польскія графікі. А плакатысты ўвогуле трымаюць палму першынства на сусветных выстаўках.

Заканчоны ў наступным нумары.

НУДЗІСТЫ ЎВАРВАЛІСЯ Ў РЫМ

ХВАЛЯ захаплення нудзізмам, якая пракрацілася па тэатральных падмостках Амерыкі і раду краін Заходняй Еўропы, уварвалася, нарэшце, у аплот прававернага каталіцызму — у Рым. Аб'явіўшы аб правадзенні першага непрыстойнага спектакля ў Італіі, яго арганізатары не вярваліся, чакаючы некалькі тыдняў, што паліцыя забароніць яго. Як ні дзіўна, мясцовыя ўлады не аказалі амаль ніякага супраціўлення эратызму, які маскіруецца пад мастацтва. Аб тым, што ў Італіі забаронена з'яўляцца ў грамадскіх месцах у касцюме Адама і Евы, проста забылі.

Урадавыя цензурныя выкраслілі толькі некалькі слоў з тэксту шоу, складзенага Джузэле Патроні Грыфі, і дазволілі глядзець крыўляніні голых патлатых людзей на сцэне нават дзецям маладзей за 14 гадоў.

Суровыя паліцэйскія з дубінкамі ў руках з'явіліся ў тэатры толькі ў смешных кінакадрах

мультфільма, спраектаванага на столі і сценах тэатра. Перамога першага непрыстойнага спектакля была поўная: улады не толькі выцверпелі ўварванне нудзістаў, але і былі высмеяны. Сама пастаноўка была задумана як сатыра на мясцовыя норавы і законы...

Тэатралізаванае шоу, якое адбылося 3 верасня ў Рыме, насіла ўсе арыбуты амерыканскага стылю, хоць і было паказана мясцовымі сіламі. Музыка рок-н-рола, немы лямант інструментаў, канвульсіі танцораў — усё было вытрымана ў класічным заакіяніскім духу.

Але ўлічваючы, відаць, што гэта — першае ў Італіі з'яўленне нудзістаў на сцэне, арганізатары прыклалі нямала намаганняў, каб пакуль не шакіраваць публіку: для гэтага былі пушчаны ў ход і кіно, і добра падобраныя баласы, і светлавяя эфекты. Голыя артысты ў Рыме таксама паводзілі сябе больш стрымана, чым іх калегі ў Лондане, дзе непрыстойнасці напакказ сталі ардыннарнай з'явай.

Стрыманасць першага нудзісцкага шоу, відаць, не спадабалася італьянскаму карэспандэнту агенцтва АНСА, які паведамаў расчаравана: «Нудзізм то ёсць, ды яго нешта не відаць». Затое карэспандэнт амерыканскага агенцтва ПП не ўтойваў свайго задавальнення, падкрэсліваючы ўсю важнасць таго факту, што голыя людзі з'явіліся, нарэшце, на публіцы і ў Рыме, і разглядаючы гэта як вялікую перамогу амерыканскага ўкладу жыцця ў Італіі.

Рымская газета «Месаджэра» таксама прыйшла ў захапленне. Яна адваля цэлую паласу пад здымкі і тэкст аб «доўгавалосых». «Нудзісты на дзейна ўсталяваліся на сваім п'едэстале як класікі», — урачыста аб'явіла газета, дадаўшы з апломбам: «Яны сталі жанрам гэтак жа, як стаў жанрам заходні стыль у мастацтве».

Н. ПАЗНЯКОУ.

РЭПАРТАЖ аб гэтай падзеі англійскія газеты публікавалі на першых палосах, як сенсацыю.

Арганізатарам фестывалю абяцалі шумны поспех у глядачоў і вялікі касавыя зборы. Але прагнозы аказаліся памылковымі: замест поспеху і прыбыткаў ён прынёс толькі расчараванне і страты. Аднак раскажам усё па парадку.

Тры прадпрыемальныя браты Фойлк летась няблага зарабілі на арганізацыі фестывалю «поп-музыкі». Гэта навяло іх на думку паўтарыць фестываль і сёлета. Спачатку братам спадарожнічаў поспех. На востраве Уайт, ля паўднёвага ўзбярэжжа Англіі, яны арандавалі пляцоўку памерам 25 акраў для сцэны і глядачоў, запрасілі вядомых выканаўцаў «поп-музыкі» з краін Старога і Новага свету і заключылі кантракт з Галівудам на здыманне спецыяльнага фільма. Але вось у канцы жніўня на востраў раптам хлынула цэлыя полчышчы «хіпі» з Еўропы, Аўстраліі, Амерыкі. Чакаючы выступленняў сваіх музычных і вакальных куміраў, яны бавілі час з уласцівай кожнаму выдумкай і своеасабліваасцю. Адны становіліся ў чаргу да бельгійскага мастака, які бойка маляваў на любых частках цела стракатыя букеты кветак. Другія купаліся і загаралі, не клопаючыся аб тым, каб прыкрыць сваё цела хоць маленькім кавалечкам тканіны. А 23-гадовы Алан Фанел і 19-гадовая Карол

«ПОП-ФЕСТЫВАЛЬ» НА УАЙЦЕ

Келі з Эдзінбурга згулялі вяселле ў храме, пабудаваным у XV стагоддзі. Старажытныя сцены храма наўрад ці бачылі калі-небудзь пару ў такіх незвычайных туалетах. Дзсяткі спекулянтаў розных нацыянальнасцей бойка гандлявалі на востраве нарकोцікамі. У паліцыю паступілі сотні скаргаў на крадзяжы.

Тысячы хіпі, якія не захацелі заплаціць тры фунты стэрлінгаў за ўваходны білет на загароджаную плотам арэну, зручна размясціліся на схіле суседняга пагорка. Усе намаганні прымусіць іх заплаціць за білеты не далі вынікаў. Не дапамагла і паліцыя, якая налічвала ў сваіх радах больш пяці тысяч канстэбляў і дэтэктываў і некалькі дзсяткаў службовых сабак.

Калі на эстраду выйшлі спевакі, «бунтары» «фарсіравалі» жалезную агарожу і хлынулі на арэну. Гэта прайграная арганізатарамі «бітва» за «пагорак», як яе назвалі газеты, каштавала ім 50 тысяч фунтаў стэрлінгаў.

Вяртанне «паломнікаў» з «музычнай Мекі» на востраве Уайт нагадала, як адначалі газеты, «маменькі Дзюнкерк». Тысячы маладых людзей засталіся на востраве з-за адсутнасці грошай на

праезд. Пакутуючы ад голаду, яны пачалі рабавачы палаткі і аўтафургонны. На дапамогу прыхільнікам «поп-музыкі» прыйшлі дабрачынныя арганізацыі, якія забяспечылі галодных хіпі рэдкім супам і галетамі. Усюдысная царква паклапацілася пра душы аблудных — дзень і ноч каля 200 свяшчэннікаў прапанавалі пакутнікам слова суцэзнення і малітвы.

Правал фестывалю прызналі нават тыя англійскія газеты, якія стваралі вакол яго рэкламнаю шуміху. «Час фестывалю «поп-музыкі» прайшоў» — з жалем канстатавалі яго арганізатары, якія далі зарок ніколі больш не брацца за такую рызыкоўную справу.

Што ж датычыць англійскай грамадскасці, то многія яе прадстаўнікі адкрыта заявілі, што такія фестывалі садзейнічаюць толькі распаўсюджванню наркаманіі і дрэнных густаў сярод моладзі. Член парламента ад вострава Уайт падаў петыцыю ў Вестмінстэр з патрабаваннем спыніць у далейшым правадзенне на востраве «поп-фестывалю».

В. ОСІПАУ,

карэспандэнт ТАСС, Лондан.

НЕЗВЫЧАЙНЫ КАНЦЭРТ

Два маладыя французскія музыканты — скрипач і віяланчэліст — выступілі ў канцэртнаму ў праграме якога былі творы Бетховена, Альбіні і Моцарта.

Усё было, як звычайна, з адным толькі выключэннем: канцэрт прайшоў у сям'янаму на буйнай сельскагаспадарчай ферме ў дэпартаменце Сена і Уаза. Уважлівымі слухачамі былі парасяты.

А пачалося з таго, што гаспадар фермы неўзабаве, што класічная музыка нібыта спрыяльна ўплывае на свайей, распаўсювае апетыт і скарачае час адворму. Дзе-

ля эксперыменту ён запрасіў двух музыкантаў, якіх і згадзіліся даць канцэрт для свайей, не маючы мусіць, лепшай аўдыторыі. Як паведамае газета «Фігаро», парасяты з цікавасцю праслухалі Бетховена, Альбіні і абудзілі ў іх апетыт, ад мелодыі Моцарта іх пацігнула на сон.

Іранічна каменціруючы незвычайны канцэрт, «Фігаро»

піна, што перад французскімі музыкантамі, якіх канчаюць кансерваторыю, нарэшце адкрываюцца шырокія перспектывы. Маладым кампазітарам прыйдзецца пісаць цяпер творы, якія абуджаюць апетыт у свайей і павышаюць жыццёнасць куры.

Тужліва іроніі ў газетні «Фігаро».

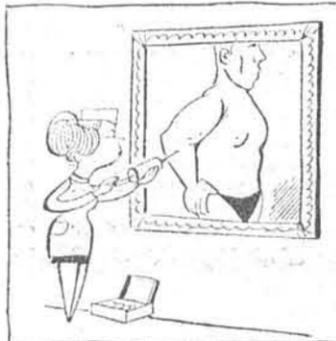
Р. СЯРЭБРАНІКАУ, карэспандэнт ТАСС, Парыж.

С. ШУШКЕВІЧ

Збор твораў для выдавецтва.

Перад першай практыкай.

Хакіст-музыка. Мал. А. ЗАЎЛАВА.

ГАНІЦЕ У ЖУРЫ ХУТЧЭЙ ГАНЦА

Ганіце у журы хутчэй ганца,
Званіце гучна у літаўры:
Чытач аповесць адалей, здаецца,
да канца,
Аддайце ж, покуль жыву, вянкi яму
і паўры.

УПАРТАСЦЬ

У паэта Пастухова
Слабавата крыху з мовай,
Сотня слоў — і ўсёе запас,
Але ж лезе на Парнас.
Не прагоніш яго кіем,
Кажа: «Ёсць там і такія».

Яўген КРУПЕНЬКА

У ЗВЯРОУ
ГЭТАК БЫВАЕ...

ЗЛОДЗЕІ

— Трэба сказаць Гаспадыні, — сказала Мышка сваім сяброўкам. — Абавязкова трэба сказаць Гаспадыні: у нашым доме жыве злодзеі. Я сама яго бачыла: палататы, доўгія вусы, чатыры лапы і хвост, любіць спаць на печы.

А злодзеі тым часам падкраўся і схапіў Мышку.

Хто цяпер паведаміць Гаспадыні, што ў доме жыве злодзеі?

ЯК СМЕХ ЗАЙЦА ПАДВЁУ

Сабраў у лесе Заяц сваіх сяброў, сеў на пені і пачаў смяцца

- Смейцеся ўсе, — сказаў ён.
- Чаму? — здзівіліся зайцы.
- Таму што я смяюся, — адказаў Заяц.
- А чаму ты смяешся? — не зразумелі яго сябры.
- Таму што мне смешна, — адказаў Заяц і яшчэ больш пачаў смяцца. — Ой, ой, трымайце мяне, а то са смеху памру.

А Заяцам было не смешна. Паглядзелі яны на свайго сябра і пачалі разб'ягацца па лесе. А Заяц, седзячы на пні, усё смяяўся. У гэты час ішоў па лесе Палаўнічы. Заяц не заўважыў яго. Тады Палаўнічы ўзяў касога за вушы і прынес дадому.

Зайцу не да смеху было. Відаць, што і смех іншы раз падводзіць.

СВІНЕЙ на базары было, як грыбоў пасля прыпаркі.

Асабліва парасят: беленікіх, чорненікіх, доўгалычых, лапавухіх... Усе яны моўчкі ляжалі ў скрынях і нібы паказвалі сваю сціпласць, каб спадабацца павому гаспадару. Але Васіль вельмі не прыглядаўся да малечы, бо ад такіх, як кажучу, доўга чакаць сала: Яму патрабны быў парсюк гэтак пудоў на пяць, каб потым пакарміць мясяці са два, а там, глядзі, к кастрычніцкаму святу і свая свежына.

Нараўне знайшлі тавар і зрабілі пакупку. Парсюк быў ладны, з тоўстым кароткім лычом. Ён не так спадабаўся за сваю спакойнасць Васілю, як Марылі.

— Э-э, нагаруешся ты з ім, браце, — усміхаўся рыжавалосы дзядзька, тупаючы каля воза Васіля і прыкметна хістаючыся.

— А чаго з ім гараваць? Не сысуюк, — акінуў позіракам рыжавалосага Васіля.

— Сысуюк, ды яшчэ які, — падступіў бліжэй да Васіля чалавек. — Не ведаеш ты, браце. Гэта Сіпорушка — яшчэ тая кабета. Жыве ў баку ад бойкіх дарог, цісне паціху самагон і брагай свіней корміць. Чаго добрага, не возьме есці без брагі. З маленства прывык...

— Нідзе не дзенецца, адвыкне, — упэўнена сказаў Васіль.

Прыехаўшы дамоў, Марыля рашыла ў першую чаргу накарміць парсюка, бо ў таго, як бачна, за ўсёе дзень і макавага зерня не было ў роце. Замяшала густога цеста, выліла ў дадатак гладыш

свінушнік і спадохалася. Парсюк выцягнуўся каля дзвярэй. Побач валялася перакулецае карыта, а цеста ўсёе было параскідана і перамешана з саломай. Зайшоў у хлеў і Васіль.

— Вось зараза!.. Ню-жо той рыжы праўду гаварыў? — разгубіўся ён і расказаў жонцы пра

лаўліваў скваркі. Потым зірнуў на Марылю і, падчапіўшы знізу лычам, перакуліў карыта.

Марыля зусім разгубілася. Заплакала. За такой няўдачай пакупні нават на работу не пайшла. Калі Васіль прыйшоў на абед, Марылі не было дома. Яна і гэтак часу абегала паўвёскі, але самагонкі ні ў кога не знайшла. У адной хаце паралі зварнуцца да староў Лявоніхі, якая калісьці зналася з такой справай. Тут Марылі і праўда памшчалася. Лявоніха доўга корпалася ў староў, як і сама, скрыні, выцягнула адтуль літровую бутэльку вішнёвай настойкі на самагоне.

— Тры гады, мамка, на зелле хараніла, а раз такое няшчасце, то аддам, аддам... Можна і сапраўды гэты парсюк — алкаголік, без чаркі жэрці не хоча, — шапталыла яна бяззубым ротам. — А калі, мая мамка, паможна гэта зелле, то ты і сама такое зрабіць можаш. Невялікая прафесія трэба...

Дадому Марыля вярталася з асаблівай лёгкасцю. Васіль стаў каля сяней, чакаў яе.

На гэты раз парсюк еў з ахвотай. Таропка хапаў цеста на поўны рот, аж лапушыстыя вушы падскоквалі ўгару. Марыля ад радасці смяялася. А Васіль, паназіраўшы колькі хвілін, моцна вылаяўся і пайшоў у хату...

малача і панесла ежу ў хлеў.

Парсюк знаёміўся са сваім жытлом, паціху рохкаў і шамацеў яшчэ перацёртай саломай. Да яды падышоў шпарка. Усунуў лыч у цеста, пачаўкаць коўкы разоў і раптам падняў галаву, здзіўлена паглядзеў на новую гаспадыню, адышоў ад карыта і заняўся ранейшай справай.

«Напэўна, стаміўся за дзень. Няхай адпачне. Пасля паесць», — рашыла Марыля.

Раўндай яна, перш чым даць карову, зазірнула ў

размову з рыжавалосым.

— Што ж цяпер будзе рабіць? Здохне, не еўшы... Ладныя ж грошы заплацілі... Можна бутэлку трэба купіць?..

— Смалы яму, а не гарэлі! Пакарпызічае і перастане.

Васіль пайшоў на работу, а Марыля падрыхтавала корм для парсюка на новым рэцэпце. Наварыла бульбянога супу з макаронамі, заекварыла салам з цыбуляй, нават лаўровага лісту паклала для прыемнага паху і панесла ў свінушнік. Парсюк на гэты раз змокаў у карыце доўга, відаць, вы-

Пятро СТЭФАНОВІЧ

МЯДЗВЕДЗЬ І АПЕНЬКІ

— За гэтых апенек мядзведзь разарваў некалькі жанчын, — абьякава сказаў Імянінік, калі мы пасля чарговага тосту з адэтытам закусвалі смачнымі, духмянымі грыбамі, замарынаванымі з яснаком, перцам і іншымі прыправамі.

— Што? Як? Дзе? — паспыталі дытанні.

— У лесе, вядома, — усміхнуўся гаспадар.

— Раскажыце, калі ласка, — папрасіла мая суседка, чарнявая, з гулівым позіракам жанчына.

— Раскажыце, раскажыце... — падтрымалі застольнікі.

— Неяк восенню я выбраўся ў грыбы, — пачаў Імянінік. — Даехаў да вакзала і раптым сесці на першы загарадны аўтобус. Забег ў яго ў саманікі апошні момант. Вілет купіў ужо ў шафёра. Хутна выехал за горад. За акном аўтобуса была свежая асенняя раўніца. «Відаць, грыбнік. А куды ж вы едзце?» — пацікавіўся пажылы ў акуллярах мужчына, паглядзеўшы на мой коўш і руказак. «Туды, дае бойлей грыбоў» — кажу. «Не едзь, сыноч, далёка, пакуль даедзеш, будзе поўдзень», — парайла бабуля ў цёмнай ху-

сты са шчырым, добрычлівым, зморшчавым тварам.

— Між тым, — працягваў гаспадар кватэры, — перш чым мы праехалі дваццаць ці трыццаць кіламетраў, сонца зусім схавалася за хмарамі, па шыбах аўтобуса паяккі струменючыкі. «У такое надвор'е гарэлку жлукціць, а не па лесе поўзаць», — здэкліва заўважыў пасажыр з пачынальным носам.

— Дык вось, чым далей імчаўся па шыбах аўтобус, тым гуцей цякло з неба. Ехаць куды далей не было сэнсу. І я папрасіў спыніць машыну. Наставіў

каўнер і па ворыве пашкандэбаў у недалёкі лес.

З дрэў і кустоў ліліся на мяне целыя ручаіны халоднай вады. Таму я вымушаны быў хадзіць па сцяжынках і прасеках. Зрэзаў я некалькі сыражак, у даволі вялікай сямейцы выявіў некалькі здаровых рыжыкаў, падняў некалькі груздоў, знайшоў кволы баравік, выкалупаў з моху пяць або шэсць лісічак. Вось і ўсё мае грыбы. Ледзь закрывіў дню кошына. А ў мяне быў яшчэ руказак.

Блукаў я, блукаў, пакуль зусім не страціў ахвоту, ужо меркаваў, як бы выбрацца на аўтастраду і падацца дамоў. Раптам мяне запынілі апенькі — цэлая шарэнта ўпоепрак сцяжынікі. Зрэзаў я іх — неяк адразу стала

веслялей. Асцярожна паглыбіўся ў лес. На сцяжынку вярнуўся амаль з поўным кошыкам. Перабраўся на другі бок, зрабіў не больш дзесяці крокаў, як перада мной вырас велізарны пені, увесь аблеплены тоўсценькімі, маладзенькімі апенькамі. Я так захапіўся, што некалькі хвілін стаяў з адкрытым ротам, любавалася гэтай прыгажосцю. А зірнуў наперад і вачам не паверыў: нібы нехта спецыяльна для мяне панатыкаў пад елкамі светленькіх, чысценькіх, крыху большых за гузікі ад паіто, апенек. Прывесу я і давай іх у кошык вразач.

Раптам да «маёй» жарбніцы падыйшла жанчына з вялікім нажом і нібы касой, пачала пластамі зразаць апенькі. «Што рабіць,

як яе спыніць?» — лезлі ў галаву думкі. І, пачакана для сябе, я раўнуў. Жанчына схамінулася, спадохана азірнулася... Новы рык, мацнейшы, устрывожыў яе не на жарт. Яна ўскочыла, схавала кошык і знікла за аршнікам і ялінамі... Вось, зрэшты, і ўсё.

— Вы ж казалі, што з-за гэтых апенек звер разарваў некалькі жанчын, — дапытвалася мая суседка.

— Скажаў, вядома, — Імянінік быў крыху збятэжаны. — Бо праз тыдзень ці два пайшла чутка, што ў лясках недалёка ад нашага горада з'явіўся мядзведзь — самотнік, які напаву на жанчыну. А яшчэ праз нейкі час пачалі гаварыць, што ўжо некалькі жанчын сталі ахвярамі драпежніка.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і прапаганды Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захар'яна, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, аддзела санрагара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, інна і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктары і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рэдакцыя рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРНО, Р. Р. ШЫРМА.